ఉ త్త ర ము

ద్వితీయ ముద్రణ
1956
ముద్రణ:
లీలాప్రెస్, విజయవాడ.

వెల: రూపాయిన్నర

పాత్రలు

పురుషులు :

బిజ్జలుఁడు—రాజు
బసవేశ్వరుఁడు
జగదేవుఁడు
త్రిపురాంతకభట్టు
అల్లయ్య
మధుపయ్య
మడివాలు మాచయ్య
మల్లయ్య
కిన్నరబ్రహ్మయ్య
పరాతయ్య
దౌవారికుఁడు
నలుగురు శైవులు
నలుగురు బ్రాహ్మణులు
గొల్లబోయలు
బొజ్జదేవుఁడు
ఇద్దఱు మంత్రులు

స్త్రీలు :

నీల, కళియాంబ.

నాంది

శ్రీశర్వాణిని జుట్టి నృత్తరచనాశృంగారియై శృంగర
ఖ్యాతింజానము ముప్పాలోఁ బ్రణవనాదం బౌ వృషస్వామియున్
గాశీనాథుని వంగడంబునకు వంకల్ లేని జాబిల్లి నా
గేశున్ దేశహితైకజీవితుని రక్షించున్ ఘృణాపీణయై.

దేశోద్ధారక విశ్వదాత బిరుదాధిష్ఠాన పీఠంబు స
ర్వాశాపూరణదానకీర్తి విభవారంభప్రియంభావుకం
బీశారాధనలబ్ధసంపదభిరామేచ్ఛావిహారంబు నా
గేశాఖ్యంబగు దీప్తి యాంధ్ర విషయం బెల్లన్ బ్రకాశించెడున్.

కాస విశ్వదాత చేబిదలించెఁగాఁబోలు
నీ గ్రంథభాండార మెంత యొప్పు
కూడి దేశోద్ధారకుఁడు దయఁజూచెనో
జాతీయ మయ్యె శాసనసభాశ్రీ
పెరిమఁ గాశీనాథవిబుధుఁ డిచ్చెనో యేమొ
కవుల చేతుల ఘంటఘంటలు పుట్టె
వృద్ధిమ నాగేశ్వరరాయప్రసాదమో
యెల్లసంస్థలు తల లెత్తుకొనియె

వని యొకనికీర్తి తెలుఁగునేలనా విభూతి
అంచు పైతమ్ము పాడుట యయ్యె నేఁడు
నా మహామహుఁ గరుణించునట్టి నంది
పేర్మి నాట్యాత్తసుఖముఁ జేకూర్చుఁగాత!

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయోద్యన్మహోతి
కారితకళాప్రపూర్ణోరుబిరుద
దీపితవసంతరుచికంఠుఁ డేకు వగుచు
మత్కృతిపతిత్వ మొక క్రొత్త మగ్గ కేలు.

ఇట పాలకురికిసోమన
విదితకృతి ప్రభాకరుండు వేటూరికొల
మ్ముదవియు చక్కని పీఠిక
పొసగించి పరిష్కరించెఁబో ఁ బెనుఁ గొలయున్.

వేటూరివారి వ్యాఖ్యలును పీఠికలున్ బెసఁగుం బొలంతికిన్
చేలులు లేక సందపోడపెట్టిన పూఁతలు సంతయయ్యెఁ బా
లేటికొ వట్టి శ్లేషపదమే భుజియింతురు సెంతయయ్య్యొ నో
నాలుక నెప్పుటో తెలుఁగునాటికి నాఁటికి నాఁటి కక్కటా!

తెలుఁగును బహుమార్గంబుల
వెలిఁగించెనుపట్టి వారలు పిండీకృతశా
టులపోలె బండ లెక్కఁగఁ
గొలనెడును బాత లంచకొలముల భాతిన్

ఎలమిఁగూర్చుఁ బరిష్కారయితయుఁ గాశి
నాథనాగేశ్వరబుధుండె నా కృతీశ్వ
రుండు సామరస్యాన బిచ్చెఁ బ్రోవువడియు
నా వివచితంబకమైన దీ నాటకంబు.

నన్ను తెలుఁగతో యీ తెల్గునాఁట మీరు
విన్న నాథకులాంభోధివిధుని బహువి
చిత్రచిత్రశ్వనిజహువిచ్ఛిత్తిమన్న
వాక్కృతిప్రణేత సత్యనారాయణకవి.

ప్రస్తావన

ప్రథమాంకము

(ప్రవేశము: బిజ్జలుఁడు-ప్రదేశము: రాజాంతఃపురము)

బిజ్జ:-

త్రిపురంపున్ దళుకుల్ వెలార్చు గిరివెన్కన్ దీప్తిమన్మూర్తియై
విపులాకాశము నావరించుచుఁ ద్రిధావిర్భూతలసచ్ఛటా
కృపమై సత్త్వరజస్తమోవికరణక్రీడాప్రచండంబుతై
ఆపదేవుం డెటు చూచె నేనును ద్రిశూలం బట్టుతే చూచితిన్.

(అంతట జగదేవుఁడు ప్రవేశించును)

బిజ్జ:-దళనాయీ ! బసవేశ్వరుఁ డెంతదూరము వచ్చెను ?

జగ:-ఊరుబయటికి వచ్చెను.

బిజ్జ:-అయ్యయో ! అట్లయినచో మనము బయలుదేరి పోవలయును. కల్యాణకటక మంతయును శృంగారించిరా? మండలాధీశ సామంత ప్రధానదండాధినాథ మాతంగ తురగాది పరివారములు సిద్ధముగా నున్నవా ? వివిధ వాద్యధ్వనులు దివి దీటుకొన్నవా ? బసవకుమారుని, సద్భక్తి శృంగారుని, నసదృశాకారుని, దత్త్వార్థవిచారుని, జంగమవ్యాపారుని, సజ్జనాధారుని, విమలశివాచారుని, ద్రిమల ధిక్కారుని నీవు చూచితివా ?

జగ:-మహారాజా ! నేను వారి దర్శనము చేసితిని.

బిజ్జ:-ఆయన నీ కెట్లు కన్పించెను? పరవశుఁడై యుండెనా? ఆయనయెడ లాయనకుఁ దెలియుచున్నదా? బాలునివలె నున్మత్తునివలెఁ బిశాచమువలె లేఁడు కదా !

జగ:-మహారాజ ! ఆయన యట్లేరీతిగను లేఁడు. సర్వ మానవులవలె సంభాషించుచు, నవ్వుచుఁ జమత్కరించుచు, మహారాజువలె ఠీవి నెఱపుచు, గంభీరముగఁ జూచుచు, మహాభక్తునివలె నడుమనడుమఁ బ్రత్యగ్దృష్టి యగుచు, నాంతరపరిజ్ఞానసూచిగా మెల్ల హసించుచు నున్నాఁడు.

బిజ్జ:-దళవాయీ! నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు కదా ! ఈ వీర శైవుఁడు నీ ప్రశంసకుఁ బాత్రమగుచున్నాఁడా ?

జగ:-ప్రభువులును బ్రాహ్మణమతస్థులే.

బిజ్జ:-నేను బ్రాహ్మణమతస్థుఁడ నైనను, శివారాధకుఁడను. వీరశైవము నే నవలంబింపకున్నను, బరతత్త్వము శివుఁ డనియే నా యభిప్రాయము.

జగ:-ప్రభువులు మతవైషమ్యము లేకుండఁ బాలించు చున్నారు గనుక నేను బ్రాహ్మణుఁడను.

బిజ్జ:-వీరశైవము పరమతసన్నికర్ష మొప్పుకొనదు. బసవేశ్వరుఁడు నామతసామ్య మంగీకరించునో, యంగీకరింపఁడో ?

జగ:-త్రిభువనమల్లురు మఱి బసవేశ్వరు నేల మంత్రిగాఁ బిలిపించుచుండిరి ?

బిజ్జ:-జగదేవా! బలదేవదండనాయకు నెఱుఁగుదువుకదా ! ఆ మహాపురుషునియం దభిమానముచేత బసవేశ్వరున కీ మంత్రిపద మర్పించుచుంటిని. బలదేవుఁడు చనిపోయికూడ నా కన్నులయెదుట నున్నాఁడు. ఆయన యుపకారము నా బిడ్డ బిడ్డతరాన నేను మఱచిపోలేను. సర్వరాజ్య మేలిన మంత్రి చనిపోవువేళకు సంస్కారమున కిటఁ జిల్లిగవ్వ

లేనిచో, నాయన నిష్కామప్రవృత్తి యెంత యని చెప్ప వలయును. బసవేశ్వరుఁడుకూడ మేనమామపోలిక యను కొందును.

జగ:-కాని, మహాప్రభూ!

ఒకఁడు రాజును బ్రిజయు సర్వైశ్వర్యభక్తి
నలరఁజేసెడు పట్టి రాజ్యాంగవేత్త
మఱియొకఁడు నూతనవిచిత్రమార్గములను
దీక్కఁ దారుచు నున్న మతప్రవక్త.

బిజ్జ.-దళవాయీ! రాజ్యాంగమునకు మతమునకు సంబంధము లేదు. వీరశైవుఁ డైనంతనే కల్యాణకటక మంతయు వీర శైవముచేయునా? అందఱును మానవులే. అందఱిలో నను జీవుఁ డున్నాఁడు. అందఱకు క్షుత్పిపాస లున్నవి. అందఱకు నాలుబిడ్డలున్నారు. ఎవ్వఁడును దన మత మిత రునిమీఁద బలవంతముగాఁ జొనిపి వానికిఁ బ్రాణోప ద్రవము తేరాదు.

జగ:-త్రిభువనమల్లు రల్లే పాలించుచున్నారు.

బిజ్జ:-జగదేవా! ముఖస్తుతి కాదు. నే నేమి పాలించు చున్నాను? మీ పన్నిద్దఱుమంత్రులు పాలించుచున్నారు. ఆ గుణదోషములు నావి కావు. రాజ్యమున నేవైన దోష ములు సంప్రాప్తించినచో నా దోషములు నావికావు; అట్టి మిమ్ము నియమించిన దోషమే నాది. మీ రెల్లరు వేద వేదాంగ వేత్తలు; నీతిశాస్త్రకోవిదులు; యుద్ధవిద్యా నిపుణులు.

జగ:-మహాప్రభూ! తమకన్న యుద్ధవిద్యానిపుణు లీ రాజ్యము నందు లేరు.

బిజ్జ:-దళవాయీ! ఖడ్గకళానైపుణ్య మేమిచేయును? ఏది చేసినను దైవము చేయవలయును. నే నొంటరిగ శయ్యామందిరమున నిదురించుచుంటి ననుకొనుము. అప్పుడు నా యొద్ద ఖడ్గ ముండదు. మాటవరుసకు నీవే ఖడ్గము పుచ్చుకొని నన్నే నఱుకవచ్చెదవు, నా యస్త్రకళాకోవిదత్వ మే మగును?

జగ:-పాపము శాంతించుఁగాక! ప్రభూ! ఎంతమాట!

బిజ్జ:-దళవాయీ! అదికాదు. నేను తైలపదేవుని సంహరింపలేదా? నీవు నన్ను సంహారింపవచ్చును. నీవుకాదు, మఱి యొకఁ డనుకొనుము.

జగ:-మహాప్రభూ! పశ్చిమచాళుక్యరాజుల రక్తమునుండి వెచ్చదనము తొలఁగిపోయినది. వారు రాజ్యము నిభాయించుకొనలేకపోయిరి. త్రిభువనమల్లురు తమరు సమయమునకుఁ గలచుర్యవంశదీప్తిఁ బ్రజ్వలింపఁజేసితిరి. లేనిచో నీ తెలుఁగు కర్ణాటకము బీరువడి యుండును.

బిజ్జ:-ఇదిగో! నేను బయలుదేరుచున్నాను. మీరు పదండు.

[జగదేవుడు నిష్క్రమించును.]

బిజ్జ:-("కర్పూరంపుఁ దళుకుకు" లిత్యాది పద్యమును చదువును)

జగ:-(ప్రవేశించి) మహాప్రభువులు పిలచినట్లున్నారు.

బిజ్జ:-జగదేవా! నీ కొక రహస్యము చెప్పెదను.

జగ:-మహాప్రసాదము.

బిజ్జ:-దళవాయీ! నేను వచ్చుచున్నాను. మండలాధీశ్వరులను సామంతులను గజతురగపదాతులను సిద్ధముగానుండు

మనుము. మహామాహాత్మ్యాఢ్యుఁడైన బసవేశ్వరుని పోయి తోడి తెత్తము.

(పరిక్రమింతురు. బసవేశ్వరుఁడు, మంత్రులు నెదురువత్తురు)

విమలశివాచార త్రిమలధిక్కార
అమిత మహాచార ! అచలితధీర
విరహితసంసార ! వీరావతార
పరిహృతాహంకార ! భక్తివిహార
శివభక్తిసార ! విశిష్టప్రకార !
వృజినతరుకుఠార ! విహితోపకార !

బసవేశ్వరుఁడు:—మహారాజా ! మీ యాజ్ఞ బడి వచ్చితిని. ఉపకారము ప్రభువులవలన జరిగినది.

బిజ్జ:—మంత్రిసత్తములారా ! బసవేశ్వరుఁడు కళ్యాణకటక వీథులవెంట వచ్చుచుండఁగా నేను జూడకపోతినిగదా ! అప్పుడు వీథు లెట్లున్నవో !

ఒకమంత్రి.—

పుణ్యాపణ్యాంగనల్ పురవీథులందుఁ
బుణ్యాత్ము బసవప్రభుని జూచువేడ్క
చూడఁగవచ్చెద సుదతి నే ననుచు
వేడుక చెలుపక వేగ రమ్మనుచు
బసవన్నఁ జూడక పడతి పో ననుచు
మునుగిడి వేగ రా ముడియక యనుచు

ఇంకొకమంత్రి:—

మానిని బసవన్న మహిమ యి దనుచు
మానుగా భక్తుల మతి చూత మనుచు

కంటివే బసవయ్యఁ గమలాయతాక్షి
కంటినే మోక్షమ్ము కంటిగా కనుచు

మూఁడవమంత్రి:-

వచ్చువారును జూచువారును గట్టి
నిచ్చువారును జూచి యేగెడువారు
పారిపారి తెచ్చి విభూతి పీఠ్యంబు
లరుదొంద బసవయ్య కర్పించువారు

నాల్గవమంత్రి:-

అంగనల్ వివిధపుష్పాంజలు లిచ్చి
మంగళారతు లెత్తి మహి మ్రొక్కువారు
స్వస్తి దీర్ఘాయువు శంకర యనుచు
ప్రస్తుతిదీవనల్ పచరించువారు

బిజ్జ:—ఈ నాఁటికి నా రాజ్యము సుమంత్రినిక్షిప్తమైనది. ఇంతటి ప్రజానురంజకుఁడు రాజ్యసర్వకార్యనిర్వాహణము సాగించుచుండఁగా, నేను సుఖనిద్రపోయెదను. జగదేవ దండనాయకా! చూచితివా! బలదేవదండనాయకుఁడు బసవేశ్వరుఁడుగా మీ యెదుట సాక్షాత్కరించెను.

జగ:-మహామంత్రికి జగదేవుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

కలియుగరుద్ర సత్కరుణాసముద్ర
విలసనభద్ర సద్వినయనిర్నిద్ర (నమస్కరించును)

తక్కినమంత్రులు.-

విపులక్షమాకార వినయపరిచార
సుప్రతిష్ఠకవిస్తార శుద్ధశరీర (నమస్కరింతురు)

బిజ్జ:-జగదేవా! భువనాశ్రయమహామంటపమునకు దారి దీయింపుఁడు. తక్కిన మంత్రులందఱు నెచ్చట?

జగ:-భువనాశ్రయ మహామంటపమునందే సామంతమండలాధీశులు, మంత్రిదండనాథులు మహాప్రభువులయు, నమాత్యులయు రాకకై వేచియున్నారు.

(తెర యెత్తఁగా నభిషేకసంభారములతో సభ కనిపించును)

బిజ్జ:-(బసవేశ్వరుని దనప్రక్క నున్న పెద్ద గద్దియమీఁద నెక్కించి వస్త్రాభరణము లిచ్చి)

సకలసామ్రాజ్య పూజ్యస్థితి కెల్లఁ
బ్రకటింపఁగా నీవు పతి వట్టుగాక
నాయర్థమునకుఁ బ్రాణమునకుఁ బతివి
వేయును నేల? నీవే నేను బసవ!

బసవా! నిన్ను నమ్మితిని.

బస:-

సకలలోకైకరక్షకుఁడగు శివున
కొక నిన్ను రక్షించుటకు నెంత పెద్ద
కావున మా లింగదేవు భక్తులకు
నేవేళ నొఱచుండు మింతియచాలు
నీరాజ్య మేలించు టిది యెంత పెద్ద
నీరధిమేరగా నిన్ను నేలింతు-

(బిజ్జలుఁడు జగదేవునివంకఁ జూచును జగదేవుఁడు బిజ్జలునివంకఁ జూచును)

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా! ఈ రాజ్యమంతయు నీకుఁ గైవసము చేసితిని. మీ మేనమామయుఁ గల్యాణకటకప్రతిష్ఠాచార్యుఁ

షును, సర్వమతసామరస్యమహామతియు నైన బలదేవ దండనాయకుల మార్గ మవలంబించి మమ్ముఁ గృతార్థులఁ జేయ వేఁడుచున్నాను.

బస:-మహారాజా! సర్వము శివప్రీతిగాఁ జేసెదను. నాకుఁ దృణ మక్కఱలేదు. సర్వజగమ్ము ప్రమథమయము. ప్రమథార్పితమైన దంతయు రుద్రార్పితము. లింగధారులే ప్రమథమూర్తులు. శివమయమైన యీ సర్వప్రపంచము శివమయముగాఁ జేసెదను.

మంత్రులు:- కల్యాణకటకరాజ్యవర్ధమానధీవిభవాచార్య! త్రిభువనమల్లప్రసాదపరిలబ్ధ మహామాత్యపదవీపదచిహ్నమకుటరత్నపరిశోభితమస్తకాలంకార! బసవేశ్వర! జయము జయము!

(తెరలోఁ బెద్దధ్వని)

జగ:-అమాత్య పట్టాభిషేకసమయజనిత సంతోషకోలాహలము దిక్కులఁ బిక్కటిల్లుచున్నది.

బిజ్జ:-మహామాత్యా! ఇంకఁ దక్కిన సర్వవ్యవహారములు తామే చూడవలయును. నేఁటికి సభ చాలించితిని.

(జగదేవుఁడు, బిజ్జలుఁడు దక్క సందఱును వెడలిపోవుదురు.)

బిజ్జ:-జగదేవా! బసవేశ్వరుఁ డన్నమాట లెట్లున్నవి?

జగ:-వీరశైవమతావేశముతో నిండి తొలుకాడుచున్నవి.

బిజ్జ:-ఆ వాక్యములు మఱలఁ జెప్పుము.

జగ:-

కావున మా లింగదేవభక్తులకు
సేవేళ వెలచుండు మింతియు చాలు,

అని యొకటి,

భక్తులే ప్రమథులు, ప్రమథులే శివుఁడు,

అని మఱియొకటి.

బిజ్జ:- దళవాయీ! బసవేశ్వరుఁ డేమియు గోప్యముగాఁ జెప్పలేదు. ఈయన వీరశైవులను బైకెక్కించునా యేమి?

జగ:- అట్లేల చేయును? ఆయన శివావతారము గనుక జగత్తంతయుఁ దనమయముగాఁ జూచెను. రాజనీతికి మతమునకు సంబంధ మేమి?

బిజ్జ:- జగదేవా! నీవు నేదో దాఁచి మాట్లాడుచుంటివి. మీరు పదండి. నేను గొంత విశ్రాంతి తీసికొనవలయును.

(జగదేవుఁడు నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:-

మంత్రి నిక్షిప్తమైన సామ్రాజ్య మెల్ల
మంత్రియదుపాజ్ఞలందున మసలుచుండు
దండనాథులు వాని మంత్రంబునందె
బద్ధవిశ్వాసులై తేని పట్టఁబోరు.

మంత్రియైనవాఁడు వట్టి రాజ్యనీతివేత్త కావలయునుగాని, వాని కన్యవిషయావేశముఁ కూడదు. మంత్రి కవియైనచో, బొక్కసము కవులకు దోచిపెట్టును; గాయకుఁడైనచో, గాయకులకుఁ గొల్లయిచ్చును. ఒక ప్రబల మతవిశ్వాసియైనచోఁ, దన్మతానుయాయులకు బొక్కసము చూఱవిడు

చును. అతని యభినివేశమునకుఁ బ్రాబల్యము తక్కిన రాజ్యాంగవిషయములయందు దౌర్బల్యము తెచ్చెను. బసవేశ్వరుని పాలనము నేఁట జేపట నిర్ణయింపరాదు. సంగమయ్య సాక్షాత్తుగావచ్చి స్వాగతమొసఁగినబసవేశ్వరుఁడు తక్కిన యల్పులైన మతావిష్టులవలెఁ బ్రవర్తింపఁడు. కొలఁదిదినములలోనసనే బసవేశ్వరుని రాజ్యపాలనా నిపుణత్వ మెఱుకపడఁగలదు కదా! సుప్రతిష్ఠితుఁడైన యమాత్యుని చాలగించుట దుర్లభము. ఉంచుటయో, తొలగించుటయో శీఘ్రకాలములో నిర్ణయింపవలయును. శివభక్తులకు వెఱచుచుండవలయు ననుట చిత్రము. రాజు శివభక్తులకు వెఱువవలయునా? రాజునకు సర్వప్రజలు వెఱువవలయును; మహామాత్యుఁడుకూడ వెఱువవలయును. ఎవఁడురా అక్కడ?

దౌవారికుఁడు:-(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! ఏమి సెలవు?

బిజ్జ:-"త్రైలపదేవుం డెటు చూచె నేనును దిశూలం బట్టులే చూచితిన్."

దౌవా:-చిత్తము.

బిజ్జ:-ఏమిరా! ఇంకను నిచ్చటనే యుంటివా?

దౌవా:-మహాప్రభువుల యాజ్ఞ తెలియలేదు.

బిజ్జ:-పోయి త్రిపురాంతకదేవభట్టారకునిఁ బిలుచుకొనిరమ్మని చెప్పలేదా?

దౌవా:-చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:-శివభక్తు లందఱు ప్రమథులా? సర్వము వారి దృష్టిచేత మైనచో శివప్రీతికరమా!

(త్రిపురాంతకభట్టు ప్రవేశించును)

బిజ్జ:-త్రిభువనమల్లుఁడు కాలచుర్యుఁడు బిజ్జలుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

త్రిపు:-మహారాజ! స్వస్తి.

బిజ్జ:-ఆర్య! శివభక్తులందఱు ప్రమథులా!

త్రిపు:-అని వీరశైవుల విశ్వాసము. వారికి భక్తియందున్నంత విశ్వాసము మఱియొకదానియం దుండదు. వారు వర్ణ వ్యవస్థయందుఁ గర్మయందు విరోధింతురు. కేవలభక్తి శివైక్యము నాపాదించునని వారి భావము.

బిజ్జ:-జగత్తంతయుఁ గర్మాధీనముగదా!

త్రిపు:-బ్రాహ్మణులు కర్మాధీన మందురు. వీరశైవులు భక్త్యధీన మందురు.

బిజ్జ:-భట్టారకా! బసవేశ్వరునకు మహామాత్యపట్టము గట్టితిమి.

త్రిపు:-ప్రభువుల దయ. మహారాజు దయ చూచినచో, నిరుపేదకు నీరాజన మెత్తుదురు.

బిజ్జ.-బలదేవదండనాయకునందు మాకుఁ గల భక్తి యట్లు చేయించినది.

త్రిపు:-బలదేవదండనాయకులు వీరశైవులయ్యు సర్వమత సామరస్యము కలవారు.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరుఁ డచ్చముగా మేనమామను బోలినవాఁడు.

త్రిపు:-చిత్తము.

(అంతట జగదేవుఁడు ప్రవేశించును)

బిజ్జ:-భట్టారకు లింకఁ బోవచ్చును.

(త్రిపురాంతకుఁడు నిష్క్రమించును)

జగ:-మహారాజా ! మహాసభనుండి వెడలినంతనే బసవేశ్వరుఁడు వీరశైవుల సభచేసెను. ఆ సభలోఁ దన యమాత్యత్వ మెట్లు నిర్వర్తింపఁబడునో యని యొక్క బాసచేసెను. ఆ బాస యెట్టిదనఁగా,

శివరాత్రి నిత్యమ్ము చెల్లించు బాస
శివభక్తులెల్లను శివుఁడను బాస
భక్తుల యొగ్గులు పట్టని బాస
భక్తుల కుల మెత్తిపలుకని బాస
యడిగిన యర్థంబు లెడపని బాస
యేమి వేఁడిన నడుగిడ కిచ్చు బాస
కలవైన శివునకు గొలుపీని బాస
గొలుపు భక్తుల కిచ్చి కీడ్పడు బాస
పరసమయంబులఁ బరిమార్చు బాస
పరవాదులను బట్టి భంజించు బాస
హరగణపరతంత్రుఁడై యుండు బాస
హరభక్తు లెట్లన్న నట్లను బాస
భవికి మ్రొక్కని బాస భవి కీని బాస
భవబాధలకు నగపడకుండు బాస

ఇట్టిది. ఇంక భవులైనవారికి బ్రతుకుఁదెరువు లేదు. భవులు శైవులకుఁ గంటబడరాదు.

బిజ్జ:-దళవాయీ! నీవును, నేనును భక్తులము. బసవండు శైవుండు. రాజును నేను మంత్రివి నీవు. మన మిద్దఱి మతనికంటెం బడమా?

జగ:-వారిచర్మచక్షుస్సులు కావు. జ్ఞానచక్షుస్సులనుకొందును.

బిజ్జ:-అయినచో బసవేశ్వరుని బాసలోఁ దప్పు లేదు. మఱియు నింకేమైన విశేషము లున్నవా?

జగ:-బసవేశ్వరునకు మహామాత్యపట్టము దొరికిన దన్నాం తనే కటకమున జంగములసంఖ్యఎక్కువైనది. జంగముల మూఁకలో నిసుక వేసిన రాలుట లేదు. కొందఱు (అర్ధోక్తి)

బిజ్జ:-ఎదియో చెప్పవచ్చి యాఁగితివి! కొందఱేమి?

జగ:-మహాప్రభువులు మన్నింపవలయును.

బిజ్జ:-భయములేదు. చెప్పుఁడు.

జగ:-మహారాజులు వీరశైవదీక్షఁ బుచ్చుకొందురని కొంద అనుకొనుచున్నారు.

బిజ్జ:-ఎవ రా కొందఱు? నే నట్లనుకొనుట లేదు, నేను శైవుఁడనే కాని, వీరశైవుఁడను గాను. వర్ణాశ్రమాచారధర్మములకు నేను వ్యతిరేకినిగాదు. నారాజ్యమునఁ దద్విపరీతము జరుగరాదు. కాని, జగదేవా! బసవేశ్వరుని యెదుట నున్నప్పు డామహామాత్యుని మొగమువంకఁ జూచు చున్నప్పుడు నేను వీరశైవుఁడనే యనుకొంటిని.

జగ:-నేను నట్లే యనుకొంటిని.

బిజ్జ:-అందఱు నట్లే యనుకొనిరి. మన యందఱ మాటలు వీరశైవుల కవితాపద్ధతియగు ద్విపదచ్ఛందమునే యాశ్రయించినవి.

జగ:-బసవేశ్వరుఁ డొక మహాపురుషుఁడు. మహాపురుషుల లక్షణమే యది. వారియెదుట నున్నంత సేపు మఱి యెవ్వఁడును నోరుమెదపలేఁడు. స్వతంత్రభావము లూహింపలేఁడు.

బిజ్జ:-జగదేవా! నేను బసవేశ్వరుని మహామాత్యుఁడని, బలదేవదండనాథుల మేనల్లుఁడని గౌరవించుచుంటినే కాని, యాయన వీరశైవుఁడని కాదు; ఆయన యొక్క యవతారమనియుఁ గాదు.

జగ:-నేను నిన్నటివఱకట్లే యనుకొంటిని. ఆయన దర్శనముచేత నాయొడలిలోని ప్రతిరక్తబిందువు కళవళపడినది. నా మనస్సుమాత్రము బ్రాహ్మణమతమునే తర్కించి సిద్ధాంతముచేసి విశ్వసించుచున్నది. నా హృదయమాయనవంకకే లాగుచున్నది.

బిజ్జ:-మంత్రులు పరస్పరము ప్రేమభాజనులై యుండుట మంచిదిగదా!

జగ:-చిత్తము. కాకతిప్రోలునిమీఁద దండయాత్రకై సైన్యసన్నాహముచేయవలసియున్నది. నేను సెలవుతీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:-పూర్వచాళుక్యులనుండి చీలి, కాకతిప్రోలుఁడు రాజ్యమేర్పఱచెను. పశ్చిమచాళుక్యులనుండి చీలి, నేనేర్పఱచితిని. ప్రోలుఁడు చాళుక్యుల సామంతుఁడు. తైలప దేవుని రాజ్యము నాకుఁ బ్రాప్తించినది. ప్రోలుఁడు నాకు సామంతుఁడు కావలయును. కాని స్వాతంత్ర్య మవలంబించుచున్నాఁడు. జగదేవుఁ డీపనికిఁ జాలినవాఁడు. జగదేవుని

సాయములేక కల్యాణకటకము నాకు సిద్ధించెడిది కాదు. శుభముహూర్తమున బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదముతో జగదేవుని సైన్యములతో ననుమకొండకుఁ బంపించెదను. బసవేశ్వరా! నీ రాజనీతి యొక్కటియేగాక నీ మహాశివభక్తి కూడ మా కీయుద్ధములో జయము కలిగించుఁగాక! నేను గూడఁ గ్రమముగా శైవదీక్షఁ బుచ్చుకొందునా? అదిగో త్రిశూలము మఱల నాకుఁ గన్పించుచున్నది. ఈ త్రిశూల దర్శన మైనప్పుడెల్ల నొకసంహారము జరుగుచు నేయున్నది. ప్రోలరాజీ సంహారాగ్నియందు శలభాయమానుఁ డగును.

ప్రత్యంతధాత్రి సర్వము నల్లనై క్రమముగ శ్వేతమై పైకిఁ సాగుచుండఁ
సాగిన శిఖరంబు శారదనీరదాచ్ఛము శివవృషకకుత్సద్యుతి మీఱుచు
నాపైని తేజోమయాకృతి సత్త్వరజస్తమస్త్రిగుణభాస్వంత మగుచు
మూఁడువర్ణములతో మూఁడుమండలములై పరివేషప్రభాభాజియగుచు

వెనుక సర్వనీలాకాశమునకు శైవ
ముద్ర వేసినగతి శ్రీసమూహి కాఁగ
లలిని నాకంటికిని త్రిశూలంబు తోఁచు
తైలపుని నాఁటి సంహారవేళఁ బోలి.

(తెర)

ద్వితీయాంకము

(ప్రదేశము: రాజమందిరము ముందు. ఇద్దరు మంత్రులు. నలుగురుపౌరులు.)

ఒకపౌరుడు:-అయ్యా! నమస్కారం. వాఁడెవడో చాకలిఁట. శివభక్తుఁడుట. దారి నడ్డంవచ్చిన వాళ్ళనల్లా చంపేస్తు న్నాఁడు.

రెండవవాఁడు:-అయ్యా! తమరు ప్రభువుగారితో చెప్పాలి. ఈ దురాగతం యెల్లా మానిపిస్తారో చూడండి. వాఁడు శివ భక్తుల గుడ్డలు మోసుకుపోతోంటే, యెవఁడూ వాడి కడ్డం రాకూడదఁట. ఆగుడ్డలు యెవళ్ళూ తాక కూడదట. అడ్డం వచ్చినవాళ్ళని చంపేస్తున్నాడు. ఇవ్వాళ ఒకణ్ణి చంపే శాఁడు. ఊరంతా గగ్గోలుగా ఉంది. రాజుగారితో చెప్పి యేదో చేయించకపోతే మనుష్యులు బతకలేరు.

ఒకమంత్రి:-వాణ్ణిగుఱించి మేమూ విన్నాము. ఇవ్వాళ యెవరిని చంపాఁడు?

పౌరు:-అసలు వాఁడు దారివెంట పోతూనే కేకేసుకుంటూ పోతాఁడు.

"భక్తుల-శరణుల వస్త్రముల్ సంధిల్లిరే
ఓడఁ జూపాడుదుఁ జెండో యని..."

గంటకట్టి యూరివెంటఁ దిరుగుతున్నాఁడు. వాఁడిచేతిలో యెప్పుడూ కత్తివుంటుంది. ఈ వుపద్రవం తొలగించే ఉపాయం చూడండి.

మంత్రి:-మహారాజు సభలోఁ గూర్చుండి యున్నారు. అక్కడికి పోదాము రండి.

(తెరయెత్తఁగా బసవేశ్వరుఁడు, జగదేవుఁడు, బిజ్జలుఁడు ప్రవేశింతురు)

మంత్రి:-మహాప్రభూ! ఈ పౌరు లేదో మనవిచేసుకొనుటకు వచ్చిరి.

పౌరు -ప్రభూ! ఎవఁడో చాకలివాఁడట. వాని పేరు మడివాలు మాచయ్యయఁట. వాఁడు శివభక్తుల వస్త్రములు గాని యుదుకఁ డఁట. దారివెంటఁ బోవుచో భవులు వాని వస్త్రములు తాఁకినచోఁ జంపివేయుచున్నాఁడు. వాఁడొక గంటఫుచ్చుకొని దానిని మ్రోగించుచు 'నా కడ్డము వచ్చినచోఁ జంపెద' ననియఱచుచు వీథులవెంటఁబోవును. నేఁ డొక పరదేశి విప్రుఁడు తెలియక దగ్గరగాఁ బోఁగా వానిని సంహారించినాఁడు. ఆ శవముతలగూడఁ గన్పింపుట లేదు.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా! ఇది యేమి యాగడము? నీవు మహామాత్యుఁడ వైతి వని చాకలులు, మాలలు యథేచ్ఛముగాఁ బ్రవర్తించుచున్నారు. ఈ భక్తులమూఁ దిం కెవ్వరును బ్రదుకుటకు వీలులేదా? మురికిగుడ్డ లుదుకు చాకలి కింత కావరమా? చీరలు ముట్టుకొనినచో ముఱిగిపోవునా? ఊరిలోనివారే యింత యదరిపడిపోఁగాఁ బరదేశి యింక మనయూరు వచ్చి యేమి బ్రతికి పోవును? వాఁడు చాకలియా, రాక్షసుడా? జగదేవా! యామికులను బిలిపించి వానిని వెంటనే చంపింపుము.

బసవఁడు:—మహారాజా! "చాకి, చాకి"యని యేల సందడించె దవు? చాకియే యతఁడు సాక్షాల్లింగమూర్తి. కులజుండు నతఁడె, యకులజుండు నతఁడె. కులము లేకయు నన్నికులములు నతఁడె. ఆ సీలగళు నపరావతారంబు. పరమేశు భక్తుల పరిధానవితతిగాని యొం డుదుకఁడు. వానిని నంటఁగానీఁడు. ఇతరులు ఘట్టించునెడ, భక్తుల చీరలు భక్తుల కిచ్చు. జంగమం బడిగిన సమకట్టనిచ్చు. చీరలు వైచినవా రడిగినను వారికిఁ దమతమ వస్త్రంబు లిచ్చు. చీరలంటిన మాత్రఁ గాంచు భక్తుఁ డూరకుండునె. చంపకీరుపోయినను వల దభిమానంబు పోలిపుచ్చుకొనను."

బిజ్జ:—ఏమీ! అభిమానము పోలిపుచ్చుకొందునా ? వాఁడు తప్పకుండఁ జంపునేమి ? జగదేవా! నీవును యామికులును బోయి దుర్వారాంధకారనామకమదాంధగంధగజంబుఁ బైకొల్పి వానిని జంపిరండు.

(జగదేవుఁడు. మంత్రులు, పౌరులు నిష్క్రమింతురు.)

బసవఁడు:—మహారాజా! పొరపాటు చేయుచుంటివి. అతఁడు చాకలి కాఁడు. బ్రహ్మదేవునిజడలు జన్నిదములుగ భిక్షించిన బ్రాహ్మణుఁ డతడే. అతఁడే యపవర్గసామ్రాజ్యమును సహజముగఁ బాలించు క్షత్రియుడు. దుర్భవకర్మఘుటవహిత్రమును భవాంబుధిఁ ద్రిప్పు వైశ్యుఁ డతఁడే. అతఁడే సత్కార్యములను బండించి నూర్చెడు శూద్రుఁడు. వానికిఁ గులము లేదు. అత డజరామరుఁ డయోనిజుఁ డవ్యయుడు.

బిజ్జ:—వాని పే రేమి ?

బస:—మడివాలు మాచయ్య.

బిజ్జ—వాని దేయూరు ?

బస:-హిప్పరిగె గ్రామము. నే నమాత్యుఁడనైతినని విని నేను శివభక్తుఁడనని యీయూరు చేరినాడు. రాజా! మాచయ్య సాక్షాత్సంగమయ్య. నేను వానికి భక్తుడను.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా ! నీవు మహామాత్యుఁడవు కదా ! నీవు వాని నాజ్ఞ పెట్టలేవా ?

బస:-నే నతనియాజ్ఞలో మెలఁగువాఁడను.

బిజ్జ:-మంత్రియాజ్ఞలోఁ దక్కినవారు మెలఁగుదురుగాని తక్కినవారి యాజ్ఞలో మంత్రి యుండఁడు.

బస:-పరమేశ్వరునకు మంత్రియు, మంత్రికామియు లేదు. మాచయ్య కారణపురుషావతారుఁడు. వానికిని సంగమయ్యకును భేదములేదు.

జగదేవుఁడు:- (ప్రవేశించి) మహారాజా ! రక్షింపుము, రక్షింపుము.

బిజ్జ:-ఏమి జరిగినది ?

జగ:-మేముపోయి యేనుఁగుతో వానిరాక కరిగట్టి నిలచితిమి. వాడు మమ్మల్లంతఁ బొడగని యార్చి బొబ్బిడుచుఁ 'గల్లి నాథుని భద్రగజ మెక్కినరుని యేనికదున్నకు నేల పంకించు, మానవుల్ చావక మగుఁడుడో' యనుచు మమ్మందఱి నెదుర్కొని గంట మ్రోగించి యేనుఁగును దాఁకెను. వాని ధాకకుఁదాళలేక యేనుఁగొ త్రిగ్గెను. మావంతులు పోయి వాని నెదుర్కొనిరి. వాఁడు తనవీపుమీఁద నున్న బట్టలమూటయుఁ, జేతిగంటయుఁ జిత్రముగా నాకాశమునం దిరియించి, మావంతులనుజంపి ఏన్గుమ నుగ్గునుగ్గుగాఁబొడి

చెను. మాలకు మాంసము, గొడారికిఁ దోలును గాకుండఁ దొలఁగఁ ద్రోసెను. పైగా నిట్లనెను. "ఎవఁడు నామీఁద నేనుఁగు నిట్లుసికొలిపెనో, యా రాజు క్రొవ్వడఁగింతు" నని. నే నొక్కఁడనే తప్పించుకొని తమ కిది మనవి చేయుటకు వచ్చితిని.

బిజ్జ:-ఓహో ! జగదేవా ! కాకతిప్రోలునిమీఁదికి దండ యాత్రకుబోయెడు మొనగాడవు. వానిమీఁదికిఁ దక్కిన మంత్రులను బంపెదను.

బసవఁడు:-మహాప్రభూ ! మంత్రుల నందఱను వాఁడు చంపును. మన మిద్వారము పోదము.

బిజ్జ:-సరే నడువుఁడు.

(పరిక్రమింతురు)

బస:-మహాప్రభూ! తమరి కిరువదాండారి కథయుఁ, బాపూరి బ్రహ్మయ్యగారికథయుఁ జెప్పితినిగదా! మహాభక్తుల లక్ష ణము లట్లేయుండును. మాచయ్య నన్నె లెక్కచేయఁడు. శివభక్తులుగాని తమ రన్నచో నసలు లెక్కసేయఁడు. హరుఁడు శరభావతార మెత్తినగతి విజృంభించు నతని ముందు మనసైన్యములు, మనశక్తులు ఆఁగవు.

బిజ్జ:-అయినచో మఱి యేమిచేయుమందురు ?

బస:-అతఁడు పరమేశ్వరుఁడే కాకున్న, బట్టలమూటయు, గంటయు నాకాశమునం దిరియింపఁగలఁడా ! మనుజుని తలఁ గొట్టినచో నేలఁబడదా ! ఏనుఁగు తోలు మాంస ములు కన్పింపకుండ నెవఁడైనఁ జంపఁగలఁడా! మనమతని

బోయి శరణుచొత్తము. ధూర్తులమైపోయినచో, నతఁడు మనలనుగూడఁ జంపును.

జగ:-బసవేశ్వరా! అతఁడు మహాభక్తుఁడే కావచ్చును. లోక దృష్టికిఁ జాకలిగదా! త్రిభువనమల్లదేవుఁ డాయనను శరణు చొఱరాదు.

బస:-జగదేవా! మంచిమాట చెప్పితివి. రాజట్లు చేయవలదు. అచ్చట బండారి బసవయ్యగారుందురు. ఆయన మాచయ్యగారి భక్తుఁడు. ఆతనితోఁ జెప్పించెదము.

(తెరమెత్తఁగా మాచయ్యయు. నాతనికి సాష్టాంగనమస్కారము చేయుచున్న బండారి బసవయ్యయుఁ గన్పింతురు)

బసవేశ్వరుఁడు:-మాచయ్యగారూ! క్షమించాలి. పశుమీఁద పాశుపతం తొడుగుతారా? ఈ రాజనఁగా నెంత? ఈరేడులోకాల్లో నీకెదు రెవఁడు? ఈతప్పు క్షమించాలి

మాచయ్య:-ఏ తప్పు క్షమించాలి? నీవు చేసినతప్పా, నీరాజు చేసినతప్పా? నాలుఁగులక్షలఅరవై వేలగీతాలువ్రాశాననా నీ కహంకారము? నీయంత సంగీతపాటకుఁడు లేఁడనా నీ పొగరు? ఓరి అవినీతుఁడా! కల్లినాథుఁడు నీ తప్పును క్షమిస్తాఁడా? నీవు వ్రాసిన ఆ పాడుగీతం విని నేను శివ శివా యని చెవులు మూసుకొన్నానే. నీవుకుబేరుఁడివిరా! శివభక్తులందఱూ నీకుయాచకులా? గొప్పమంత్రివైనావు. అధముఁడా! అడిగేవారు లేక అల్లాబడ్డగవై పోయినావు. అటువంటి యాచకుల్ని చూస్తున్నాఁ గాని యిట్లాంటి యాచకుల్ని చూడటంలేదు.

బస:-మాచయ్యా, క్షమించు, క్షమించు.

ఆక్రాంతసంతతాహంకారనిరతు
నక్రిమలాపు నిర్వక్రకోపరాఘు
నూర్జితక్రోధు వివర్జితసత్యు
దుర్జనాచారు ననిర్జితకాము
నజ్ఞానపుంజమ్ము నపగతశౌచు
విజ్ఞానహీను వివేకవిదూరు
నిర్భాగ్యచూడామణిని భక్తిరహితు
దుర్భావకు నవినీతుని నన్ను నింక
గాచి రక్షింపవే కారుణ్యపాత్ర
యేచిన మద్గర్వ మెల్ల మాయించి.

ప్రభూ! సంగమేశ్వరా! నాల్గులక్షల యిఱువదివేల గీతముల గర్వముచే నా తల తిరిగిపోయినది.

మాచయ్య:-ఓరీ బసవా! యాచకులగు శివభక్తులకు నీవిచ్చునేనికలు దున్నలు. నీవిచ్చుగుఱ్ఱములు గాడిదలు. నీవిచ్చు నగ్రహారములు పచ్చుమన్ను. ఛీ, ఛీ, నీమొగము నేను జూడను.

బిజ్జలుడు:-(సాష్టాంగపడి) మాచయ్యా! రక్షించు! రక్షించు! నీవే పరమేశ్వరుడివి. నీవు శివుడవని తెలుసుకోలేక మోసపోయాను. బసవేశ్వరుడు నీకు నిజమైన భక్తుడు ఆయన్నీ, నన్నూ నీవు రక్షించాలి. భక్తుల్ని దైవం రక్షించకపోతే, మఱెవరు రక్షిస్తారు?

మాచయ్య:-రాజా! లే! లే! బసవడు మా ముద్దుబిడ్డ. వాణ్ణేమే మేమి చేస్తాము? బసవా! సేదదేరవోయి, సేదదేరు;

బస:—

నీ మహత్త్వము చూడ నే నెంతవాఁడ
ధీమణి సంగయ్య, దేవ! మాచయ్య
నీవు శంకరుఁడవు నేను గింకరుఁడ
నీవు నిర్మలుఁడవు నేను దుర్మలుఁడ
నీవు విజ్ఞానివి నే నవిజ్ఞాని
నీ వమృతాంగుండ నే విషాంగుండ
స్వామి త్రైలోక్యచూడామణి నీవు
భూమి నిర్భాగ్యచూడామణి నేను.

మాచ:—బసవా! బసవా! నీ వెవ్వరు, నే నెవ్వరు? నేను వట్టి చాకలివాఁడను. నీవూ మీ సంగమయ్యా దేవుళ్ళు. నేను శివభక్తుల కాలిదుమ్మును. రాజా! నీయేనుఁగులూ మావంతులూ చచ్చిపోలేదు. ఆ బ్రాహ్మఁడూ చావలేదు. వాళ్ళను నే బ్రతికిస్తాను. మీరు పదండి. మీ వెంటనే వాళ్ళూ వస్తారు.

(మాచయ్య నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! మీ రేమి తప్పుచేశారు?
బస:—నే నొక గీతం వ్రాశాను. అందులో అహంకారం చూపించాను. నే నర్థార్థికల్పశాఖనని, యాచకులందరికీ అడిగినదల్లా యిస్తాననీ అహంకారంగా వ్రాశాను. మాచయ్యగారు నాకు తగినశిక్ష చేశాఁడు.

జగ:—మహాప్రభూ! అదిగో మావంతులతో దుర్వారాంధకార మత్తగజము వచ్చుచున్నది. ఆ పరదేశివిప్రుఁడుకూడ ద్రుళ్ళిసలాడుచుఁ గేకిసలు కొట్టుచుఁ బోవుచున్నాఁడు.

బిజ్జ:-జగదేవా! ఏనుఁగును గొట్టములోఁ గట్టివేయు మనుము. నే నంతఃపురమునకుఁ బోవుచున్నాను. మీ రందఱు మీ మీ పనులమీఁదఁ బొండు.

(మంత్రులందఱు నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ:-నా మనస్సు వీరశైవముఖముగాఁ దిరుగుచున్నది.

నీలలోచన:-(ప్రవేశించును.)

శివ నీ యడుగులు తేవే, చివురాకులఁ బూజించెద
తవిలి బూజు పట్టకుండ గవుసెన వేసెద వానికి శివ॥
శివ నీ జడ లిటు తేవే, పుష్పలు దవనము పెట్టెద
గవిసి మంచు కప్పకుండఁ గైజతలోపలఁ బొదిగెద శివ॥
శివ నీ పాపసగలు తేవే, చిచ్చికొట్టి జోకొట్టెద
నవియఁజేయు విసములపై నమృతము నవ్వులు చిలికెద శివ॥
శివ కట్టుకళాసము తేవే తవిలిన దుమ్మును దులిపెద
తోవలబావికాడ నదికి తొగరువన్నె తెప్పించెద శివ॥
శివ నీ గొంతుక తేవే, తవిలి నలుపు తుడిచివేతు
పువుబూదియ పట్టించెద శివనేత్రము కట్టించెద శివ॥

బిజ్జ:-చెల్లీ! ఈ పాట యెక్కడ నేర్చావు?

నీల:-నేనే పాడుతున్నాను

బిజ్జ:-నీవు కవివా యేమిటి?

నీల:-నేను గాదు కవిని. శివుఁడు కవి.

బిజ్జ:-అంటే?

నీల:-నాలో ఆయ నుండి పాడిస్తున్నాఁ డన్నమాట.

బిజ్జ:-అటువంటిపాట నీవు వ్రాయలేవు.

నీల:–ఎందుకు వ్రాయలేను ? బసవఁడు——

బిజ్జ:–బసవఁ డెవరు ?

నీల:–పెద్దమంత్రి బసవేశ్వరుఁడు.

బిజ్జ:–ఆయన నీకు బసవఁడా ?

నీల:–బసవఁడు కాదు, బసివిగాఁడు. వాఁడు నాలుఁగులక్షల అరవైవేల పాటలు వ్రాశాఁడఁట సంగమయ్యమీఁద. ఆ సంగమయ్య మా శివయ్యకన్న యెక్కువవాఁడా ?

పాట:–

శివా! నీవా! సంగమయ్యా? యెవ రెక్కువా?
యెవ రెక్కువయ్యా? శివా!
యెవ రెక్కువయ్యా! సంగమయ్యా!
అలా సంగమయ్యకు ఇలా శివయ్యకుం బరె జడ లున్నవా?
జడలపై సురమడుగు తోడు కాదునా?
మడుగు ఒడ్డున చందమా మున్నదా?
మామ వెన్నెలలు ఒళ్ళంతాను బూదల్లె ప్రాకున్నదా?
శివా! నీ వెక్కువా! సంగమ య్యెక్కువా?

అలా సంగమయ్యకు ఇలా శివునివలె పుట్టతో ఉన్నదా?
తోలంపై జిలుగారు మచ్చున్నదా?
మచ్చమచ్చకు మధ్య మణిగియుండిన నెమ్మికను లున్నవా?
కనులలో బంగారుకాంతున్నదా?
కాంతిలో జిలుగారు కైపున్నదా?
కైపుతో వడిదుడుకుగా నన్ను నాడించు కాపున్నదా!
శివా! నీ వెక్కువా? సంగమ య్యెక్కువా?

అలా సంగమయ్యకు ఇలా శివునకుంబలె యెక్కుయెద్దున్నదా ?
యెద్దుపై బంగారుజీ నున్నదా?
జీనుపై నందాలగా రున్నదా?
గారుకన్నులలోని కలకలల తలతలల కమ్మదన మున్నదా?
సంగమయ్యా! నీకు! సంగమయ్యా!

బిజ్జ:—నీలా ! అమ్మా ! బసవని నెప్పుడైనా చూశావా?

నీల:—చూశానా ? మే మెప్పుడూ కలిసే వుంటాంగా !

బిజ్జ:—ఇప్పు డేఁడీ !

నీల:—ఉన్నాఁడులే, నీకు తెలియదు.

బిజ్జ:—నీవు పిచ్చదానవై పోతున్నావు.

నీల:—నీ కిష్టంలేకపోతే వెళ్ళిపోతున్నానులే.

బిజ్జ:—కాదు, కాదు, వెళ్ళవద్దు. వెళ్ళవద్దు, ఇంకోపాట పాడు.

నీల:—అన్నా ! నా కేమిపాటలు వచ్చు ?

బిజ్జ:—ఇప్పుడు రెండుపాటలు పాడావుకదా !

నీల:—నేను పాడలేదే.

బిజ్జ:—అయితే వెళ్ళు.

నీల:—(పోవుచు)

శివుని మెత్తగొంతుకెల్ల. చేదువిసము కండించునో
శివుని బెడగునొడలం పట్టి చిలువనగలు నొరపించునో
యేమిసేతు నేమిసేతు నిల్ల శివుని కేమాదును—శివుని.
పైని గంగ తండ్రి కెంత బరువుచేసి యలయించునో
పూని చందమామ తాను మోయరాక బరువౌనో
యేమిసేతు నేమిసేతు నిల్ల శివుని కే మాదునో — శివుని

(నిష్క్రమించును)

బిజ్జ:-బసవేశ్వరునకుఁ గబురంపించవలయును.

జగ:-వారిదె వచ్చుచున్నారు.

(అంతట బసవేశ్వరుఁడును, మంత్రులును ప్రవేశింతురు)

బిజ్జ:-మహామాత్యా! నమస్కారము. జగదేవుని యుద్ధము నందు గెలుచునట్లు మీ రాశీర్వదింపవలయును.

నీ శివభక్తి కారణము నేఁడు నాకును నీ ప్రసాదరే
ఖాశమితంబులై యడఁగుఁ గష్టములెల్ల భవాబ్ధిపోత! నా
యాశలనెల్ల నీ బుజమునందునఁ బెట్టితిఁ దేల్చు మంచు నీ
వే శరణంటి సద్గుణనిధీ! బసవా! వృషాధిపా!

బస:-మహారాజా! శివుని దయచేతఁగాక మన యెవరిచేత నేమగును? అతఁడు మనల గెలిపింపఁ దలఁచినచో గెలిపించును; ఓడింపఁదలచినచో నోడించును.

జగ:-బసవేశ్వరా! అట్లు కాదు. నీనోట నాశీర్వాదమొక్కఁడు వచ్చెనేని మా కదె చాలును. మేము జగము లెల్ల గెలిచెదము. స్వామీ! నీ మాటమీఁద జగములు నిలవక యెట్లు తప్పించుకొని పోఁగలవు? నీవే సంగమేశ్వర స్వామివి; నీవే బసవేశ్వరుఁడవు.

బస:-జగదేవా! నే నమాత్యుఁడను; రాజనీతివేత్తను. శివుని యందు నాకుఁ గొంతభక్తి గలదు. నామాటకు ప్రపంచములు నిలుచునా!

బిజ్జ:-బసవా! పరాఙ్ముఖుఁడవు గాకుము. కాకతీయులు చాళుక్యులకు సామంతులు. చాళుక్యవంశమే నేఁడు కాలచుర్యవంశమైనది. అందుచేత మనకును, వారు సామంత్రులుగాక తప్పదు.

జగ:-నీదయచేత మేము రిపుల గెలువఁజూచుచుంటిమి. మీరును మమ్మాశీర్వదింపక తప్పదు.

బస:-జగదేవా! శివుని దయ యున్నచో గెలుతువుగాక! పొమ్ము. విభూతి సర్వరక్షగా భావింపుము. లింగధారణము లేక శివభక్తుఁడు కాఁడు. నీవు భవివి. శివుఁడు ని న్నెంత చూచిన నంత చూచును.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా! జగదేవుఁ డిదివఱకు గెలిచిన యుద్ధము లన్నియు భవిగానే గెలిచెను. నీ యాశీర్వాద మున్నచో, దీనినిగూడ భవిగానే గెలుచును.

బస:-నా యాశీర్వాదము వచ్చినది.

(అందరును బహిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ:-జగదేవా! గెలిచిరమ్ము, పొమ్ము. బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదము వచ్చినది. ప్రోలునకు బుద్ధిచెప్పి రమ్ము.

మా సామంతుఁడు గాఁగ నుండక నిలింపజ్యేష్ఠుఁ డైనన్ రణ
వ్యాసంగంబున నిల్వలేఁడు జగదేవా! నీ భుజప్రౌఢి స
ర్వాశానేకపకుంభపాటనకళావ్యాపారపారీణతా
భ్యాసం బైనది గెల్చిరా! ప్రళయమార్తాండప్రతాపార్చివై.
అదిగో త్రిశూలమ్ము విను
త్పద మెల్లను చాపరించెఁ బ్రళయానేహో౽ం
బుదమాలాక్రాంతిఁ జెడిన
చిదుకుల యాతపములట్లు చెడు రిపుబలముల్.
మా బసవేశ్వరుం డిల కమాత్యుఁడుగా నెపు డయ్యె నప్పుడే
మా బవరంబులన్ గెలుపు మాడె, రిపుల్ వినమచ్చిరుల్ మహా
జ్ఞాబధిరత్వ మేచి యనిఁ జత్తురు కౌలచురీప్రభాచ్ఛటన్
గూబలభోలె దాగుకొన గూళ్ళులం లేక చరింతు రెల్లెడన్

(తెర)

తృతీయాంకము

(ప్రవేశము : బిజ్జలుఁడు, ఒక మంత్రి)

బిజ్జ:–బెజ్జదేవా! జగదేవునినుండి యేమని వర్తమానము వచ్చినది?

బెజ్జ:–మహాప్రభూ! జగదేవ దండనాయకులు పోయి కోటను ముట్టడించివేసిరఁట. నాల్గురోజులు ముట్టడియైనతరువాతఁగోట గోడలో నొకచోట రంధ్రముచేసి సైనికులను బాఱఁద్రోలి మనవారు లోనఁ బ్రవేశింపఁబోయిరఁట. ఇంతలో రెండు వేల కాకతీయుల గుఱ్ఱపుఫౌఁజు తానచ్చోటికి వచ్చి జగ దేవుని సైనికులను బాఱఁద్రోలి రెండు గడియలకాలము కోటవెలికివచ్చి యుద్ధముచేసిరఁట. మనవారికిఁ బ్రతిపక్షు లకుఁ దుములసంగరము జరిగెను. ఆ యుద్ధానంతరము చూడఁగా మఱలఁ గోటగోడ నిర్మింపఁబడియున్నదఁట.

బిజ్జ:–వెలికివచ్చిన రెండువేల గుఱ్ఱపు దళమును మనవారు హతమార్చలేదా?

బెజ్జ:–ప్రభూ! ఆ యుద్ధములో వేయిమంది చనిపోయిరఁట. కడమ వేయిమంది పలాయితులైరి.

బిజ్జ:–జగదేవుఁడు తెలివితక్కువచేసినాఁడు, కోటగోడలోఁ గొంతభాగము తనకు వశ మగుటయు, మఱల నది శత్రు హస్తగత మగుటయునా?

బెజ్జ:–ప్రభూ! ఇది నాల్గురోజులక్రిందటివార్త. నేఁడు మఱల వార్త రావలయును.

దౌవారికుఁడు:—(ప్రవేశించి) బెజ్జదేవామాత్యులకొఱకు హనుమ కొండనుండి జాబు వచ్చి వేచియున్నాఁడు.

బిజ్జ:—లోనికి రమ్మనుము.

(దౌవారికుఁడు నిష్క్రమించును, జాబు ప్రవేశించి యుత్తరమిచ్చి పోవును.)

బిజ్జ:—బెజ్జదేవా! ఈ యుత్తర మేమో చదువుము.

బెజ్జ:—"శ్రీజగదేవదండనాయకుఁడు శ్రీ బసవేశ్వరుల పాద పద్మములకు నమస్కరించి యుద్ధమంత్రి బెజ్జదేవామాత్యులకు వ్రాయున క్షేమసంగా: ఇదివఱకిచ్చట జరిగిన యుద్ధ వార్తలు తమ కిదివరకే తెలియఁజేసితిని. ఇదివఱకు మేము పట్టుకొన్న కోటగోడభాగము మఱల మేము వశముచేసి కొంటిమి. కాని శత్రువు లంతఃప్రాకారమునకు బహిః ప్రాకారమునకు మేము పట్టుకొన్న భాగము రెండువైపుల నడ్డుగోడలు కట్టిరి. ఈ కోటలోని సైనికులచాకచక్యము నా కబ్బురము గొలుపుచున్నది. ఈ యడ్డుగోడల మూలముగాఁ గోటగోడ పట్టుకొనియు ఫలము లేకపోయినది. ఆ యిఱుకుగోడలమధ్య యుద్ధమున కవకాశము లేదు. నిన్న సాయంకాలమున నొక వేయిదండు కోటవెలుపలికి వచ్చి మాకు యుద్ధ మిచ్చినది. దానిని సంపూర్ణముగా నాశనము చేసితిమి. శ్రీ బసవేశ్వరుల దయయున్నచోఁ గొలఁదిదినములలో శ్రీశ్రీత్రిభువనమల్లబిజ్జలమహాదేవుల విజయపతాకము హనుమకొండపై నెగురఁగలదు,— విధేయుఁడు, జగదేవదండనాయకుఁడు."

బిజ్జ:-బెజ్జదేవా! జగదేవుడు క్రమక్రమంబుగాఁ బరాక్రమింప గలఁడు. జగదేవునకుఁ జాలిన దండనాథుఁడు హానుమ కొండలో లేఁడు.

బెజ్జ:-మహారాజా! విడియుద్ధముననైనచో జగదేవుడు గెలువ వచ్చును. కాని కాకతీయులు కోటగోడ వెనుక సురక్షితులై యుండగ గెలుచుట కొంత కష్టమేయగును.

బిజ్జ:-బెజ్జదేవా! ఇంక ననుమానమేనా? బసవేశ్వరు డెవ రనుకొనుచుంటివి. సాక్షాత్పరమేశ్వరుఁడు. ఆయన మనల నొక్క హానుమకొండయేకాదు, భారతదేశమంతయు మన చేత గెలిపించి కాలచుర్యపతాకక్రింద నేలించును. ఒక భక్తుఁడు మడివాలు మాచయ్య బిజ్జలుని తలఁ దనపాద ములకుఁ దగిలించుకొనెనే! నందియవతారమైన బసవఁ డేమిచేయలేఁడు?

బెజ్జ:-బసవేశ్వరుఁడు తలంచుకొనవలయునేకాని, యేమిచేయ లేఁడు? నేను సెలవు తీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:-బసవేశ్వరుని సాహాయ్యముతో సర్వదేశములు గెలిచి నాపతాకయెగిరించెదను. ద్వారసముద్రపు హొయిసాలులు, దేవగిరియాదవులు, హానుమకొండ కాకతీయులు, దక్షిణము నందలి చోళపాండ్యులు కాలచుర్యచక్రవర్తి పాదముల యందుఁ దలలు మోపవలయును. నందిరాజు నాకోటయం దమాత్యుఁడా! శత్రువులకోటలు కొమ్ములతోఁ గ్రుమ్మించి, గిట్టలతోఁ దన్నించి పగిలించెదను. శివభక్తుల కేది వశము కాదు? ఆకాశములో వస్త్రములమూఁట యురియించిన

మహత్తు చాకివానికిఁ గలుగ, బసవఁ డేమిచేయలేఁడు ? స్పృశించి యాకాశమును మూర్తికట్టించఁగలఁడు. నీరు కంబములుగా నిలఁబెట్టఁగలఁడు. గాలి మూటగట్టి సైన్యము లువ్వెత్తుగా నప్పరవీథి కెగయింపఁగలఁడు.

(బసవేశ్వరుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:-(అంజలి పూని)

శ్లో. పక్షీంద్రవాహనతపోబలసాధనీయ!
సర్వేశ్వరోల్లసితవాహనలాల్యమాన!
కాపాలికాపసముపేత ప్రనీతదృష్టే!
శ్రీవజ్రశృంగ వృషభాధిపతే నమస్తే.

బస:-బల్లహచూడామణీ! బిజ్జదేవునివలన హానుమకొండ వృత్తాంతము వింటిని. వార్త విజయసూచకముగానున్నది.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా! నీ దయయున్నచో, ననుమకొండయనఁగా నెంత ? నీవు నాకుఁ బ్రసన్నుడవుగమ్ము. మూఁడులోకములు గెలిచి నందీశ్వరునిముందుఁగుడికాలికి మువ్వకట్టెదను. సర్వదేశజనులచేత హృదయలింగములుకట్టించెదను.

బస:-మహారాజా ! నారాజనీతి యంతయు నీకుఁ గైవసము చేసితిని. వలయునయేని యుద్ధరంగమున నీ మొనమొనగల నాయసువులు బలివెట్టెదను. నేనే నీ కమ్మడు వోయితిని. నీ యాజ్ఞకొలఁది నన్ననుసరింపఁ జేసికొనుము. నేను సెలవుతీసికొని——

బిజ్జ:-ఇంటియొద్ద నేమైనఁ బని యున్నదా?

బస:-పని యేమియును లేదు. మనస్సు స్వస్థముగా లేదు.

బిజ్జ:—అట్లయినచో వినోదార్థము చదరంగ మాడుదము.

(ఇర్వురును క్రీడారంగమునకు బరిక్రమింతురు.)

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా ! ఈ తెల్లపౌజు నాది. ఎప్పుడును భూపతియే తెల్లపౌజుతో నాడవలయుఁగదా! నీ వీ నాడు తెల్లపౌజుతో నాడుము, నేను నల్లపౌజు తీసికొందును.

బస:—మహాప్రభూ ! భూమిపతి శివునియవతారము. ఆయన కొఱకై వినియోగింపఁబడిన వస్తువులు పరు లుపయోగింప రాదు.

బిజ్జ.—రాజు శివుని యవతారమని యాగమములం దుండ వచ్చును. నీవు ప్రత్యక్షశివుఁడవు. తెల్లపౌజుతో నీవే యాడుము.

(ఆడుచుందురు.)

బస:—రాజా ! నీయేనుఁ గిటు మంత్రిచేత నటు బంటుచేతఁ జావనున్నది.

బిజ్జ:—బసవా ! నీ యనుగ్రహ మున్నచో నాబంటును బైకిఁ ద్రోసి నా యేనుఁగును మఱల బ్రదికించుకొందును.

(నీల ప్రవేశించును.)

శివగిరిచాప విభో, విభో, శివగిరిచాప విభో
కనకభూమిధర కమ్రచాపధర,
కామాక్షీహృదయాధినాథ గురు— శివగిరి

భసితలేపమధురాభిరామతను,
బాలచంద్రశకలాభిరామశిర
వారాహీకృతసేవ దేవ గురు— శివగిరి.

చాముండీకరశౌరీ నాట్యప్రియ.
జలజమోహనాకార గురూ గురు.
శర్వాణీ మధురార్ధభాగ గురు— శివగిరి.

(నీల తొంగిచూచి సిగ్గుపడి పారిపోవును.)

బిజ్జ:-(ప్రకాలున నవ్వి) బసవా! నీవు మా నీల నెఱుఁగుదువా?

బస:-నే నెప్పుడు దర్శనము చేయలేదు.

బిజ్జ:-ఆమె నిన్నెఱుంగునంటగదా!

బస:-ఆమె నన్నెట్లెఱుఁగును?

బిజ్జ:-నిన్నెఱుఁగుదునని నాతోఁ జెప్పినది.

బస:-ఆమె రాజకుమారి. నే నామెను జూచుటకే వీలులేదు. నన్నెప్పుడైన నామె దూరమునుండిచూచి యుండవచ్చును.

బిజ్జ:-బసవా! నీవు కొన్ని లక్షల గీతములు వ్రాసితివంటగదా! నేనొక్క-గీతమునువినలేదు. మానీలపాడినగీతమువిన్నావా?

బస:-ఇప్పుడే విన్నాను.

బిజ్జ:-ఇదిగో, నా యేనుఁగు మఱల బ్రదికినది. మా నీల గొంతుక యెట్లుండును? ఆమె పాడెడు పాటలన్నియు నామె వ్రాసినవే. ఆమె వ్రాసినవికావు. ఆమె పాడెడివి. తా నట్లు పాడుచుంటినని యామెకుఁ దెలియదు.

బస:-రాజా! నీ మంత్రి చిక్కు-వడ నున్నాఁడు. నీ శకటులు గుఱ్ఱములు బంట్లు నెక్క-డి వక్క-డ చెదరిపోయినవి.

బిజ్జ:-బసవా! నా ఫౌజునంతయు మహామాత్యుఁడ వని నీ చేతిలోఁ బెట్టితిని. ఇట్లుచేయుట నీకు న్యాయముకాదు.

బస:-మహారాజా! నీ ఫౌజు నా చేతిలో సురక్షితముగా నున్నది. నా ఫౌజునే నీ చేతిలోఁ బెట్టి పాడుచేసినాను.

బిజ్జ:- రెండు పౌజులును సరిచూచుకొనలేవా?

బస:-(కనులు మూసికొని లేచి నిలుచుండి చేతులు పైకెత్తుచున్నాఁడు.)

బిజ్జ:-బసవా! ఇది యేమి? మాట మాటాడుచునే తన్మయత్వము పొందెదవు. ఓడకు మోడకు మనెదవు. ఇసుమంత బూడిద నొసలఁ బూసినను మసలక కొండంత మరులొందుననుట తెల్లమయ్యెను. చెల్లరే బసవయ్య శివమరుల్ కొంటివో, భక్తిరసము తలకెక్కెనో?

బస:-రాజా! భక్తి తలకెక్కనులేదు, మరులును గొనలేదు. త్రిపురాంతకుని గుడి తూర్పు దిక్కునఁ గపిలేశ్వరమందొకతపసి నిత్య మాఱుపుట్లపాలతో శైవాభిషేకము చేయుచున్నాఁడు. ఆ పాలు కాలువలుకట్టి వీథులందుఁ బ్రవహింపఁగా నేనుఁగులు త్రొక్కి బురదయైనది. ఒక గొల్లది చల్ల నమ్ముకొనుచు నా త్రొంపిలోఁ గాలుజాఱి పడఁబోవుచు నన్ను బసవరో యని పిలిచినది. నేను దానికి బడకుండఁ బట్టుకొంటిని.

బిజ్జ.-(పకాలున నవ్వి) అవునయ్యా! వృషభావతార! మంచిదయ్యా! బసవదండనాథుడా! చాగుచాగు, మహావీరశైవ! నిన్ను మే మిదివఱకే దేవుఁడనుకొనుచున్నాము. ఇంకను మమ్ము నమ్మించుటకు బ్రయత్నము లెందులకు?

బస:-(కోపముతో) రాజా! వెక్కిరింపుమాట లెందులకు? కబురంపి యాగొల్లదానిఁ గనుఁగొనవచ్చును. అది పడఁబోవునప్పుడు చూచినవా రున్నారు. వారినిఁ గనుఁగొనవచ్చును.

బిజ్జ:-మీరిచ్చోటనుండి కదలరాదు. ఎవండురా అక్కడ!

(దౌవారికుండు ప్రవేశించును)

బిజ్జ:-శివభక్తుండా! ఏ గొల్లదానికొఱకు వెదకు చుందువు?

బస:-అది నల్లనిది. దానికిఁ బెద్దముక్కర యున్నది. ముంత కొప్పున్నది.

బిజ్జ:-గొల్లవాండ్రందఱ అట్లేయుందురు.

బస:-పొట్టిది, తొగరురంగు చీర కట్టుకొన్నది.

బిజ్జ:-(నవ్వి) ఇవికూడా గుర్తులు కావు.

బస:-అది మహాభక్తురాలు. దానిశరీరయష్టియందు శివుండు నివాసమున్నాండు; దానిసంధిబంధములందుఁ బరమశివుండు జంగమలింగమై యున్నాండు!

బిజ్జ:-బసవా! మహామాత్యుండవు: ఇంతకన్న నే నభినయించితినని చెప్పరాదా?

బస:-నే నబద్ధము చెప్పుచుంటిననియా? దానిని నేను జూచి నట్లు వర్ణించితిని. ఆగు మాగుము. దానిపేరు కళియంబ, అది కళ్యాణకటక ముత్తరదిశయందు రాజవీథిదీపిక చిట్ట చివరిది దాటిన నాల్గవయిల్లు.

బిజ్జ:-ఓరీ! నీవు పోయి వెంటనే దానిని బిలుచుకొనిరమ్ము.

(దౌవారికుండు నిష్క్రమించును.)

(నీల పాడుచుఁ బ్రవేశించును)

ఉమ నీవు చూచుచూ ఊరకున్నవా
తమరు విసమును స్వామి ద్రాగించినారా?
ఒకజోలి కేగునా, ఒకసొంటి కేగునా
ముకుకంటినడుమ తనమూర్తి చూచెడు సామి
ఒక్క రొక్కరు చేరి యూసికొల్పినారా
చక్కఁ జచ్చిన వాఁడె చచ్చు నన్నరా—ఉమ నీవు

కోర్కి చెట్టు నొకండు కోర్కులావు నొకండు
లచ్చి నొక్కఁడు తేనెలప్ప యింకొక్కఁడు
ప్రచ్చిలించినవారు మురిసిపోయారా
పచ్చివిసమును స్వామికిఁ గట్టి యిచ్చారా—ఉమ నీవు
విసము ద్రాగెడువేళ, విసము మండెడువేళ
విసము చంపెడువేళ, వెఱ్ఱులెత్తెడువేళ
దూరాన నిలఁబడి యూరకొన్నారా
వీరలై యందఱూ వెలిపెట్టినారా— ఉమ నీవు.

బిజ్జ:—బసవా! ఈ పాట నీ విదివరకు వింటివా?

నీల:—విన్నాడు, విన్నాడు.

బస:—విన్నాను, విన్నాను.

బిజ్జ:—నీవు నీల నిదివఱకుఁ జూచితినా?

నీల:—చూశాడు, చూశాడు.

బస:—చూశాను, చూశాను.

బిజ్జ:—ఇంతకుముందు చూడలేదంటివి కదయ్యా! నీలా! బసవేశ్వరుఁడు నిన్నిదివఱకు చూడలే దట.

నీల:—చూడలేదా? చూశాడు. మరచిపోయినాఁడు

బిజ్జ:—ఏమయ్యా! ఎక్కడ చూచితివి?

బస:—ఎక్కడ చూచితినా? ఎక్కడ చూచితినా?

నీల:—ఎక్కడ చూశావో నేను చెప్పనా?

బస:—

నందికొమ్ములనడుమ నాట్యమాడితి వీవు
నందికాళ్లమధ్య నాట్యమాడితి వీవు
తెలికొండకొండుపై తొలియొద్దుమడముపై
నాఁడు పాడితి వీవు, నాఁడు ఆడితి వీవు.

నీల:-ఆ; గుర్తుకు వచ్చింది.

బస:-మళ్ళీ యివ్వాళ కనపడ్డావు.

(ద్వారపాలకుఁడు ప్రవేశించును.)

ద్వా:-మహారాజా! గొల్లది యాజ్ఞవేచియున్నది.

బిజ్జ:-లోనికిఁ దీసికొనిరమ్ము.

(గొల్లది ప్రవేశించును)

బిజ్జ:-నీపేరేమి?

గొల్ల:-కళియంబ.

బిజ్జ.-నీవు గంటక్రింద నెక్కడ నుంటివి?

గొల్ల:-చల్ల అమ్ముతూ వీథివెంట పోతున్నాను బాబా!

బిజ్జ:-అప్పు డేమి సంభవించినది.

గొల్ల:-ఏమీ జరగలేదు. చల్లమ్ముకోవడం అప్పటికే అయి పోయింది. ఇంటికి వెళ్ళాను.

బిజ్జ:-దారివెంట నెక్కడనైనఁ బడితివా?

గొల్ల:-పడలేదు బాబూ! కాదు, కాదు, పడఁబోయినాను స్వామీ!

బిజ్జ:-మఱి యెందుచేతఁ బడలేదు?

గొల్ల:-ఎవరో రెండుచేతుల్తో నన్ను పట్టుకున్నారు. నేను కుడిచెయ్యిమాత్రమే చూశాను. ఆచేతికి బంగారపు కడియం ఉన్నది. వేళ్ళకుఁ ఉంగరా లున్నవి.

బిజ్జ:-ఆ మనుష్యుని చూడలేదా?

గొల్ల:-నేను లేచి నిల్చుని చీరసర్దుకొని చూసేవఱకు మనిషి యెవరూ కన్పించలేదు.

బిజ్జ:-ఆ చేయి గుర్తుపట్టఁగలవా?

గొల్ల:—చిత్తము దేవరా! గుర్తుపడతాను.

బిజ్జ:—(బసవేశ్వరున కడ్డునిలుచుండి యాయనచేయి వెనుక నుండి తీసి ముందుకుఁ జూపును.)

గొల్ల:—ఇదే చెయ్యి బాబూ! బొటనవ్రేలు చంద్రవంకల్లే తిరిగిఉంది.

బిజ్జ.—ఈచేయి యెవరి దనుకొందువు ?

గొల్ల:—మహారాజా ! తెలియడంలేదు.

బిజ్జ:—నీవు పడఁబోవుచు నెవరినైనఁ బిలిచితివా ?

గొల్ల:—బసవరో అని పిలిచాను.

బిజ్జ:—ఎవ రా బసవయ్య ?

గొల్ల:—మారాజా ! మాయింట్లో బసవఁడిపూజ చేస్తూ ఉంటాం. ఆయన నందీశ్వరుఁడు. ఆయన్ని పిలిచాను.

బిజ్జ:—ఈ రాజ్యములో మంత్రి యెవరే ?

గొల్ల:—నాకు తెలియదు మాదొరా !

బిజ్జ:—నే నెవరను ?

గొల్ల:—నాకు తెలియదు మారాజా !

బిజ్జ:—వెనుకకు మళ్ళి చూడకుండఁ బొమ్ము.

(బసవని కంజలిపట్టి)

జయ జయ బసవాంశా సత్యసద్భక్తివాసా
జయ జయ శివగోత్రా సత్ప్రసాదైకపాత్రా
జయ జయ భవదూరా ! శాశ్వతైకాంగవీరా !
జయ జయ బసవాఖ్యా సంవిదాశ్చర్యసౌఖ్యా.

నీల:—

బసవని ముంగాలిగంట గలగల నవ్వింది వెంట
బత్తిరాజనాలపంట పడియె వచ్చి శివునియింట
బసవని కొమ్ముల తళతళ బసవని ఫాలపు మిలమిల
వెండికొండ వెలుగువల్లి వీతెంచిన విరులమల్లి—బసవని.

బిజ్జ:—

ఆద్యే నమస్తే, వేద్యే నమస్తే,
తత్త్వే నమస్తే, చిత్త్వే నమస్తే,
భావే నమస్తే, భావి నమస్తే.
సద్గురు బసవస్వామిన్ నమస్తే.

నీల:—

నీ గంగడోలు నను గోకనిచ్చేవా
నీ మూపురముపైని యెక్కనిచ్చేవా
నీతోకకుచ్చుల్లు నిమురనిచ్చేవా
మేల్ ప్రత్తివిత్తులు మేపనిచ్చేవా ?
బసవ బసవా నిన్ను పట్టనిచ్చేవా
నీ కడానగునొదల్ తాకనిచ్చేవా ?

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా ! నా యవిశ్వాసమును మన్నింపుము.

బస:—మహారాజా! భక్తి రెండువిధములు. ఒకటి సహజము. రెండలవఱచుకొన్నది. నాకుఁ బూజావేళ యగుచున్నది. నేను సెలవుతీసికొందును.

(నిష్క్రమించును)

బిజ్జ:—నీలా! నీవు బసవేశ్వరు నెచ్చట చూచితివమ్మా !

నీల:—వెండికొండలో రోజూ అమ్మ వెళ్ళి స్నానం చేస్తుందే చిన్న మెరుపులవాగు, ఆ వాగుప్రక్కను ఒకరోజున బస

వాఁడు కొమ్మలతో తెల్లమట్టి కుమ్ముతున్నాఁడు మన్ను క్రిందరాలినకొద్దీ, రత్నాలు పడుతున్నవి. నేను పోయి రెండు రత్నా లేరుకొందా మనుకొన్నాను. బసవణ్ణి చూస్తే పొడుస్తాఁడేమో అని భయంవేసింది. నేను రోజూ చూసే బసవఁడే కదా అని దగ్గరకువెళ్ళాను. అతఁడు నన్ను కుమ్మాలేదు; తన్నాలేదు. అతనికాళ్ళక్రిందరత్నా లేరుకున్నాను. అతఁ డూరుకున్నాఁడు. నే నేరుకున్నంత సేపూ అతఁడూరుకున్నాడు. అదీ మాయిద్దరికీ స్నేహం; అప్పటినుంచి చాలాసార్లు కలుసుకున్నాం.

బిజ్జ:—అమ్మా! నీపేరేమి?

నీల:—శివుఁడిపేరే నాపేరు. శివుఁడు నీలలోచనుఁడు. నేను నీలలోచనను.

బిజ్జ:—తల్లీ! సంగమయ్య మీ వెండికొండమీఁద లేఁడా?

నీల:—నా కెప్పుడూ కనపడలేదు. ఎవరో ఆ కొండమీఁద చాలమంది శివునివలె వేషాలువేసుకొని ఉంటారు, ఎవరు శివుఁడో, యెవరు కాదో నాకు తెలియదు. ఆ కొండ పైతట్టున చుట్టూ యెనిమిదికొమ్మలమధ్య లోయలో రత్నాలమేడ వుంది. అందులో శివుణ్ణిమాత్రం నేను బాగా గుర్తుపట్టాను. నే నెప్పుడూ అక్కడే వుంటున్నానుగా!

బిజ్జ:—నీ విప్పు డిక్కడున్నావుగా!

నీల:—అన్నా!

బిజ్జ:—తల్లీ! యేమిటి?

నీల:—వదినెగారు నిన్ను పిలుచుకరమ్మన్నారు.

బిజ్జ:—నీ వింతదనుకనుండి యేమిచెప్పుచున్నావు?

నీల:-ఏమిచెప్పుచున్నావు. వదినెగారు నిన్ను పిలుచుకొని రమ్మన్నది.

బిజ్జ:-నేను వత్తునులే, నీవు పద.

నీల:-(వెళ్ళుచు)

నగజక న్నెత్తుకడి. నాథము వెజటు నడచె
మొగసాల నందిశా జెగరొప్పినాఁడు
త్రిపురాసురుల హూట దేవతలు కబురరా
కపురవన్నెల మెద్దు కొల్గిచ్చినాఁడు
విఘ్ను ధాత్రితొండమ్ము విఱిసి ఘీంకారింప
భృగాక్షి బసవన్న బుసకొట్టినాఁడు.

బిజ్జ:-తల్లీ! నీవు నాయింటిలో నుండుటచేత, నేను ధన్యుఁడ నైతిని. నీ వెవ్వరియవతారమో తెలియలేదు.

(త్రిపురాంతకభట్టు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:-భట్టారకా! మీ కర్మసిద్ధాంతము తునుకలై పోయినది. మీ దేవతలందఱుఁ గాలికి బుద్ధిచెప్పిరి. శివుఁడొక్కఁడే పరదైవతము. బసవేశ్వరుఁడే నంది. బసవేశ్వరుఁడే మోక్షదాత.

త్రిపు:-ఏమి జరిగినది?

బిజ్జ:-ఒక గొల్లదానిని బసవన్న పడకుండ బట్టుకొనియెను. మీకుఁ దెలియలేదా?

త్రిపు:-రాచనగరమంతయు నీ కథనే చిలవలు, పలవలుగాఁ జెప్పుకొనుచున్నది. నేనును వినుచున్నాను.

బిజ్జ:-దానికి మీ రేమందురు?

త్రిపు:-మహాప్రభూ! తమరు బసవేశ్వరునియందు మిక్కిలి సుముఖులై యుండఁగా నా పూర్వపక్షములు పనికిరావు.

బిజ్జ:-పూర్వపక్షములుచేయుట కిందు వీలేలేదు. గొల్లది వచ్చువఱకు బసవేశ్వరు లిందే యున్నారు.

త్రిపు:-ప్రభువులు మన్నించినచో - గొల్లదానినిఁ దీసికొని రమ్మని పంపించిన సేవకుఁడు దానితో నీసంగతి చెప్పి యుండవచ్చును.

బిజ్జ:-ఈగదిలో నేనును, బసవేశ్వరుఁడు నిద్దఱమే యుంటిమి.

త్రిపు:-ద్వారికుఁడు చెవియొగ్గి లోన నేమి జరుగుచున్నదో యని వినియుండవచ్చును.

బిజ్జ:-గొల్లదివచ్చి యట్లు జరిగినదని యొప్పుకొన నవసరము లేదు.

త్రిపు:-అది రాజభయముచేత నట్లు చేసియుండవచ్చును.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరునకు దానిపే రెట్లు తెలియును? దాని యింటి గు రెట్లు తెలియును?

త్రిపు:-తెలియుటయే, మరియు ననుమానమునకు హేతువు. ఇదియంతయు నింతకుఁబూర్వమే యొక పన్నుగడగాఁ జేసియుండవచ్చును.

బిజ్జ:-భట్టారకా! బసవేశ్వరుఁ డట్టి యవినీతిపరుఁ డందువా?

త్రిపు:-మహాప్రభూ! త్రిభువనమల్ల! బసవేశ్వరామాత్యుని నే నట్లందునా? వాదపద్ధతిని జూపించితిని. బసవేశ్వరుఁడు భక్తాగ్రేసరుఁడు. ఆయన కర్మలేదనుట, కులభేదములు లేవనుట యట్లుండనిండు.

పరమమైన సత్యాచారపరుఁడు తూగి
లేదనుట వానిజిహ్వకు రాదు; శివుఁడో,
నందియో యిట్టిరూపమ్ము నంది వచ్చె
నసలు వడియఁబోసిన భక్తిరసము జనిది.

బిజ్జ:—నిజము, భట్టారకా! నిజము. తక్కిన వన్ని యు నట్లుంచుఁడు.

బాలుఁ డున్మత్తుఁడు పిశాచి బసవమూర్తి
ప్రభువు భక్తినిధానమ్ము బసవమూర్తి
మసలు మరులకుఁ దలమున్క బసవమూర్తి
ప్రసరదావేశపరివేషి బసవమూర్తి.

(తెర)

చతుర్థాంకము

[రాజనగరు ముందు. ప్రవేశము: కొందఱు పౌరులు.]

ఒకడు:-ఓయీ! మనము రాజుతోఁ జెప్పుకోవాలి. ఈ బాధలు మనముపడలేము. రాజంటే భయపడనక్కఱలేదు గాని శివభక్తుఁడంటే మనము భయపడక తప్పకవచ్చింది.

రెం. వాఁడు:-వారికి మనము దగ్గరగాఁ బోరాదఁట. వారు మన మతమును యథేష్టముగాఁ దిట్టవచ్చునఁట. వారి మతమును మన మేమీ అనరాదు.

మూ. వాఁడు:-మన పెండ్లిండ్లన్నియు శ్రాద్ధపుఁ బెండిండ్లట. వాళ్లు చేసికొనే పెండ్లిండ్లే యథార్థమైె పెండ్లిండ్లఁట.

మఱొకఁడు:-ఓయీ! రాజు బసవేశ్వరున కిష్టుఁ డగుటవలన మన యందఱు బ్రతుకు లిట్లు బండలెక్కినవి.

మొదటివాఁడు:-అందుకనియే రాజు తలఁచిన, దెబ్బలకుఁ గొడువా యంటారు.

రెం. వాడు:-అయ్యో! ఊరిలో నీతిప్రవర్తన యంతా పోయింది. ఇఱువదివేల మిండజంగాలా! ఇది యంతా మతమా? ఈ నీతిపాతి లేని వాళ్ళందఱు మన కులమర్యాదలు దక్కనియ్యటం లేదు. పోయి రాజుతో మొఱపెట్టుకొందాము.

(ప్రవేశము బిజ్జలుఁడు)

ఒకఁడు:-మహారాజా! మేము బ్రతుకలేము. బసవని యాశ్రయించుకొని మిండజంగము లూరంతయు బలిసినారు. వారు మా సంసారములు నిలువనిచ్చుటలేదు.

ఇంకొకఁడు:-స్వామీ! మాలమాదిగల దగ్గరనుండి యంద ఱును శివభక్తు లఁట. వాండ్ర కెదురులేకుండ నున్నది. వాండ్రు వచ్చి మా యగ్నులమీఁద నుమియుచున్నారు. మేము వారి నాపలేకుండ నున్నాము.

ఇంకొకఁడు:-త్రిభువనమల్లా! వీరశైవుఁడనని ప్రతివాఁడును, దూసినకత్తితోఁ దిరుగుచున్నారు. మాతలలు మామెడల మీఁదనున్నవో, లేవో మాకే యనుమానముగానున్నది.

మఱియొకఁడు:-బల్లహా! వారివలన మాకు హాని జరుగు చున్నది. మహారాజులు మీరు దయచూడనిచో మాకు బ్రతుకులు లేవు.

ఇంకొకడు:-మహారాజా! మాకీ మిండజంగముల బాధ తప్పింపుము. అయ్యో! చాఁకలివాఁడు భక్తుఁడు. మంగలి వాఁడు భక్తుఁడు. ఈడిగవాఁడు భక్తుడు. ఎందుకును పనికి రానివారము మేమే.

బిజ్జ:-మేము విచారించెదము; మీరుపొండు.

(పౌరులు నిష్క్రమింతురు, తరువాత పడితుండి భక్తులు వత్తురు.)

అల్లయ్య:-శివా! మహేశ్వరా! మాకు బసవఁడే రాజు. బిజ్జ లుఁడు రాజే కాదు. బసవనికి బంటు. మేము బిజ్జలుని లెక్క సేయము.

మధుపయ్య.-ఓరీ! బిజ్జలుఁడు భవి. బసవని యాజ్ఞఅయితే నేను వాఁడితల యెగురవేస్తాను.

మాదిరాజయ్య:-నీలలోహితా! ఉమాప్రాణేశ్వరా! హర హర మహాదేవ! ఓరీ బిజ్జలుఁడుగూడఁ గొన్నాళ్ళలో శివభక్తుఁ డవుతాఁడు.

బడవర బ్రహ్మయ్య:-బసవేశ్వరుఁడడిగినదెల్లాయిస్తున్నాఁడు. పదండి పోదాము.

కిన్నెర బ్రహ్మయ్య:-నాకు మొన్న బసవఁడు బంగారుహార మిచ్చాఁడు.

కేశిరాజయ్య:-హరహర మహాదేవ! నీ వా హారముతో నేమి చేశావు?

ముసిడిచౌడయ్య:-హరహర మహాదేవ! ఏమి చేశాఁడా! రాజవీథి చివరనున్న మిండజంగముదాని కిచ్చాఁడు.

అల్లయ్య:-బసవేశ్వరుని ఇంటికి నేఁడు భక్తులందఱూవస్తారా?

మధుపయ్య:-వస్తారు. వస్తారు. మోళిగ మారయ్య, సూరద బ్రహ్మయ్య, సురిగ చౌడయ్య, కలికేత బ్రహ్మయ్య, కక్కయ్యగారు, తెలుగేసు మసమయ్య, తెలుఁగు జొమ్మయ్య, నాకుఁ గనిపించి వస్తున్నా మన్నారు.

మాదిరాజయ్య:-గండకత్తెర నాచయ్య, కాలాగ్ని రుద్రి, శృంగిబొప్పయ్యగారు, సిగురు చందయ్య, సింగరి మల్లయ్య, కదిరె రెమ్మయ్యలు వస్తున్నారు.

కన్నడ బ్రహ్మయ్య:-సింగరయ్య, వీర మారయ్య, కల్లయ్య, చిక్కయ్య, కక్కయ్యగార్లు, నింక మఱికొందఱును నా కంటెముందే బయలుదేరారు.

(హరహరశంభో మహాదేవ యని యందఱు నిష్క్రమింతురు.

త్రిపురాంతకభట్టుమఱి యిర్వురు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశింతురు.)

త్రిపు:-ఈ వీరశైవులగోల యెక్కువగానున్నది. నేఁడు బసవేశ్వరునియింట లక్షమందికి భోజనము లఁట. అందులో వారేది యడిగిన నది యిచ్చు నఁట.

ఒక బ్రాహ్మణుఁడు:-లక్షమంది జంగములు దొరుకుదురా?

రెం. బ్రాహ్మణుఁడు:-ఓరి పిచ్చివాఁడా! ఇరువదివేలకుఁ బైగా మిండజంగములే యున్నారు.

మొ. బ్రాహ్మణుఁడు:-వీరందఱకు బసవామాత్యుఁడు ధనమెచ్చటనుండి తెచ్చును.

రెం. బ్రా:-బసవేశ్వరున కమాత్యుఁడుగా వచ్చు వేతనము తక్క మఱియొండు లేదుగదా! ప్రతిదినమును వేలకొలఁది జంగములకుఁ బెట్టుటకు ధన మెచ్చటనుండి వచ్చుచున్నదో?

త్రిపు:-రాజుగారి బొక్కసము, తన చేతిలోని పని. బిజ్జలమహారాజు కాదననా?

మొ. బ్రా:-ఇట్లు రాజుగారి బొక్కసము ఖర్చుపడినచో రేపు యుద్ధము రావచ్చును, మఱియొక పని రావచ్చును; ధనము కావలదా?

త్రిపు:-పిచ్చివాఁడా! రేపటి యుద్ధముదాఁకా నెందులకు? ఇప్పుడు జగదేవుఁడు హనుమకొండపై దాడిపోయి యున్నాఁడు. ఆయన డబ్బుకావలయునని లేఖ లుఱికించుచున్నాడు. బిజ్జదేవుఁ డిటు బసవేశ్వరునితో ననలేఁడు, అటు మహారాజుతో మనవిచేసికొనఁలేఁడు.

మొ. బ్రా:-అయ్యా! ఈ రాజరహస్యములతో మన కేమి పని? అందులో మనము రాజసౌధము ముంగుంటిమి. తలవరు లెవరు విన్నను, ప్రాణము మీఁదికి వచ్చును. పోదము; రండు.

(నిష్క్రమింతురు)

బి:—లోకము పలువిధములుగాఁ జెప్పుచున్నది.

(తరువాత నిద్దఱు కలవరులు ప్రవేశింతురు)

ఒకఁడు:—ఓరీ! కక్కయ్యా! విన్నావా! బసవేశ్వరుఁడు మొన్న మాదిగ శివనాగమయ్యతో బుజాలుబుజాలు కలిపి రాజ వీధిలోఁ దిరుగుచున్నాఁడు. నాకు బలేసంతోషంగావుంది.

రెం.వాఁడు:—ఆ బసవయ్య ఆ గుడ్డలతోనే రాజసౌధంలోకిఁ బోతాఁడు. రాజుగారినిఁ దాకుతాఁడు. బ్రాహ్మలందర్నీ ముట్టుకొంటాడు. ఇంకఁ గులమేమిటి? వర్ణమేమిటి? హర హరశంభో! మహాదేవ!

మొదటివాఁడు:—కక్కయ్యా! నీవుకూడ శివభక్తుఁడవైనావా యేమిరా?

రెం.వాఁడు:—అయ్యాము పో! ఇంక బ్రాహ్మణుఁడూ లేఁడు, మాలా లేఁడు, రాజూ లేఁడు, బంటూ లేఁడు. అందఱూ నొకటే. కాదన్నవాణ్ని తల ఎగరవేస్తాను. బసవఁడి యాజ్ఞ పదిదిక్కుల వెలసినతరువాత రాజెవఁడు, బంటెవఁడు? బ్రాహ్మణుఁ డెవఁడు, పంచముఁ డెవఁడు? హరహర మహాదేవ!

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు. అల్లయ్య మధుపయ్యలు మాటలాడుచుఁ బ్రవేశింతురు.)

అల్లయ్య:—మధుపయ్యా! ఏమి బసవఁడోయి! ఏమిబసవఁడు? లేదన్నమాట యాయన నాలిక్కలేదు. ఒక భక్తుఁడికి బది పుట్లముత్యాలు దానమిచ్చాఁడు. మఱియొకడికిఁ బదివేల బంగారు నాణెము లిచ్చాఁడు. మిండ జంగాలకు వేనవేలు భోగినులనిస్తున్నాఁడు. తనయింట నేవస్తువడిగినా, లేదనక

తీసికొని పొమ్మంటాఁడు. హర హర! మహాదేవ! బసవా! బసవా!

మధుపయ్య:-అల్లయ్యా! ఈ ధనమంతా బసవయ్య యొచ్చట నుండి తెస్తున్నాఁడు.

అల్లయ్య:-హరహర మహాదేవ! బిజ్జలధనప్రాణాపహారా! బసవా! వృషభేశ్వరా! జయజయ మహాదేవ!

(నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ:-ఈ వీరశైవులు గుంపులు గుంపులుగా గట్టునఁ ద్రేచుచుఁ బోవుచున్నారు. అందఱుధనరాసులు మూటగట్టుకొనియే పోవుచున్నారు. హా హా! బసవేశ్వరా! నిన్ను నమ్మినం దుకు మంచిపని చేసినావు! ఇదిగో! బసవామాత్యుని సౌధము. నేను లోనికిఁ బోయెద.

(అంతటఁ దెరయెత్తఁగా బసవఁడు, ఒక జంగముఁ గనిపింతురు)

బస:-జంగమయ్యా! నీకును, శివునకును భేదమేమి? నీ కేమి కావలయునో కోరుము. వెండికొండ త్రివ్వి నీకిత్తునా! శివా! సంగమేశ్వర! వెండికొండ యంతయుఁ ద్రవ్వి నీ కిచ్చినను, నీది నీ కిచ్చుటయే కాని, నాది నీ కే మిచ్చు చుంటిని?

జంగము:-బసవా! ఈప్సితవస్తువితతి నీవు హెచ్చుగా నిచ్చు చుంటివని విని వచ్చితిని. నీ బాసకూడ వింటినోయీ!

తలపెట్టు లట్టుల పలికెడు బాస
పలుకట్ల నడవడి పాలించు బాస
పలికి బొంకని బాస పొలివోని బాస
చల మెడపని బాస సలిపెడి బాస
కలనైన శివునకు గెలుపీని బాస.

గెలుపు భక్తుల కిచ్చి కీడ్పడు బాస
మృదువైన నొకపలి యడుగని బాస
యేమి వేడిన నడుగిడ కిచ్చు బాస
చీమంత యైన వంచింపని బాస
యడిగిన యర్థంబు గడపని బాస

ఈ నీ బాస విని వచ్చితిని.

బస:-సంగమా! నీ కేమి కావలయునో యడుగుము. తల కోసియిచ్చెదను. నా యాలి నమ్మి యిచ్చెదను. నా బిడ్డ తల ద్రుంచి యిచ్చెదను.

జంగము:-బసవా! శివభక్తులందఱు శివు లందువుకదా! నీ కరుణవలన నందఱు జంగములకు సర్వైశ్వర్యములు నున్నవి. కట్టఁ బులితోలున్నది; తాల్పజడలున్నవి; మ్రోగింప డమరువు లున్నవి; బసవఁ డను భిక్షాపాత్ర చేతిలో నున్నది. నాకు నివియన్నియు నున్నవి. బసవా! బసవా! నాకు మూఁడవ కన్ను లేదోయి. 'చక్కన సంగమేశ్వరుఁ డౌదునేని గ్రక్కున మూఁడవ కన్ను నాకిమ్ము.'

(అని తడవుకొనుచున్నాఁడు.)

బస:-(హఠాత్తుగా నోడనున్న యద్దము తీసి జంగమయ్యకుఁ జూపించి, ఖడ్గముదూసి)

సంగమేశ్వర ప్రాణలింగ యో సంగ
హా! యెఱుఁగనై నీదుమాయ నే నకట
ముకురంబులోపల ముక్కన్ను నీకు
నకలంక సహజంబ యదె చూడు మయ్య.

(జంగమయ్య యంతర్హితుఁ డగును.)

బస:-(క త్తి విదలించుచు)

.........., చాపంద పంద
యోడకుమోడకు మోహోరి సంగ
ఓడకు మోడకు మొకటియు నొల్ల.

ఓరి సంగా! పారిపోయితివా? ని న్నెప్పుడు నే నొక్క-కాని యడుగ లేదే! సత్యమాహేశ్వరులిండ్ల నిన్నుఁజూచుచు నెఱుఁగ లేనా? దాసయ్యవలె నిన్ను నిధులిమ్మంటినా? సిరియాళునివలెఁ గొడుకు నిమ్మంటినా? కరికాలునివలెఁ గనకవృష్టి గురిపించుమంటినా? కుమ్మరగుండయ్యవలె మిండజంగముఁరాంగ్ర డ నిమ్మంటినా? సంగా! సంగ! నీభక్తులయిండ్లలో నుచ్ఛిష్టముమాత్రమే నాకుఁ జాలునే. సంగా! సంగ! కాట కోటయ్య, పుష్పదంతుఁడు, దేవయ్య, నమినంది, మాపిళ్ళనయనారు మొదలైన మా భక్తులే నీ యింట నన్ని పనులకు నైనవారు. విన్నడుగ వలసినపని నాకు లేదు. నీ యింట నియోగము కలవా రందఱును మావారలై యుండఁగా, నాకేమి కొఱతోయి సంగా! నా కేమి కడమ! ఏమైన నడుగు నీకిచ్చెద నింక! మానంబు వదలిన, మఱి తల్లడిలిన మానుగాఁ బ్రమథుల యాన నీయాన.

(నృత్యము సేయుచు)

సంగా! సంగ!

కాలకూటము కుత్తుకకు రాకమున్న
క్రౌలుపురంబులు కాలకమున్న
గౌరివివాహంబు కాకటమున్న

యార నజాండంబు లలరకమున్న
తివిరి మూర్తులు నెన్మిదియు లేకమున్న
భువి హరిబ్రహ్మలు పుట్టకమున్న
యటమున్న యటమున్న మున్న
యిట నీవు నాస్వామి నేను నీ బంట. [మూర్ఛపోవును.]

బిజ్జ:-బసవా! బసవ! నేను, నేను.

బస:-(లేచి) సంగా! మఱల వచ్చితివా? ఏమికావలయునో కోరుకొనుము,

ఓడకు మోడకు మోరోరి సంగ
ఓడకు మోడకు మొకటియు నొల్ల.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా! నేను బిజ్జలదేవుఁడను.

బస:-మహారాజా! తమ రెప్పు డరుదెంచితిరి?

బిజ్జ:-అమాత్యా! నీ గృహ మంతయు నింతకల్లోలముగా నున్న దేమి?

బస:-మహారాజా! ఏమియును లేదు. పరమేశ్వరుఁడు లక్ష రూపములతో జంగమయ్యలుగా వచ్చుచున్నాఁడు, పోవుచున్నాఁడు. ప్రభువులకు నా మాటయందు విశ్వాసము లేదు.

బిజ్జ:-ఉన్నది. బసవా! నీవే శివుఁడవు. వేఱే శివుఁ డెవ్వరు? నీముందు శివుఁడు పంద. ఓరీసంగా! భయపడి పాఱిపోయితివా? మా బసవనిముందు 'చాపంద పంద యోడకు మోడకు మోరోరి సంగ'!

[తెరలోఁ బెద్దధ్వని]

బస:-మహారాజా! ఆ మహాధ్వని యేదియో చూడవలయును. తమరు కాల్నడ నాయింటికి రావచ్చునా? రాజప్రాసాద మునకుఁ బోదము పదండు.

[పరిక్రమింతురు.]

శివనాగుమయ్య:-(ప్రవేశించి) బసవా! బసవ! నన్నుఁ గౌఁగిలించుకొనుము. సంగమయ్య నీకు సాక్షాత్కరించెనఁట గదా! ముక్కన్నుకోసము తడుము కొనెనఁట గదా! ఆ సంగఁ డేదారిని బోయినాఁడు?

బస:-(కౌఁగిలించుకొని, మఱలఁ గౌఁగిలించుకొని) ఈదారినే పోయినాఁడు. నీగుండెలోనికిఁజొచ్చినాఁడు. నాగుమయ్యా! నన్ను మోసము సేయుచున్నావా? నీవే సంగమయ్యవు.

బిజ్జ:-బసవా! ఇతఁ డెవరు?

[త్రిపురాంతభట్టు, బ్రాహ్మణు లిద్దరు ప్రవేశింతురు.]

మొ. బ్రా:-అదుగో! బసవయ్యయు, మాల నాగయ్యయు నొకరిపై నొకరు పడిపోవుచున్నారు.

రెం. బ్రా:-అయ్యా! మనకు దిగు లెందుకు? రాజుగారు దగ్గర నుండియే యట్లు చేయించుచున్నారు. మనము పోయి యెవరితోఁ జెప్పుకొనవలయును?

త్రిపు:-అతఁడు మాలవాఁ డని రాజుగారికిఁ దెలిసియుండదు. (సమీపించి రాజుతో)మహాప్రభూ! బసవేశ్వరుఁడు నాకు సమారాధ్యుఁడు. ఆయన

సెగకను మాటుపెట్టుకొని చేతి త్రిశూలము వెండికొండలో
ని గుహను గుప్తముంబఱచి నీలగళంబునఁ గానిపింపకుం

డఁగ చిటుబూది రాచి ప్రకటమ్ముగ నద్రిసుతార్ధభాగమున్
సొగసగు పూసపేర్మునఁ జొప్పఁ సమాగతుఁడో నుమేశుఁడో.

బిజ్జ:-భట్టారకా! నిజము, నిజము. బసవఁడు సాక్షాత్పరమేశ్వరుఁడే.

త్రిపు:-ప్రభూ! అంతియే కాదు.

ఇంచుకపిల్లనకుఁ గోపించి ముక్కంటి కన్నులో నావిరేగిన మెఱుపగ్గి కాఁడు
ముప్పురమ్ముల వెన్ను మోపిన యమ్ముచే గాలునిప్పుల తెచ్చురాగ కాఁడు
ఇలయెల్ల తడిసిబ్బటిలఁజేయు గగ్గోలు కడమంట మండించు గబ్బి కాఁడు
కపలిలో విసముబ్బి కడకుఁ ద్రోసినమంట గొంతుపట్టఁగఁ జూచుగుండె కాఁడు

శీతనీహారకర్పూర హారిహీర
హారముక్తాఘనాకార చారుమూర్తి
యతఁడే శైవభక్తిధురాత్త శైవ
వీరసామ్రాజ్యపతి బసవేశ్వరుండు.

బిజ్జ:-భట్టారకా! నిజము, నిజము. బసవేశ్వరుఁడు గరళసర్వక్రోధము లంటని సచ్చిదానందమూర్తియైన శివుఁడు.

త్రిపు:-ప్రభూ! కాని బసవఁడు వర్ణాశ్రమాచారధర్మములను బాడుచేయుచున్నాఁడు. ఆ శివనాగుమయ్యతో నట్లు కలియఁబడి క్రిందుమై నగుట——

బిజ్జ:-శివనాగుమయ్య యెవరు?

త్రిపు:-మాలవాఁడు.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా! అతఁడు మాలవాఁడటగదా! అయ్యో! ఇది నీ మహాత్త్వమునకుఁ దగినట్లుగాలేదు. వానినిఁ దాఁకిన బట్టలతోనే మమ్మును దాఁకుదువు. మఱల స్నానము చేయకుండ రాజసౌధమునకు వచ్చెదవు.

త్రిపు:-బసవేశ్వరా! ఈ పంచమసంసర్గదూషితశరీరుఁడవై, దేవాలయములకుఁబోయెదవు. అచ్చట సమంత్రబీజాక్షర యుక్తయంత్రాగ్రలీలాపిహారిపరమేశ్వరునిమైలపఱచెదవు.

మొ. బ్రా:-బీజాక్షరయంత్రము శక్తిసమన్వితమై యుండును. సచ్చిదానందమూర్తియైన పరమేశ్వరుఁడుగుణరహితుఁడే; దిక్కాలవర్ణాద్యనవచ్ఛిన్నుఁడే. ఆ పరమేశ్వరుఁడు బీజాక్షరములుగా వికారము పొందినంతనే వానికి నియమమేర్పడుచున్నది.

రెం. బ్రా:-ప్రత్యుపాధికి నియమము లున్నవి. నియమాతీతుఁడైనభక్తుఁడు శుద్ధబుద్ధమగు భగవంతుని చిత్కళనుపాసింపవచ్చును; నామరూపగుణసహితుఁడైన పరమేశ్వరుని నామరూపగుణసహితులైన మానవులు నియమవంతులై యారాధింపవలయును. నియమము తత్త్వమార్గము ననుసరించుట.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా!నీప్రవర్తన శాస్త్రవ్యతిరిక్తముగా నున్నది.

త్రిపు:-"యద్య దాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్తదే వేతరోజనః" బసవేశ్వరా! నీకుఁ జెల్లుబడియైనది యందఱకు జెల్లుబడి కాదు. నిన్నుఁజూచి ప్రతివాఁడును శివభక్తుఁడనని శివమెత్తి లోకమంతయు మాలకూడు చేయును.

బస:-రాజా! ఈ బ్రాహ్మణులు శాస్త్రవేత్తలా? వీరిది మతమా! వీరుశాసకులా? శివనాగుమయ్య మాలవాఁడా? లింగము ధరించినవానికిఁ గులము లేదు, గుణము లేదు, నామరూపములు లేవు. శివనాగుమయ్య సంకల్పించినచో నిప్పుడే ప్రళయము గాఁగలదు. శివనాగుమయ్య యెవ

రనుకొనుచున్నారు? త్రిపురాసురసంహారము చేయుఁ గాల రుద్రుఁడు. నందీశ్వరుఁడు ప్రచండమూర్తియగుచున్నాఁడు. కాలిగిట్టలతో ధరిత్రియెల్లఁ గ్రక్కదలించి శృంగశిఖరములతో నక్షత్రగోళములు గుద్దాలింపఁ బోవుచున్నాఁడు. హరహర మహాదేవ! శంభో శంకర! (కత్తిదూసి) నాల్గు లక్షలవీరశైవులున్నారు. ప్రతివాఁడు నుసాక్షాచ్ఛంకరుడే. రాజా! ఒక్కశివునకు మడివాలు మాచయ్యకు దద్దరిల్లిపోతివి. నాల్గులక్షలమంది రుద్రులు నీరాజ్యమును, రాజ్యమునందలి భవులను జించిచెండాడెదరు. ఓయీ బ్రాహ్మణులారా! శాస్త్రోపన్యాసములు చేసెదరు. భవులకు నామరూపము లున్నవి. భవుల మనస్సులలోఁ బరమశివునకు గుణము లున్నవి. శివభక్తులు పరమశివునే యెఱుఁగుదురు గాని వాని గుణములు, వాని నామరూపము లెఱుఁగరు. ఓయీ! రాజునకుఁ గోపమెక్కించి బసవని దండింపఁజేయుఁ జూచెదరా?

త్రిపు:-అమాత్యశేఖరా! మాయుద్దేశ్య మదికాదు. శివనాగుమయ్యతో మీరు కలసిమెలసి తిరుగుచున్నచో, లోకమున వర్ణాశ్రమాచారధర్మములు చెడిపోవును.

బస:-వర్ణాశ్రమాచారధర్మములు మీ కృత్రిమబ్రాహ్మణులు కల్పించినవి. వానిని నేను నిర్మూలముచేసెదను. హరహర మహాదేవ శంభో శంకర.

శివా మహేశ్వర ప్రచండతాండవ కాలరుద్ర శివ శంభో శంకర
వర్ణాశ్రమసంహారక దేవా! ప్రళయతాండవారంభ భయంకర-శివా
త్రిపురాసుర సంహార కాలపరిదీప్త భయంకరచాపమండలా
దుష్టకంఠరుధిరావసేకపరిభూసరదేహ శివా శివా హర - శివా.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా! శాంతింపుము, శాంతింపుము. బ్రాహ్మణు లన్నది యొకటి. నీ కోపకారణము మఱొకటి. నాగు మయ్య మాలవాఁడని వా రనుచున్నారు. నీవు బ్రాహ్మణ సంహారము చేయుదు ననుచున్నావు. నీవు సంహారము తరువాత జేసినఁ జేయవచ్చును. నాగుమయ్య మాలవాఁ డగునా, కాదా?

బస:-భక్తులకుఁ గులభేదము లేదు. వారు బ్రాహ్మణులకన్నఁ బవిత్రులు.

త్రిపు:-వట్టిమాటలతో నైన చో మీశివభక్తులకందఱకన్నను బ్రాహ్మణులే పవిత్రులు.

> ఉభయసంధ్యాప్రణిష్ఠామహానిధులను
> ఉభయభిన్నాత్మపరిదివేకోగ్రమతులు
> బ్రాహ్మణులు పవిత్రతములు వారికన్న
> దిదిచికొందురె నుతి యశాస్త్రీయమతులు

బస:-రాజా! ఆ మాటమీఁదనే నిలువుమనుము. నాగు మయ్య మాలవాఁడంటిరికదా! మాలతన మతని యాత్మ కున్నదా, శరీరమునకున్నదా?

త్రిపు:-శరీరము, నాత్మయు నొకదాని నొకఁ డంటుకొని యుండును. రెంటిని విడదీసిన, మహాయోగికి నాత్మ మాలకాదు, శరీరమే మాల. ప్రారబ్ధస మనుప్రాప్తమైన యీ శరీరమునకుఁ గులభేదము పోదు. ఈ దేహాంతమున యోగి ముక్తుడు కావచ్చును. దేహాశ్రయదోషము దేహ మున్నంతవఱకును బోదు. ప్రతి మాలవానిలోను బర మాత్మ లేదు.

మో. బ్రా:-పరమాత్మ యున్నచోట నూ కభ్యంతరము లేదు. 'చండాలోఽస్తు సతు ద్విజోఽస్తు గురురిత్యేషా మనీషా మమ' యని శ్రీ శంకరులు పంచమశరీరగత ముక్తజీవునిగుఱించి చెప్పిరిగాని, ప్రతిమాలవానిని గుఱించి చెప్పలేదు.

బస:-శివనాగుమయ్య శరీరము పంచముని శరీరము కాదు. అది పాలవెల్లి; గంగాధుని క్షీరమును గంగాంబువులును స్వతఃపవిత్రములుగదా!

రెం. బ్రా:-అతనిశరీరమునుండి మీరు క్షీరము లుత్పాదింతు రేని మే మంగీకరింతుము.

బస:-ఇదిగో, (నాగుమయ్యచేతులు పట్టుకొని పిండును, పాలు స్రవించును.) ఓయీ! బ్రాహ్మణుఁడా! ఇదిగో, శివనాగు మయ్య మాలయంటివిగదా! నీవు చేతులు పిండి పాలు కురిపింపుము. లేనిచో నిన్ను నేను గెలిచినట్లు. వాదములో గెలిచినవా రోడినవారి శిరశ్ఛేదము చేయించవచ్చును. మీ శిరశ్ఛేదములు చేయించెదను. నీవు మాలవాఁడవా? నాగుమయ్య మాలవాఁడా?

రెం. బ్రా:- పాలు పిండింతు నని నీవే చెప్పితివి. పిండింపు మంటిని. పిండించితివి. నాగుమయ్యశరీరముపవిత్రమైనచో నీవును, నాగుమయ్యయుఁ గలిసి తిరుగవచ్చును. రాజు మి మ్మిద్దఱను దల కెక్కించుకొనవచ్చును. నేను బ్రహ్మ నిష్ఠుఁడను. నీవు నా తల నెగురవేయించెదవేని నేను జెడను. కల్లబొల్లిగారడీలతనముమతముగాఁ బ్రకటించెదవు.

బిజ్జ:—బ్రాహ్మణుఁడా! ఓడిపోయి యెందుల కట్లు పరాక్రమించెదవు?

బ్రా:—మహాప్రభూ! బసవేశ్వరుఁడు మహాభక్తుఁడు. ఆయన దగ్గర కొన్ని మహత్తులు కలవు. అది మతము కాదు.

[నిష్క్రమించును]

బిజ్జ:—భట్టారకా! మీ రేమనెదరు?

త్రిపు:—అయ్యా! మే మోడిపోతిమి. శివనాగుమయ్య మాలవాఁడు కాదని యొప్పుకొనుచున్నాను. బసవా! నీ పరిశుద్ధతను శంకించినందులకు క్షమింపుము.

బస:—మీరు వేయిమంది వేయిమాట లన్నను శివభక్తులకుఁ గొఱఁతలేదు. నా హృదయమునందు మీ మూలముగ వృథాగాఁ గోపభావము చెలరేఁగినది. నే నిట్టికోపము ప్రకటించినందులకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము చేసికొనవలయును. నా మనస్సు కల్లోలితమైనది.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! క్షమింపుము, క్షమింపుము.

శమదమాచార సంపత్తిషట్కసహిత
మృదులశాంతాచ్ఛవార్నిధి యొడఁద నీది
విమతభావతిమింగిలభ్రమణకలుష
వంతముగఁజేసి కల్లోలపఱచినాము.

దేవా! క్షమింపుము.

బిజ్జ:—బసవా! మేము నిష్క్రమించుచున్నాము. నీవు సచ్చిదానందరూపుఁడవై నీలో నీవే రమింపుము.

[బసవఁడు వినా యందఱును నిష్క్రమింతురు.]

బస:—సంగా! సంగ! నా హృదయమునుండి యీ కోపాదులైన నీచగుణములను దొలఁగింపుము. ఈ నీ సేవకుఁడు దుష్టమార్గములఁ బడిపోవుచున్నాఁడు, దిద్దుకొనుము.

నీల:—(ప్రవేశించి)

శివజటాజూటికలోఁ జిందు బుడగల గంగ
శిశిరతామూర్తియై చెమ్మగిల్లినదీ
తరిమఁచుకొండకూఁతురు మేను తాఁకఁగాఁ
జలువపులకల శివుఁడు జలదరించాఁడూ—శివజటా.

చిన్నారిజాబిల్లి చిలుకు తేనెలవాఁక
శివు నొసలి కనుమంట చెమ్మయిజికినదీ
వెండిమలజాపీఁట నిండువాఁగులచలువ
దండి చలువదనాలఁ గందరించినదీ—శివజటా.

బస:—నీలా! రత్నము లేమిచేసితివి?

నీల:—అమ్మ చీర చెఱఁగున కంచుగా కట్టాను.

బస:—నీలా! అమ్మతో చెప్పావా?

నీల:—ఏ మని?

బస:—రత్నాలు బసవఁడు కుమ్మిపెట్టా డని.

నీల:—చెప్పాను, చెప్పాను.

అమ్మకనుగోసలోఁ చెమ్మగిలి చిఱుజాలి
క్రుమ్మ బసవనిమీఁద కోపగించినదీ—శివజటా

అమ్మ తెలిపలువరుస చిమ్మ చందురువెలుఁగు
క్రుమ్మ బసవనిమీఁదఁ గోపగించినదీ—శివజటా.

అమ్మపయ్యెదచెంగు గుమ్ముగా మడుతలై
క్రమ్మ బసవనిమీఁద గోపగించినదీ — శివజటా.

బరువులే నెఱరని పైఁటఁ జూచిన యమ్మ
గాలి బసవనిమీఁద కొరుపూనినదీ — శివజటా

బస:—నీలా! నీల! నేను ని న్నేఱుమంటినా? నిన్ను పైఁట కొంగు కంచుగా తీర్చమంటినా ?

నీల:—నవ్వుతూ అన్నాను, నవ్వుతూ అన్నాను. పట్టిదే.

అమ్మరతనపుఁ బైఁట పోస మొలుకఁగఁ జూచి
చిన్ని బసవనచేఁత నిగిరించినదీ —
రతనాల తళతళల మతి సంతసిలి తల్లి
మించు బసవనిచేఁత మెచ్చుకొన్నాదీ—శివజటా

(తెర.)

పంచమాంకము

(ప్రవేశము:— బిజ్జదేవుఁడు, ఇతర మంత్రులు.)

బిజ్జ:-అమాత్యులారా! జగదేవుఁడు యుద్ధములోఁ బరాజితుఁడై తిరిగివచ్చుచున్నాఁడు.

౧ మంత్రి:-జగదేవుఁడా? పరాజితుఁ డగుటయా?

౨ మంత్రి:-రాజు తనయాశ లన్నియు జగదేవుని విజయముపైఁ బెట్టుకొని యుండెనే! ఈవార్త రాజుగారికిఁ దెలిపిరా?

బిజ్జ:-ఈ వార్త రాజుగారి కెట్లు తెలుపవలయునా యనియే తమ్మందఱను బిలిపించితిని. జగదేవుఁడు వచ్చువఱకీవార్త దాఁచి యుంచుదమా? రాజునకుఁ దెలియఁజేయుదమా? దాఁచియుంచినచో, రాజు జగదేవునిమీఁదఁ బడును. ఇప్పుడే తెలియఁజేసినచో రాజకోపము మనమీఁదఁ గొంత పోవచ్చును.

౧ మంత్రి:-బిజ్జదేవా! ఎవరిమీఁదఁ బోయినను, బిజ్జలదేవునకిది గొప్పదెబ్బ. ఆయన నిర్మింపఁదలఁచుకొన్న కాలచుర్య సామ్రాజ్యమహాసౌధమునకు మొదటి సోపానమే యిట్లు విఱిగిపోయినచో, నాయనకోపమును మనము పట్టలేము. మహామాత్యునకుఁ గబురంపి వారి యుద్దేశ్యానుసారముగాఁ గార్యము నెఱపవలయును.

బిజ్జ:-నేను వారికిని గబురంపితిని. వారు నిప్పుడే దయచేయుదురు.

౧ మంత్రి:-నాల్గుదినముల క్రిందటివఱకును గెలుపాసతోడి యుత్తరములు వచ్చుచున్నవే. ఇంతలోఁ బరిస్థితులు తారుమా రెట్లయినవి?

బిజ్జ:-చిట్టచివర కేమైనదో తెలియదుగాని, కడచిన మూఁడు నాల్గునాళ్ళలో శత్రువిజృంభణ మెక్కువగా నున్నదనియే లేఖలు వచ్చినవి. కోట ముట్టడివేసిన మనసైన్యము నర్ధరాత్రమునరిదు హఠాత్తుగా శత్రుసైన్యములు మీఁదఁబడి నురుమాడుచు వచ్చి రని మూన్నాళ్ళక్రిందవచ్చిన లేఖలోనున్నది.

౨ మంత్రి:-బెజ్జదేవా! నాల్గు మాసముల క్రింద మాయింటి కొక పరదేశివిప్రుఁ డతిథిగా వచ్చెను. ఆయన వేద వేదాంగపారంగతుఁడు. జ్యోతిశ్శాస్త్రమందు ఖని. ప్రసంగవశమున హనుమకొండమీఁద మనరాజు దండెత్తఁ జూచుట నేను జెప్పితిని. మనరాజు గెలుపోటములు చెప్పు మంటిని. ఆయనయొద్ద మనదేశములోని సర్వభూపాలుర జాతకములు నున్నవి. ఆయన నాఁడే చెప్పినాఁడు మనము గెలువమని. ఆ బ్రాహ్మణునియొద్ద కాకతిప్రోలునిజాతకము కూడఁగలదు. ప్రోలుఁడు గతించులోపుఁగాఁ బెద్దయాంధ్ర సామ్రాజ్యము నిర్మించిపోవునంత యుత్కృష్టజాతకమఁట.

బెజ్జ:-అమాత్యా! అట్లే కనిపించుచున్నది. జగదేవు నోడించిన ప్రోలుని రాజనీతియుఁ బరాక్రమమును సామాన్యములైనవి కానేరవు.

౧ మంత్రి:-జగదేవుఁ డిది యొకపెద్ద పరాభవముగాఁ బరిగణించునేమో!

౨. మంత్రి:-జగదేవుఁ డెంత పరాక్రమశాలియో, యంత భగవద్భక్తిపరాయణుఁడు. ఆయన కొంత నొచ్చుకొనునేమో కాని, దీనివలన మఱి చెడిపోఁడు.

బెజ్జ:-అవును. మంచిపరిపక్వమైన మనస్సు కలవాఁడు. అరుగో మహామాత్యులు వచ్చుచున్నారు.

(అంతట బసవేశ్వరుడు ప్రవేశించును. అందఱు లేచి నిలుచుందురు.)

బస:-అమాత్యులారా! నమస్కారము. దయచేసి యాసీనులుగండు. బెజ్జదేవా! జగదేవునియొద్దనుండి యేమైన వార్త వచ్చెనా?

బెజ్జ:-ఆర్యా! వచ్చినది. జగదేవుఁడు యుద్ధమున నోడిపోయి సైన్యమును నష్టపడి, కొలఁదిసైన్యముతోఁ దిరిగి వచ్చుచున్నాఁడు.

బస:-శివుని యాజ్ఞ లేదు.

బెజ్జ:-మహారాజు మీ యాశీర్వాదబలముమీఁద రత్నప్రాసాదములు నిర్మించుకొనుచున్నాడు.

బస:-ఈ వార్త మహారాజునకుఁ దెలిసినదా?

బెజ్జ:-ఎట్లు తెలియఁజేయవలయునో తెలియకయే మహామాత్యులకుఁ గబురంపితిమి.

బస:-బెజ్జదేవా! మీరును నేనును బోయి చెప్పుదము రండు.

(పరిక్రమింపగాఁ దక్కినమంత్రులు నిష్క్రమింతురు. అంతట బిజ్జలుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:-బసవా!

నాయింట శివపంక్తి నాట్యమాడెనయయ్య కాళీముఖ్యాళి ఘలంఘలలుపుట్ట
నాయుంగిటను శివపంక్తి యాడినదయ్య కొమ్ముగంటలు నినాదమ్ము సేయ
వృషభేంద్రరాజు నా వీటి వచ్చెఁగదయ్య తళుకుబంగరుజీను వెలుగుఁజిమ్మ
తోలిమొద్దు మొగసాల నిలిచినదయ్య నా రాజసౌధము శివుతేజు మించ

నాగృహమ్ము ప్రమథనాథాళిబస యయ్యె
నామతంపు భక్తనాథులకును
గానుకయ్యె నయ్య కమ్మనిబసవ! నా
చిట్టిబసవ! నాదు పొట్టిబసవ!

బస:-మహారాజా! మీ చిన్నాళ్ళకు శివభక్తులైనందుకు నాకు సంతోషమే కాని శివభక్తులకు లోభక్రోధమాత్సర్యాది దుర్గుణము లుండరాదు. అన్నింటిలో లోభము మఱియుఁ జెడ్డది.

బిజ్జ:-బసవా! నీవేది చెప్పిన నది యనుష్ఠింతును. నేను నీ లెంకనయ్యా!

బసవనికనుసన్న పారాడినంతనే కనకాచలేంద్రమ్ము కదలివచ్చు
బసవఁడు కనుగీటు పాటించినంతనే సర్వసామ్రాజ్యమ్ము సాగిదెంచు
బసవఁడు పెదవింత కొస కదంచినంతనే పరరాజసైన్యముల్ పాఱుదెంచు
బసవని చేకత్తి మిసమిసలాడినంతనే వైరివ్యూహముల్ బీటువాఱు

బసవనికృపాదిశేషసంభారమునకుఁ
బాలసంద్రపుఁదరఁగలు వట్టిపోవు
శివుని యెదలోనఁ గనుమాయ చిట్టిబసవి
నాగృహమునందు మంత్రియై నాట్యమాడె.

బిజ్జ:-మహారాజా! జగదేవ దండనాయకుని యొద్దనుండి వార్త వచ్చినది.

బిజ్జ:-అతఁడు తిరిగి వచ్చుచున్నాఁడా?

బెజ్జ:—చిత్తము, మహాప్రభూ! తిరిగివచ్చుచున్నాఁడు.
బిజ్జ:—అట్లనా?

బసవని ప్రీతిగాఁ బురము వాటిక తెల్లెడ వీథులెల్లెడన్
కసవులుఁ జిమ్మి నీర్చిలికి గందము లల్కి విచిత్రచిత్రభా
మసృణపురంగవల్లికలు మాలలుఁ దీర్చి యలంకరింపుడీ
విస్మృమరఖేరిభాంకృతుల విన్నను మన్న నొకండు చేయఁడే.

బెజ్జ దేవా! మనమందఱమును మూలబలముతో జగదేవ
దండనాథు నెదురుతీసుకొనివత్తము.

బెజ్జ:—త్రిభువనమల్లా! జగదేవదండనాయకుఁ డొక్కఁడే
వచ్చుచున్నాఁడు.

బిజ్జ:—ఒక్కఁడే వచ్చుటయేల? సైన్యము త్రిపురాంతకునిఁ గొని
రమ్మని శుభవార్త మనకుఁ దెలుపుట కొక్కఁడే వచ్చు
చుండెనా? ఔనౌను. జగదేవుఁ డెంత పరాక్రమశాలియో
యంత సత్పురుషుడు.

రిపులకంఠము కత్తిరించిన కత్తితోఁ గలఁగు బీదలబాధ తొలఁగఁబెట్టు
భూభారమెంతయు మోచినచేతితో నాశ్రితాళికి నభయంబొసంగు
సమరధూర్వహాత్తా ప్రశస్తమా మేనితో నభవునిముందు సాష్టాంగమొందు
పరభీకరారుణ ప్రౌఢనేత్రములతో దీనులపై మంచుతేనెఁ జిలుకు

నతని కైన ప్రతీక్ష వా యాత్మయందు
నాఁడు నేఁ డెఱిగిన దండనాథుఁ డవుట
బలమునకు మున్ను మున్నుగా వచ్చుచుండె
మచ్ఛ్రవఃపేయముగ గెల్పుమధువుఁ గురియ.

బస:—మహాప్రభూ! జగదేవుఁ డోడిపోయి వచ్చుచున్నాఁడు.

బిజ్జ:—జగదేవుఁ డోడిపోయెనా? బసవా! శివభక్తునితోని నీవు పరాచకమాడవచ్చునా? జగదేవుఁ డోడిపోవుటయేమిటి?

అసలు జగదేవు హస్తమ్మె యుద్ధికలోన
భుగభుగాయితశివపమక్ష జగరాజు
బసవదేవు సాక్షిస్వాదపట్టమయొకటి
యేక జిహ్వాస్యమ్మును సహ్రప్రధాకరించు.

బస:—మహాప్రభూ! జగదేవుఁడు నిజముగానే యోడిపోయెను.

బొజ్జ:—మహారాజా! ఇదిగో జగదేవుఁడు పంపించిన యుత్తరము.

బిజ్జ:—మీరు నిజముగానే జగదేవుఁ డోడిపోయెననుచున్నారా?

బస:—చిత్తము. శివానుజ్ఞ లేక యెవరు గెలువఁగలరు? జగదేవుఁ డోడిపోవుటయే నిజము.

బిజ్జ:—బసవా!

బస:—మనుష్యుఁ డొక కార్యము చేయును. దైవ మన్యథా తలఁచును.

బిజ్జ:—దైవము నీరూపమున మాయింటిలో నున్నాఁ డను కొంటిని.

బస:—నేను దైవమునుగాను. శివభక్తులకు దాసుఁడను; వారి యుచ్ఛిష్ట మారగించుచుఁ బొట్టపోసికొనుచున్న యొక యల్పజీవిని.

బిజ్జ:—బసవా! నన్ను నమ్మించి గొంతుకోయుచుంటివి.

మడివాలు మాచయ్యమాత్రమ్ము సేయువే? శత్రుసైన్యము లోకసమున నిల్ప
మాదిగశివనాగుమయ్యంత సేయువే? వితతోక్రపాతిరవృష్టిఁ గురియ
అల్ల జంగమసంగమయ్యంత సేయువే? యడిగినఁబాలిపోకంత నిలువ
ఆగొల్లకలియంబయంతయుఁ జేయువే? నేల జాఱెడుకాలు నిల్వఁద్రొక్క

నీమహత్తులఁ గాఁగోరెదా మహేశ!
భక్తజనపారిజాతంబ! బసవలింగ!
పండితార్తజనాశ్రయా! బసవలింగ!
భక్తిసేవకకృపేశ! బసవలింగ!

బస:-మహాప్రభూ! అట్టి చిన్నిచిన్ని పనులు భక్తిపారవశ్యము చేతఁ జేయునవి. భగవంతుఁ డనుగ్రహించుటచేత నేను జేసిన ట్లగుపించుచున్నవి. ఈ మహాసృష్టిప్రయాణములో నే సామ్రాజ్యము నిలుచునో, యేసైన్య మోడునో, యే సముద్రము పొంగునో, యవి పరమశివుని యధీనమునం దలి విషయములు.

బిజ్జ:-అమాత్యా! అబద్ధములాడకుము. నన్ను నమ్మించి నమ్మించి వీరశైవమార్గమునకుఁ ద్రిప్పితివి. నీ వమాత్యుఁడ వైనంతనే నేల యొడ్డుఁగెడవై నావైపునకు వంగిన దనుకొంటిని. బసవా! స్వామిద్రోహము చేయకుము; రాజద్రోహ మెవ్వరికిని మంచిది కాదు.

బస:-నేను రాజద్రోహము చేయుటలేదు. దండు నే నడుపు కొని పోలేదు. దండు నడిపినది జగదేవదండనాయకుఁడు.

బిజ్జ:-నేను రాజ్యవ్యవహారము, యుద్ధనీతివిశారదత్వమును గూర్చి ప్రసంగించుటలేదు. నీవు భక్తుల ముఖమున బహు మహత్తులు ప్రకటించితివి. ఆ మహత్తుప్రకటించి నా యుద్ధములు గెలిపింపుమంటిని. నా రాజ్యము విస్తరింపఁ జేయుమంటిని.

బస:-భక్తికిని రాజనీతికిని సంబంధములేదు. భక్తి శమద మాది గుణసంపత్తితోడిది; అంతరింద్రియదోషనిష్కాస

సముత్తోడిది. రాజనీతి లోభమదమాత్సర్యములతోడిది; ఆత్మజ్ఞానమార్గమైనది.

బిజ్జ:–బసవా! అట్లయినచో మడివాలు మాచయ్య తన మాయాస్త్రముల నితరులఁ దాఁకనీయననుట, తాఁకిన వారినిఁ జంపుట యాంతరదోషనిష్కాసనవిషయమా? మదమాత్సర్యవిషయమా?

బస:–మహారాజా! శివుఁడు ప్రమాణముగాఁ జెప్పుచున్నాను. నీయుద్ధములు గెలిపించుటయందు, నీ రాజ్యము విస్తరింపఁ జేయుటయందు నారాజనీతికి మించి, నాయొద్ద శక్తి లేదు. శత్రువులను బహుభంగుల నీతివాగురలఁ జిక్కించి పరస్పరద్వేషములు పెంచి నా శక్తి వంచనలేకుండ నీ రాజ్యమును విస్తరింపఁజేసెదను.

బిజ్జ:–బసవా! రాజనీతి నీవొక్కఁడవే యెఱుఁగవు. జగదేవ బొజ్జదేవులు నెఱుంగుదురు. ఇతరమంత్రులు నెఱుఁగుదురు. వట్టి రాజనీతియేమైనచో బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే మంత్రి కానక్కఱలేదు. బిజ్జలుఁడు స్వతంత్రముగా వ్యవహరించు కొనఁగలఁడు.

బస:–బలదేవదండనాయకుఁడు వట్టి రాజనీతివేత్తయే.

బిజ్జ:–బసవా! ఈ పొడుపుమాటలు నాకును దెలియును. బల దేవునివంటివాఁడు కావలసికాదు, నేను బసవేశ్వరున కమాత్యపదవి యిచ్చినది. అయినను బలదేవుఁ డమా త్యుఁడుగా నున్నపుడు జగదేవుఁ డే యుద్ధములోనను బరాజితుఁడై తిరిగి రాలేదు.

బస:–ప్రభువులు నావలనదోషముచూపించినిందింపవలయును.

బిజ్జ:-నీవలన నొక్క దోషమేమి? అన్నియు దోషములే. మిండజంగముల నూరు పట్టించి బొక్కసము కొల్లవెట్టు చుంటివి. మాలమాదిగలతోఁ గలసి తినుచు వర్ణాశ్రమాచారధర్మములు పాడుచేయుచుంటివి. శివభక్తులని ప్రతి చాకలివానికి మంగలివానికి నీ రాజుచేత సాష్టాంగములు చేయించుచుంటివి. కాలు జాఱు గొల్లవాండ్రను బట్టుకొనుమోయి బసవా! నీరాజుసైన్యము యుద్ధమునం దోడినప్పు డక్కఱకు రాకుము.

బస:-మహారాజా! తమరు కోపగ్రస్తులై యున్నారు.

(అంత జగదేవదండనాథుండు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:-భో భో హనుమకొండ దుర్గవప్రకుద్దాలనచాతురీ బాహుదండమండనాయమాన! కాకతిప్రోలకంఠరక్తధారాపరిరమ్యకరాసిలలిత బసవేశ్వరపాదనీరజధారాయమాన హృదయాంబుజాత! బెజ్జదేవా! ఆ రత్నహారమిటు తెమ్ము. భేరీభాంకారములు మ్రోగింపుఁడనుము. విజయాభిరాముఁడైన జగదేవదండనాయకునకుఁ బుష్పాంజలి చల్లుము. జగదేవదండనాథా! మీగెలుపునకు మీరాజు మిక్కిలి సంతోషించినాఁడు. మీ సేవలకు సంతోషించి రాజలాంఛనమైన యీ ఖడ్గము మీకు బహుమానముగా నర్పించుచున్నాఁడు.

(ధిక్కారముతో నొసగఁబోవును.)

జగ:-(సాష్టాంగపడి) మహాప్రభూ! క్షమింపవలయును.

బిజ్జ:-బెజ్జదేవా! జగదేవుఁడు గెలువలేదా యేమి? ఖడ్గము బహుమానముగా స్వీకరింపఁడేమి? కాకతిప్రోలు

నకు జగదేవుఁడేల యోడవలయును? ప్రోలుఁడు జగదేవునికంటె వయసునఁ జిన్నవాఁడే. హనుమకొండదుర్గము చిన్నదే. చాళుక్యుల ప్రతిభ పెద్దదే. కాలచుక్యులు గొడ్డుపోలేదె! ఓహో! బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదబలము కాఁబోలును.

బస:–ప్రభూ! మీ రింతకు నన్నే యెత్తిపొడుచుచున్నారు. మఱల సైన్యములు సమకూర్చి హనుమకొండపై దాడి స్వయముగాఁ బోయెదను.

బిజ్జ:–బసవా! అట్లు చేయవలదు, వలదు. నీవు వెడలిపోయినచో నీయూరి మిండజంగములకు దిక్కెవ్వరు? కటకములోని చాకలులు, మంగలులు, మాలలు, మాదిగలు బవిత్రు లెట్లగుదురు? చాకలివాండ్రు పరదేశివిప్రులను జంపవలదా? మాలవాండ్రు బ్రాహ్మణులకన్న నుత్తములు కావలదా?

జగ:–(లేచి) మహాప్రభూ! దోషమంతయు నాది. మీరు బసవేశ్వరుని నిందింపవలదు. హనుమకొండదుర్గము మన మనుకొన్నంత బలహీనముగా లేదు. ఆంధ్రసైనికులు దుర్గములోపలనుండియే కాక దూరపు రక్షకస్థానముల నుండికూడ వచ్చి మనసైన్యములకు రెండుదెసల యుద్ధమిచ్చినారు. ఆ దేశము తృణకాష్ఠజలసమృద్ధి కలిగి యున్నది. పదియేండ్లముట్టడికి నిలువఁగలిగిన సంభారములా కోటలో నున్నవి. దేశప్రజలు క్రమక్రమముగా జైనమతము వదలి సనాతనమత మవలంబించు క్రొత్తయావేశములో నున్నారు. ఆంధ్రసామ్రాజ్యవాంఛ యచ్చటి

చీమలకుఁగూడఁ బట్టినది. వానిని మనుష్యుఁడు కాదు గదా, యిప్పుడు శివుఁడు వచ్చినను గెలువలేఁడు.

బిజ్జ:—నిజము, జగదేవా! నిజము శివుఁడు వచ్చి యేమిచేయఁగలడు? అవును, జగదేవుఁడే చేయలేనప్పుడు శివుఁ డేమి చేయును? శివుఁడు చేయలేఁడు. శివభక్తులు చేయలేరు.

బస:—మహారాజా! నేఁటినుండి నేను వట్టి యమాత్యుఁడనే, శివభక్తుఁడను గాను.

బిజ్జ:—బసవా! నీ శివుఁడు దేవుఁడు కాదు. వాని భక్తులఁదఱు వట్టి దొంగలు.

బస:—బిజ్జలా! ఏమంటివి? శివుని నీవు వేయి తిట్టుము. శివభక్తులు దొంగలా? హరహరమహాదేవ! శంభో! శంకర! ఇప్పుడే ప్రళయము చేసెదను. (కత్తిదూసి) బిజ్జలా! యేమంటివి నీ నాలుక కోసెదను. ఓరీ శివద్రోహీ! నీతల నేను నఱకుదునా? నీవు నా రాజు వైపోతివే! బడగర బ్రహ్మయ్యయో, మడివాలు మాచయ్యయో యున్నచో నీ రాజ్యము నిర్ధూమధామము చేసెదరు. బిజ్జలా! నీకు రోజులు సమీపించినవి.

కాలాంతోజ్జ్వలకాలభైరవబలాత్కారోత్థహుంకారగ
ర్వాలీఢప్రతిభాప్రకంపితసముత్తాజాండనిర్భేదనో
ద్వేలప్రాభవరుద్రతాండవమహావేశక్రియానిర్దహ
ద్లోశంబై చన సృష్టియంతయును ప్రేతున్ జండహాస్తంబునన్

శివభక్తులు దొంగలన్న నీయపరాధము సైరింపరాదు. పృథ్వియెల్ల నీరాజము చేసి శివభక్తాపరాధము చేసిన నాలుకగల నీముండముతో శివునకు నీరాజన మెత్తెదను.

సర్గలోకసంఘట్టనపటుసమయ కాలతాండవభీకర! శివ
సర్వసత్త్వమహాపాలకతేజఃఖండఖండనకారణపటుశివ!
రుద్రరుద్ర! శంభో శివశివ క్షుద్రదనుజసంహార! శివశివ
భద్రకాలభైరవస్వాగ్రేసర భూపకహిత! సామరహిత! -శంభో-శివశివ

(కత్తి యెత్తుచు.)

జగదేవుఁడు:-(కత్తిపట్టుకొని) బసవేశ్వరా! రాజును జంపెదవా? ముందు నన్నుఁజంపి తరువాత రాజును జంపుము. యుద్ధమునందు మన మోడిపోతిమని భూపాలునకుఁ గోపమువచ్చుట న్యాయముకదా! రాజనీతిపారంగతుడవే! భూపాలునియం దుత్సాహశక్తి యెట్లుండును? త్రిభువనమల్ల బల్లహబిజ్జలుని యీ యుత్సాహశక్తియేకదా మన రాజ్యమును సంరక్షించుచున్నది. బిజ్జలుఁ డెవడో యల్ప నృపాలుఁ డనుకొంటివా? సార్వభౌముని మహాగుణములు కలవాఁడు.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా!ఆ కత్తి బల్లహునిమీఁదికి వ్రాలకముందుఁ బన్నిద్దఱమాత్యులపైఁ బన్నిద్దరు దండనాథులపై వ్రాలవలయును. బసవా! నీవు మహామతిమంతుఁడ వనుకొంటిని. చివరి కిట్లా చేయుదువు?

జగ:-బసవా! నీకుఁ గోపమెక్కించుటకు, నీ కుత్సాహము కల్గుటకు, నీవు నందియవతారమగుటవలన నీప్రసాదము మాయంబుఁ గలుగుటకు రాజు చేసిన ప్రయత్నమును నీ వన్యథాకరించితివి.

బిజ్జ:-బసవా! మౌనము వహించెద వేల? శివము దిగలేదా? రాజును జూడుము. మందహాసవదనారవిందుఁడై యెట్లు

గూర్చుండెనో! బిజ్జలుఁడు కత్తిదూసినచో నీవును నీ శివభక్తులును నిలువగలరా? కోపముకొలంది కత్తి నెత్తితివి గాని, నిజముగా నాకత్తి వ్రాలినచో బిజ్జలుని ఖడ్గనైపుణ్యమునుగూర్చి నీకత్తి తునుకలుతునుకలగును గదా! మహారాజు కత్తిచివర నీకత్తిపిడిలో దూరి నీయఱచేయి రక్తప్రవాహమై యుండును.

బస:-మహారాజా! ఈ కత్తి నీపాదసన్నిధానమునం దుంచి పోవుచున్నాను.

(పోబోవును.)

బిజ్జ:-బసవా! నీవు రాజద్రోహము చేసితివి. నిన్ను మహామాత్యపదవినుండి తొలగించితిని.

జగ:-మహారాజా!

బిజ్జ:-ఇప్పు డెవ్వరును మాటాడరాదు. బసవా! నీకు గడియసేపు కదలకుండ నిలుచుండుశిక్ష వేసితిమి. నీవు నిలుచున్న చోటినుండి కదలరాదు, మాటాడరాదు.

(బసవఁడు తలవంచుకొని నిలుచుండును.)

బిజ్జ:-జగదేవా! నీవు తీసికొనిపోయిన సైన్యమంతయు నేమైనది?

జగ:-ఇరువదివేల సైన్యములోఁ బదివేలసైన్యము శత్రువుల చేఁత నాశనమందినది. ఐదువేలుచెల్లాచెదరైనది. తక్కిన భాగము, కొందఱు గాయపడి, కొందరుత్సాహముచెడి, మఱలి వచ్చుచున్నది.

బిజ్జ:-చనిపోయినవారిని మడివాలు మాచయ్యకుఁ జూపింపుము. అతఁడు బ్రతికించును. గాయపడినవారిని శివనాగుమయ్య కప్పగింపుము. అతఁడుపాలుపోసి బ్రతికించును.

బెజ్జ:-మహాప్రభూ! బసవనిమన స్సిదివఱకే చివుకుచున్నది. ఇంకను దానిని గాయపఱచెదరు.

బిజ్జ:-ఒక రాజ్యబంధితుని మాట నాయొద్దఁ జెప్పకుము. జగదేవా! మఱల సైన్యసన్నాహముచేసి హానుమకొండ మీఁదికిఁ బోదమా? చెదరిపోయిన సైన్యమును మఱల వెదకించి తెప్పింపుము. మఱలఁ గొన్ని మాసములు విశ్రాంతి తీసికొనుము. ఎన్నఁడు పరాజయమెఱుఁగని దండనాథుఁడవు, నీ పిల్లగుటలో నాకుఁ గోపము వచ్చినదా? నేను మన మోడిపోయినందులకుఁ జింతించుట లేదు. ఫలములేక పదివేలమంది సైనికులను గోలుపోయినందులకు విచారించుచున్నాను. బెజ్జదేవా! ప్రజాపాలనమంత్రితోఁ జెప్పుము. వారి కుటుంబములకు జీవనాధారములు చూడుమనుము. గడియ యైనదా?

జగ:-చిత్తము మహాప్రభూ!

బిజ్జ:-(ఆసనమునుండి లేచి, బసవనికత్తి దీసికొని, బసవనితో) బసవా! నీ వొకసారి రాజదండితుఁడవఁట. అయినను నీసద్గుణములు నీ రాజనీతివేత్తృత్వము మాకు నచ్చినవి. నిన్ను మా సామ్రాజ్యమునకు మహామాత్యునిగా నేర్పఱచుచున్నాను. బసవేశ్వరా! నీ వీ యమాత్యఖడ్గము స్వీకరించి మాకు మంత్రివై యుండుము.

సకలసామ్రాజ్యపూజ్యస్థితికెల్ల
ప్రకటింపగా నీవు పతి వట్లుగాక
నా యర్థమునకు బ్రాణమునకు బతివి
నేయును నేల నీ జే నేను బసవ!

నిన్ను నమ్మితిని.

బస:-మహారాజా! నీ యమాత్యపదవికి నే నసర్హుడను.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా! నీవొక్కడవే యర్హుఁడవు. బలదేవదండ నాయకుఁడే నీవు. నీవేబలదేవదండనాయకుఁడు. నాయెడల నేమైనఁ దప్పులున్నచో క్షమించి నా యమాత్యపదవీ స్వీకారము చేయుము.

బస:-(మోకరించి) మహారాజా! నీ నీతిముందు నా నీతి యెంత? నీ పరాక్రమముముందు నా పరాక్రమ మెంత? నీశివభక్తిముందు నాశివభక్తియెంత? ప్రభూ! నా రాజును నా పాలకుని, నా ప్రభువును వధింపఁబోయిన నాపాతకము నకు నాశిరస్సు ఖండించుటమాని నాకు మఱల నమాత్య ఖడ్గ మిచ్చుచున్న నీ దయ యెన్ని సముద్రముల లోతో నాకుఁ దెలియదు. ఇట్టి నీగుండెలోని యౌదార్య మెన్ని పర్వతములయెత్తో తెలియ లేదు. ఇట్టి నీ శివభక్తి యెన్ని యాకాశములు పట్టునో తెలియదు. తప్పుచేసితిని. నన్ను రక్షింపుము.

బిజ్జ:-జగదేవా! సామాన్యమానవులయందు దోషము లుం డుసుగాని పరమమాహేశ్వరుఁడైన బసవేశ్వరునియందు దోషములుండునా? ఇంక మీరందఱుఁ బొండు. మే ము౦తః ప్రాసాదమునకుఁ బోదుము.

(మంత్రులు నిష్క్రమింతురు)

బిజ్జ:-రాజనీతికి శివభక్తికి సంబంధములేదా? బసవేశ్వరుఁడు నన్ను ద్రోహముచేయఁడు కాని, నేడు చేసినపని, భవిష్యల్లాభకారి కాకపోదు. నిజమునకు శివభక్తి యాంతరదోషనిష్కాసనహేతుమాత్రమే.

(నీల ప్రవేశించును.)

నీల:-

రజతాచలశిఖరమ్మున ప్రాణేశుఁడు కూర్చుండెన్
నిజభ్రూమధ్యంబంగున నిల్పెన్ దనచూపెల్లన్
బసవేంద్రుఁడు తలవంచుక పరయోగవ్రత మూనెన్
బుసకొట్టుటలను మాని భుజగేంద్రుఁడు శయనించెన్ -రజతా
తలలోపల నాకాంబువు తరఁగ లఱలు లేకుండెన్
తొలిచందురు చిఱువంకయు దొణకక బెణకకయుండెన్ -రజతా
విఘ్నేశుఁడు తొండమ్మును నిడియించుక తలవంచెన్
నిఘ్నంబయి జగమెల్లను నీరవపద్ధతి పొందెన్ -రజతా.

బిజ్జ:-నీలా! ఆనాడు రత్నము లేరితిసంటివే, అవి యేమిచేసితివి?

నీల:-ఎన్నిసార్లు చెప్పాలి?

బిజ్జ:-ఇదివఱకు నాతోఁ జెప్పలేదే.

నీల:-అన్నా! నీవా! జగదేవుఁడు తిరిగివచ్చాట్టగా! మనవాళ్ళు ఓడారుకదూ!

బిజ్జ:-నీ కెట్లు తెలియును?

నీల:-జగదేవుఁ డోడిపోవటం నేను చూశాను.

బిజ్జ:ఎక్కడ జూచితివి.

నీల:-ఆ వాగుమడుగున జగదేవుఁ డోడిపోయాడు. అమ్మాఁ అప్పుడే స్నానంచేయఁబోయింది. జగదేవుఁ డాసమయ

యుంటాో తెలివిసెక్కువగా సైన్యాలక్కడ నిలబెట్టాడు. అవతలవాళ్ళ సైన్యం దూరంగావుంది. అమ్మ స్నానం చేసేటప్పుడు తనఫౌజును దగ్గరగా నిలబెట్టా డని అమ్మకి కోపంవచ్చింది.

బిజ్జ:-అమ్మకు అవతలవాళ్ళు ఇష్టంవాళ్ళా?

నీల:-వాళ్ళమ్మనే పూజిస్తారు. నాకు శివుఁడంటేనే యిష్టం. అమ్మకి నేనంటే యిష్టం లేకపోలేదు.

బిజ్జ:-అమ్మ యెట్లుండును?

నీల:-అమ్మా! అమ్మ.

— పద్మాక్షి పద్మముల గజదంతపచ్చ ఉమ్మినవాఁగుల చెంగావిమచ్చ
తెలికీర వన్నెలఁదపత్రకాయపసుపు తెల్లపెట్టెలఁగనిముసుకౌగునిసుబు
పట్టిగాఁబోడిచిన నెఱిపాలకెల్లి పట్టంపురావు లందపుబొండుమల్లి.

బిజ్జ:-నీలా! రత్నములతో నేమిచేసితివి?

నీల:-చెప్పితినిగదా. అమ్మపైట కంచుగాఁ గుట్టితి నని!

బిజ్జ:-నీలా! నీ వెవ్వరు?

నీల:-నా పేరు నీలలోచన.

బిజ్జ:-నీ వే లోకపుదానవు?

నీల:-(నవ్వి) నీ వేలోకపువాడివో నేనూ ఆలోకముదాన్నే.

బిజ్జ:-నేను భూలోకపువాడను.

నీల:-అన్నా! నాకు మొన్న పట్టుచీర తెప్పిస్తా నంటివిగదా, ఏదీ?

బిజ్జ:-మీ అమ్మ నడుగుము.

నీల:-అమ్మా! అమ్మ. అమ్మపోయిందిగా!

బిజ్జ:-ఇందాకటినుండి చెప్పుచున్న అమ్మ.

నీల:-అన్నా! అమ్మవూ నీవే, నాన్నవూ నీవే. నాకు తెస్త నన్న పట్టుచీర తెచ్చిపెట్టాలి.

బిజ్జ:-హాహా! జగదేవుఁ డోడిపోయినాడు. ఇప్పుడు డబ్బు లేదు, గిబ్బు లేదు.

నీల:-(చిన్నవుచ్చుకొని) నువ్వే యిట్లా అంటే, నే నెవరితో చెప్పను?

(పోవుచు)

పొంచిపొంచీ యమ్మతో దోబూచులాడావా ?
మంచిమంచీ యమ్మ నవ్వులు మరుచుకొన్నావా ?
నీలా ! మరుచుకొన్నావా ?

గిలికి గిలికీ యమ్మకూ గిలిగింత పెట్టావా ?
తళుకు కులుకూ చిన్నినవ్వులు తల్లి చిలికిందా ?
నీలా ! తల్లి చిలికిందా ?

కులికి కులికీ పైట చెరనాళ్ కూర్చిపెట్టావా?
నిలచి నిలచీ యమ్మ చూచీ నీటుపోయిందా ?
నీలా ! నీటుపోయిందా ?

వదలి వదలీ వచ్చి యమ్మను వాచిపోయావా ?
ప్రిదిలి ప్రిదిలీ నీమగుండె బీటువారిందా !
నీలా ! బీటువారిందా ?

బిజ్జ:-నీలా, చీర తెప్పింతునమ్మా.

[తెర]

షష్ఠాంకము

[ప్రవేశము : బోయలు. శైవలు]

౧. బోయ:—అనాదినుండి శివప్రసాదంమాకువస్తోంది. ఇవ్వాళ మీరు మా కివ్వ మనడం అన్యాయం. ఇవ్వకపోతే బల వంతంగా తీసుకుంటాం.

౨. బోయ:—సంప్రదాయసిద్ధంగా మాకు వస్తోంటే యివ్వాళ మా కెట్లా యివ్వకుండా ఉంటారు?

౩. బోయ:—సంప్రదాయాన్ని పాలిస్తాడురాజు. దేశ మరాజ కంగా లేదు. మా కానువాయితగా వచ్చే శివప్రసాదం యివ్వనంటానికి మీరేమి దొరలా?

౧. శైవుడు.—ఓరీ బోయలారా! మీకు శివప్రసాదంరాదురా! గొల్లవాళ్ళు శివప్రసాదం ముట్టుకోగూడదు

౨. శై:—భవు లెవ్వాళ్ళకీ శివప్రసాదం యివ్వము. శివప్రసాదం మైలపడిపోతుంది.

౧. బోయ:—అయ్యా! దేముణ్ణి మోసేందుకు మేమున్నా, ప్రసాదా లారగించేందుకు మీరూనా? గుట్టం గుడ్డిదైనా దాణాకి లోపంలేదని. అయితే దేముణ్ణి గూడా మీరే మోసుకోండి.

౨. బోయ:—అయ్యా, ప్రసాదమే మైలపడుతుందా? చలవ చప్రం మేము మోస్తుంటే దేముడు గూడా మైల పడతాడా?

౩. బోయ:—బాబూ! మంచిధర్మంచెప్పారు. చాపవేసేందుకు మేము, ప్రహారీలోపల అంతా ఊడ్చేందుకు మేము,

చలవచ ప్రం మోసేందుకు మేము ఇలాయికజ్జీలు పట్టుకు నేందుకు మేము.

౪. బోయ:-ప్రసాదం తినేందుకుమాత్రం శివబత్తులురా, శివ బత్తులు. చాకిరీ చేసేందుకు మనముస్నాం, ఆరగిం చేందుకు అయ్యలున్నా.

౧. శై:-ఒరే బోయల్లారా! నోటికి వచ్చినట్లెల్లా మాట్లాడ కండి.

బోయ:-ఏం సేస్తావయ్యా మాట్లాడితే?

౨. శై:-(కత్తి చూపి) మెడ నరుకుతాను. కాల బెట్టి నేల రాస్తాను.

3. బోయ:-ఆ. ఈ యేనాలన్ని సాగవయ్యోయి. బామ్మ ర్లనుకుంటున్నావేమిటి, కత్తిచూపించి బెదిరించేందుకు? వాటేసుకొని మెత్తి గోడవతల యిసిరేస్తాను.

౨. శై:-ఒరే! మీకూమాకూ తగాదా యెందుకు? మీకు శివప్రసాదం పెట్టకూడదని బసవడి ఆజ్ఞ అయింది. మీరు గింజుకు చచ్చినా పెట్టేది లేదు.

3. శై:-పోయి దిక్కున్నచోట చెప్పుకోండి.

౧. బోయ:-దేశం ముండేలటం లేదయ్యోయి. మేంపోయి రాజుగారితో చెప్పుకుంటాం చండేసరుడి నాటినుండి శివ ప్రసాదం మాకు వస్తోంది. చండేస్సరుడు మాకు సంపా దించి పెట్టాడయ్యా! ఇవాళ కాదంటానికి నువ్వెవ్వరు? మీద కలియబడి లాక్కుంటాం.

౨. శై:-కలియబడరా, యేం జరుగుతుందో చెబుతాను.

(నలుగురు శైవులూ 'హరహరమహాదేవ' అంటారు.)

౧. శై:-ఇదిగో, మేంపోయి శివప్రసాదం పళ్ళెంచుట్టూ నిలుచుంటున్నాం ఎవడు వస్తాడో రండి, పుచ్చెగరేస్తాం.

౧. బోయ:-ఒరేయి! సంపేస్తారురా! ఒకళ్ళా, యిద్దరా? వేలకొద్దీ ఉన్నారా ముండాకొడుకులు! మనం వాళ్ళతో నెగ్గలేముగాని పోయి రాజుగారితో చెప్పుకుందాం పదండి.

౨. బోయ:-రాజుగారు బసవన్నపక్షమేరా. మన మొఱ్ఱ వింటాడా?

౩. బోయ:-వినకపోతే రాజేమిటోయి?

౪. బోయ:-ఇదిగోరా, దేవిడీముందరికి వచ్చాం.

౧. బోయ:-రాజుగారి దర్శనం అవుతుందా మనకు?

౨. బోయ:-రాజుగారు ప్రతివాడికీ దర్శన మిస్తాడు కదరా!

దౌవారికుడు:-(ప్రవేశించి) ఎవరుమీరు? మీ కేమికావలెను?

అందఱు:- బాబోయి! మాకు రాజుగారి దర్శనం కావాలి.

దౌవా:-మీపని యేమో చెప్పవలయును.

౧. బోయ:-శివబత్తు లందరూ మమ్మల్ని అన్యాయం చేస్తున్నారు. మాకు శివప్రసాదం యివ్వమంటున్నారు.

దౌవా:-అల్లరిచెయ్యకుండా ఉండండి. పోయి ప్రభువుగారితో చెప్పివస్తాను.

(నిష్క్రమించును.)

౧. బోయ:-ఒరేయి, చూశావా! ఎంత మంచివాడో?

౨. బోయ:-ఈయన మంచితనము యేముందిరా? రాజుగారి ఆజ్ఞ అట్లావుంది కాబోలు. ఎవరొచ్చినా దర్శనం కావలసిందే.

౩. బోయ:-మాట్లాడకండి. జాగ్రత్తగా ఉండండి.

(తరువాత బిజ్జలుండు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:- మీ రెవరురా?

౧. బోయ:- అయ్యా! మేము గొల్లబోయలం. దేవళంలో చాకిరీ చేసేవాళ్ళం బాబూ!

౨. బోయ:- వారా! మేం కూడా శైవులతో బతకలేకుండా వున్నాం బాబూ! ఇదేం మతాలో, శ్రీకంఠశివులట. గౌరాక్షశివులట. త్రిలోచనశివులట.

3. బోయ:- శాశ్వతశివులట, గణేశ్వరశివులట; ఇంకెన్నెన్నో పేరు లున్నాయి.

౧. బోయ:- మహారాజా! బసవయ్య తోయప్ప భక్తుల్ని చూచి, వీళ్ళందరూ, తాముకూడా లింగవంతుల మంటున్నారు.

౨. బోయ:- ప్రసాదం వాళ్ళే తింటున్నారు, మా కేమీ పెట్టటం లేదు.

బిజ్జ:- మొట్టమొదటినుండి ప్రసాదము మీదేకదా!

౨. బోయ:- ప్రభో! మాదే, మాదే. పూర్వం ఎప్పుడో మా గొల్లకుఱ్ఱాడొక్కడు పశువుల్ని కాయడానికి వెళ్ళాడు. ఆరోజున శివరాత్రి అవడం మూలంగా అక్కడే ఆయన యిసుకతో లింగం చేసి ఆ లింగంమీద పాలు పితుకుతూ అభిషేకం చేస్తున్నాడు. ఇంతలో తండ్రి వచ్చి పాలన్నీ నేలపాలు చేస్తున్నావురా అని యిసుక లింగాన్ని కాలితో తన్నాడు. వాడు తండ్రి అని చూడక దేవుణ్ణి కాలితో తన్నుతావా అని తండ్రికాళ్ళు నరికాడు. ఆ కుఱ్ఱాడే చండీశ్వరుం డయ్యాడు. ఆయనే మొదట

మాకు ప్రసాదం యిచ్చారు. అప్పటినుంచీ వంశపరం పరగా మేం అనుభవిస్తున్నాము.

౨. బోయ:-దొరా! ఇట్టా జరుగుతోంటే యీవూళ్ళో వీర మాహేశ్వరులంతా పోగై యిప్పుడు మా ప్రసాదం మాకు చెల్లనివ్వ మంటున్నారు.

౩. బోయ:-దొరా! బసవయ్య యేంయంత్రాలు పన్నాడో! ఇప్పుడు వాళ్ళందరూ మాతో కజ్జాలు పెట్టుకున్నారు.

౪. బోయ:-మారాజా! మా ప్రసాదం మాకు చెల్లించితే చెల్లించండి. లేకపోతే మీవాకిట్లో గుండాలు త్రవ్వించు కొని కాలిపోతాం ప్రభూ!

బిజ్జ:-ఎవడురా అక్కడ?

దౌవా:-ఆజ్ఞ.

బిజ్జ:-నీవుపోయి బసవేశ్వరుని బిలుచుకొని రమ్ము.

(ద్రౌవారికుడు నిర్క్రమించును.)

౧. బోయ:-మహారాజా! బసవయ్య యేవో తంత్రాలు చెబు తాడు, తంత్రాలు చేస్తాడు. మీరు రక్షించాలి.

౨. బోయ:-దొరా! ఇదిపోతే ఒకపూట మాకూడుపోతుంది. మేమందరం రాత్రిపూట గుళ్ళో ప్రసాదంతోటే బతుకు తున్నాం. పగటికూటికి కూలీనాలీ చేసుకుంటాం. రాత్రి పూటకి దోసెడు దోసెడు ప్రసాదం తెచ్చుకుని తిని యిన్ని నీళ్ళు కడుపులో పోసుకుని బతుకుతున్నాం.

(బసవేశ్వరుడు ప్రవేశించును)

బిజ్జ:-బోయలను త్రోసివేయుట యేమిటి? ప్రసాదము మీరు కుడుచుట యేమిటి? ఇది యాదిమార్గమా? బలిమియా?

వాండ్రు పేదలు. వాండ్ర నోటిముందరికూడు తీసివేయఁ గూడదు. బసవేశ్వరా! మీశైవులమూలమున రోజు కొక్కత్తగవుగా నున్నది ఇది న్యాయము. వారి ప్రసాదము వారి కిప్పింపవలయును.

బస:-మహారాజా! బోయలకుఁ బ్రసాదమిచ్చుట యున్నది. చండేశున కభవుఁడొసంగిన తెఱఁగు మీ రెఱుఁగుదురు కదా! కాని బాణలింగములందు స్ఫటికలింగములందుఁ బ్రాణలింగములందుఁ బౌష్యరాగాది లింగమ్ములందును బ్రసాదము లేదు. శివున కాగమోక్తముగ నిచ్చిన ప్రసాదము భవులు ధరించినను జూచినను నరకాగ్నిశిఖల మ్రగ్గుదురని శ్రుతులున్నవి. ఓరీ! బోయలారా!

శ్రీగురుకరుణానురాగప్రసాద
మాగమవిధ్యుక్తమగు ప్రసాదమ్ము
సుప్రసన్నానందశుద్ధప్రసాద
మప్రతర్క్యాది లింగప్రసాదమ్ము
పరమపవిత్రసంపత్ప్రసాదమ్ము
స్థిరభవరోగౌషధీ ప్రసాదమ్ము
గరళకంధరు కృపాకలితప్రసాద
మరుదగు సంగమేశ్వరప్రసాదమ్ము
మలదేహులకు మీకుఁ దలఁపఁ భోగింప
మలహరభక్తుల యిలుపుట్టువృత్తి

లింగప్రసాదము సామాన్య మానవులు భుజింపలేరు. అది వారి యిండ్లను దేహములను గాల్చును. కానలేరుగాక, భవులకు లింగప్రసాదలబ్ధి యెట్లు?

౧. బోయ:- వారాణసి, గయ, కేదారములందు, ద్రాక్షారము శ్రీశైలములందు, సేతువునందు, నివన్నియు నాగమస్థానములే. మా కక్కడ శివప్రసాదములు చెల్లుతున్నవి. మీ రిక్కడ యెట్లా చెల్లనీయరు? మా ప్రాణాలైనా వదలిపెడతాముగాని, మా మడికూటివృత్తి వదలిపెట్టము.

బస:-[నవ్వి] ఓరీ! గాలి కాకులు వాలునుగాని గుట్టలు వాలవు. బెండ్లు తేలునుగాని గుండ్లు తేలవు. మేము ప్రసాద మీయమనఁగా హరిబ్రహ్మములకుఁ గొలఁది కాదు; మీ కొలఁదియా! తొలఁగిపొండు, తొలఁగిపొండు. ఇదివఱకెన్నఁడైన శైవులయిండ్ల మీరు ప్రసాదము పుచ్చుకొనిరేనిఁ దెలుపుఁడు. శైవులైనను వీరమాహేశ్వరాచారులైనను బాణలింగప్రసాదము మీ కిచ్చెదరురా? అది యంతయు నెందులకు? శ్రీమన్మహేశ్వరునకుఁ బాలచంద్రప్రభాభాసురాంకునకుఁ గాలకాలునకు నీలకంఠునకు సర్పకుండలునకు మా సంగమేశ్వరునకు నేఁడు కాలకూటాదులు సమర్పించెదను. మీకుఁ బ్రసాదమిప్పింతును రండు, మీరురా కాలకూట మారగించువారు? ఇంకఁ జాలును గాని తొలఁగిపొండు.

౧. బోయ:-ఓహో! బసవయ్యా! మమ్మల్నందరినీ ఒక్కసారి చంపటాని కుపాయ మాలోచించావే! మేలుమేలు బసవయ్యా, మేలుమేలు. మాచేత శృంగిసె, కాలకూటాన్ని తినిపిద్దా మనుకున్నావా?

౨. బోయ:-బతికేందుకే బలునాకు తిననచ్చు. పచ్చి కాల
కూటం ఎవరు తింటారు? ఈ బసవయ్యతో వాదము
దొడ్డదా, దొడ్డ.

3. బోయ:-ఉల్లిపాయ లాగఁబోయి బకిగుబంఁబచ్చిన ఎలు
కల్లే కొల్లకేఁబోయి పైఁజీర కోలుపోయినట్లు మనపని
అట్లా అవుతుంది. బసవనమంత్రి ఎట్లాటివాఁడను
కుంటునావు. పగవానిబిడ్డల నవ్వుతూ చంపేవాఁడు.

౪. బోయ:-అయ్యా, మేమూ వెఱ్ఱివాళ్ళము కాదు. మీ శివ
భక్తులంతా కాలకూటం ముందర ఆరగిస్తే తరువాత
మేమూ ఆరగిస్తాం.

మేలి ప్రసాదంబు మ్రింగ మీపాలు, కాలకూటమ్ము
మ్రింగఁగ మాదుపాలు, బసవా! బసవా! వినుము.
శివుని ప్రసాదమని ఎట్లాయిస్తావు? ఆ కాలకూటమును
శివుడికి నైవేద్యంపెట్టి మీరు తినండి. మీరు చావ
కుంటే ఆ ప్రసాదం మీరే పుచ్చుకోండి బాబూ!
మా కక్కర్లేదు.

బస:-అయినచో వాగ్వాదము లేక పొండు.

౫. బోయ:-అయ్యా! మీరు విషం పుచ్చుకుంటేకదా మా
వాదం పోయేది.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా! ఏమందువు?

బస:-మహారాజా! విషములన్నియుఁ దెప్పించి సిద్ధముగా
నుంచుఁడు. నేనొక్కఁడనే త్రావను. శివభక్తులందరిచేతఁ
ద్రాగించెదను.

బిజ్జ:-ఓరీ బోయలారా! మీరు పోయి కాలకూటము, శృంగి, వత్సనాభి, హాలాహలము మొదలైన విషములన్నియుఁ దెచ్చి పొడిచేసి నూరించి సిద్ధముగానుండుఁడు. మేము వచ్చుచున్నాము.

(బోయలు నిష్క్రమింతురు.)

బస:-మహారాజా! నేను పోయి శివభక్తులందఱను దేవదేవుని గుడియొద్దకుఁ దెత్తును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:-అయ్యో! కాలకూటమే త్రావుదురా? బసవఁడు త్రాగఁగలఁడేమో! శివభక్తులందఱు నెట్లు త్రాగఁగలరు. విషము త్రాగి యరిగించుకొందురో, యందఱు జత్తురో!

జగదేవుడు:- (ప్రవేశించి) మహారాజా! అంగళ్ళలో విషములన్నియు నమ్ముడుపోవుచున్నవి.

బిజ్జ:-బోయలకు శివభక్తులకుఁ గలహముఁ ప్రాప్తించినది.

త్రిపురాంతకభట్టు:- (ప్రవేశించి) మహారాజా! విషము శివభక్తులందఱచేతఁ ద్రాగింపుఁడు. బసవయ్యచేత మాత్రము వలదు.

బిజ్జ:-త్రాగినచో బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే త్రాగవలయును. తక్కినవా రెల్లరు త్రాగరాదు.

త్రిపు:-చచ్చినచో బసవేశ్వరుఁడే చావవలయును. తక్కినవారు బ్రతికియే యుండవలయును.

బిజ్జ:-భట్టారకా! అట్లుకాదు. అందఱును బ్రతికియుండవలయును.

త్రిపు:-కాలకూటము త్రాగినచో బసవేశ్వరుఁడు మరణించును గదా!

బిజ్జ:-బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే మరణింపఁడు; తక్కిన వారందఱు మరణింతురు.

జగ:-మన మింక దేవళము నొద్దకుఁ బోవలయును.

(అందఱును లేచి పరిక్రమింతురు.)

(తెరయెత్తఁగా సాలవాటము, బోయలు, శివభక్తులుఁ గనిపింతురు.)

బిజ్జ.-గరళము సిద్ధమైనదా?

జగ:-అయ్యా! ఈగాలి తాకి నాకు దిమ్మెక్కిపోవుచున్నది. మన మింక దూరముగా నుండవలయును.

౧. బోయ:-మహారాజా! ఆ విషపుగాలి తాకి మా ప్రాణాలు తల్లడిల్లిపోతున్నవి.

౨. బోయ:-ఆ బిందెలు పడమటిగోడ ప్రహరియొద్దఁ బెట్టినారు. పైని నాలుగుపక్షు లెగురుచు నా విషపుగాలి తగిలి క్రిందఁబడి చచ్చినవి.

బిజ్జ:-విష మెవ్వరు సిద్ధపఱచిరి?

౨. బో:-శైవభక్తులే సిద్ధపఱచారు. గంగాళముల నిండా డేగిసాలనిండా, బిందెలనిండా, శృంగీ, కాలకూటం, వత్సనాభీ తెచ్చి నూరి గరగడం చేశారు. పసిడి కొప్పెరల్లో నింపుకొన్నారు.

బస:-[ప్రవేశించి] మడివాలు మాచయ్యగారూ! నమస్కారము. శూలద బ్రహ్మయ్యగారూ! జోహారు! కరహాళ మల్లయ్యగారూ! నా జోతలు. నిజలింగచిక్కయ్యగారూ! నా ప్రణామములు. ముమ్మడ బ్రహ్మయ్యగారూ! నా ప్రణ

తులు. మహాభక్తు లందఱకూ బసవఁడు నమస్కరించు చున్నాఁడు. అయ్యా! భగవంతునికి నైవేద్యము జరిగినదా?

మడివాలుమాచయ్య:-బసవా! జరిగినది. ఇంక భక్తు లందఱూ బంతులు తీర్చి కూర్చోడమే కొఱత.

బస:-మీరందరూ కూర్చోండి. నేను వడ్డిస్తాను.

(శివభక్తులందఱూ బంతులుగాఁ గూర్చుందురు.)

జగ:-మహారాజా! కోష్ఠ్వరలు తీయించినట్లున్నారు. ఇక్కడ నిలుచుండ లేకున్నాను

బిజ్జ:-జగదేవా! శివభక్తులందఱు విస మారగించుచుండగా మనము దానివాసనకైన నాగలేమా?

బస:-భక్తులందఱూ కాలకూట మారగింపవలయును. బోయలారా! ఇది కాలకూట మగునో కాదో వచ్చి చూచుకొనుఁడు.

బోయలు:-కాలకూటమే, కాలకూటమే. మే మిక్కడిగాలికే తాళుకోలేకుండా ఉన్నాం.

బస:-ఇంక మీబుడిబుళ్ళు పనికిరావు. మేము చూశాము, చూడలేదు; విన్నాము, వినలేదు; ఉన్నాము, లేము; అనుమాటలు పనికిరావు. సర్వలోకములకును శివుఁడేకర్త. ఆయనయే యద్వితీయుఁడు. పరమేశుభక్తులే పరమపావనులు. వారే ప్రసాదయోగ్యులు. ఇది కాదను ద్రోహుల మీఁదఁ గత్తికట్టాను. కాలకూటాగ్నితో గెలుస్తాను, శపిస్తాను; సందుసందులలో నఱికిస్తాను. వారి నందఱి నధోగతికి పంపిస్తాను. భక్తులారా! బంతులు తీర్చి కూర్చుండుఁడు. గలెంతలతో, కోటిలతో, కర్పూరాలతో,

ముంతలతో యిట్లా సాకంటించండి. (వడ్డించుచు) చిక్కయ్యా! చిందకుండా ప్రాగుము. సంగయ్యా! వస్త్రాన్నాను సంతసించెయ్యాకు. తెస్తానుండవయ్యా త్రిపురారీ! నీకుంజాలుతే సిరాళదేవయ్యా! చాలునా, యింకా తేనా శంకరయ్యా! అంతరుచిగా వ్రందిలయ్యా పురాతయ్యా! వద్దంటూావు న్యాయమా? ఇంక కొంచెం వడ్డించుకో పర్వత దేవా! శివభక్తులారా! శోకలు, కర్పూరములు, తొందర తొందరగా తేవాలి. మీసాలు సర్దుకో మిండసంగయ్యా! ఇంకొక కుడికేడు తెత్తునా గొల్లవరాయ! మాచయ్యా! స్త్రీలబంతులు తొందరపడుచున్నట్లున్నవే. అంత మూర్ఖత్వ మెందుకే ముదునూరిదాసి! గొగ్గవ్వా! గుడ్డల దేవి! మీరా బంతులలో వడ్డించండి. అమ్మవ్వా దోసెడు పట్టుము. సకళవ్వా! గ్రుడ్లు మిటకరింపకుము. శోభసిబసవమ్మా! ఇంకా గొంచెము పుచ్చుకో. హల్లవ్వా! అంత హాబ యెందుకు? నెమ్మదిగా త్రాగు; పురాతవ్వా! నీ వీ బంతిలో కూర్చో.

మాచయ్య:—అమ్మయ్యా! కడుపు నిండింది!!

గుడ్డలదేవి:—ఒసేవు దుగ్గళా, ఒడ్డాణం సవిరించుకో.

బస:—బంతిలో పరాచకా లెందుకు? ఇంకా గొంచెం తేనా? ఏమి! తేచుమన్నావోయి భోగయ్యా! మాచయ్యా! మన యేనుగులను గుఱ్ఱములను దెప్పింపుము. వానికి గూడ శివప్రసాదం పోయించాలి. చౌదంతి, పంచాస్యబలుడు, విద్రావణుడు, దంతభగ్నుడు మొదలైన గుఱ్ఱములను తెప్పించి వానికిఁగూడ విషము పోయించుము.

(అంతట జయదుందుభులు మ్రోగును.)

బిజ్జలుడు:-

(బసవేశ్వరునకు నమస్కరించి)

భవలతాంచితదాత్ర పరమపవిత్ర శివగణస్తోత్ర విచిత్రచారిత్ర
ప్రోద్గతసూత్ర మహోద్గురుపుత్ర, సద్గుణైకచ్ఛత్ర, జంగమక్షేత్ర
అతిదయామాత్ర దుఃఖాబ్ధివహిత్ర, ప్రతివాదిజైత్ర సద్భక్తికళత్ర!

బసవా! 'అకిర్మిత్రం, విషం పథ్య'మన్నమాట నీయందు నిజమైనది. బాపురే మాతండ్రి! బాపురే మాయయ్య! నల్లవో బసవయ్య! నల్ల నందీశ! గరళము మ్రింగుటకు భయపడి కాలకంఠుడు గళమునందే నిల్పుకొన్నాడు; దండనాయకుడు మ్రింగినాడు.

జగ:-అమృతముఁ ద్రావి దేవతలు నిద్రపోవుచున్నారు. విసము త్రావి బసవఁడు మేలుకని యున్నాఁడు.

అభయమే బసవయ్య! యతికృపాంభోధి!
యభయమే బసవయ్య! యద్భుతచరిత!

త్రిపురాంతకభట్టు:-బసవా! నీ శివభక్తులందఱకుఁ గుశలమా? ఇందుకనియే దుర్జనులతోడి విరోధము మే లందురు.

జగ:-శమితవిషయోద్రిక్త షడ్వర్గనిర్ముక్త సహజజంగమ భక్త హారగణహితచ్ఛత్ర కలితకీర్తికళత్ర క్షురవిముఖ నిజగాత్రయతక్షురస్తుతిపాత్రశివకరజ బసవదండనాథనమస్తే.

బిజ్జ:-జయజయ బసవ! శ్రీ మన్మహావృషభేంద్రావతార! నిసహచితవీరమాహేశ్వరాచారసార! ప్రమథగణాలంకార! జగత్త్రయాధార! దేవా! బసవా! జయశివ

రంజన, జయభవభంజన, జయకరుణాకర, జయసురభీకర,
జయ గతదూషణా, జయజయ శ్రీబసవదండనాథ! నమస్తే.

జగ:-

శ్రీగురులింగతత్పరుఁ డశేషజగద్విధి శుద్ధతత్వసం
యోగసుఖప్రపూర్తి వృషభోత్తమమూర్తి యుదాత్తకీర్తి ది
వ్యాగమమార్గవర్తి బసవయ్య కృపాంబుధి భక్తిరక్తిస
ద్భోగములన్ ప్రసాదసుఖభోగములం గరుణించుఁగావుతన్.

క లి క

వెండియు త్రిభువన విఖ్యాతిసమేతుఁడు
మండితసద్గుణమహిమోపేతుఁడు
సురుచిరశివసమసుఖసంధానుఁడు
పరమపరాపర భరితజ్ఞానుఁడు
విదితానందాన్వితమనస్కుఁడు
సరసమహావిపులవిశాలయశస్కుఁడు.

బిజ్జ:-

నీవు దయాపయోనిధివి నిన్ను నుతించినఁ గల్గు భక్తి నీ
చే వరవీరశైవరతి చేకుఱు నీకయి యిత్తుఁ గబ్బముల్
నీవలనన్ గృతార్థత జనించును నీకు నమస్కరింతు నా
భావమునందు నుండి ననుఁ బాయకుమీ! బసవయ్య! వేఁడెదన్.

శివభక్తులందఱు:-

అపిచ పురాతననూతన శివగణ పాదోదక పరిలసదభిషేక!
అపిచ [illegible]పల్లవపల్లవ జంగమలింగ సమర్చననిచిత వివేక!

మడివాలు మాచయ్య:-

> యస్మింగీతసధక క్షమాహృదయ లక్షణం యే నార్చితం మాన్యతం
> యస్మిన్ కృష్ణి యస్య హృదయ మృదభూత్ యద్వీరశైవవ్రతమ్,
> యద్భాగ్యాంగనహేరకీవ కరుణా యస్మిన్ మహాత్మ్యాధికం
> సత్త్వం త్రిజే జగతి ప్రభో బసవ మాత్మేశ మాయామణే!

జగ:-

> సాక్షాచ్ఛ్రీ వృషభాధిపాంశ బసవాధీశాయ తుభ్యం నమః

ప్రభో! ఈనాటినుండి నేను నీకు శిష్యుఁడను.

బిజ్జ:-బసవా! మన మిద్దరము రాజప్రాసాదము కడకుఁ బోవుదము.

(ఇద్దఱును బరిక్రమింతురు. తక్కిన యందఱు నిష్క్రమింతురు)

బిజ్జ:-బసవా! నీవు సాక్షాన్నందీశ్వరుఁడవు, నీమాహాత్మ్యము కనుఁగొనుటకు నే నెంతవాఁడను? పంచభూతములు నీవే. శివుఁడవు నీవ. బసవఁడవు నీవ. బోయల కింకఁ బ్రసాదము లేదు. శివభక్తులకే ప్రసాదము.

బస:-మహారాజా! నీదయవలన శివభక్తులు ప్రకాశించుచున్నారు. శివభక్తులు నిర్భయులై నిటలనేత్రుని వడిదుడుకులు లేకుండ సమారాధించుటకు నీయవ్యాజకరుణ కారణము.

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా! నా రాజ్యమున శివభక్తుల కెదురు లేదు. నా సర్వసంపదలు మీ శివభక్తులవి. ఏనుఁగులో, గుఱ్ఱములో, మాడలో, మాడువులో, వారి యిష్టము వచ్చినప్పు డిష్టమువచ్చినట్లు వాడుకొనవచ్చును.

బస:—మహారాజా! మీ యౌదార్యమునకు మీ శివభక్త భక్తిపరాయణత్వమునకు నేను నీదాసుఁడ నైనాను. నన్ను యథేచ్ఛముగా నీ వుపయోగించుకొనవచ్చును.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నీ మహత్తు సామాన్యమా?

తెరలుగాఁ బెరల వాతెఱగాలి యుష్మాని యెడలించి ఝంఝ సృష్టింపఁగలవు
కొనగోరఁ జిడిమి శంభుని చేతి ముమ్మొన నాటినట్లుగ శత్రు నఱుకఁగలవు
కనుబొమ్మ ముడివేసి కాలకూటము హాలహాలము జృంభణముల నార్పఁగలవు
కరుణఁ జూచి కృపాంగకలితనీహారవాహినితండములు ప్రవహింపగలవు

ఒకటి నీచేతనై మఱియొకటి కాదొ
యొకఁడు నీవై ధరిత్రి నింకొకఁడు కావొ
నీకరుణ గల్గెనేనిఁ దృణీకరింతు
నాత్తగర్వోన్నతుల మకుటాధిపతుల.

బస:—మహారాజా! కాలకూటము త్రాగుట శివప్రసాద మగుటచేత. మేము శివభక్తుల మగుటచేత శివప్రసాద మనుభక్తితోఁ ద్రాగితిమి. నాయొద్ద మహత్తులుండి కాదు. మీరుగూడ శివభక్తులైనచో మీరుగూడఁ గాలకూట మారగించెడివారే. శివునకు నైవేద్యమిడిన కాలకూట మైనను శివభక్తు లారగింతురనుటకు, శివప్రసాదార్హత యితరులకు లేదనుటకుఁ గాలకూటము త్రాగితిమిగాని యిది మహత్తు ప్రకటించుటకుఁ గాదు. ఇందు మహత్తేమి యును లేదు.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! మీరట్లే యందురు. శివభక్తులను రక్షించుటకు మీ రేపనియైనఁ జేసెదరు.

బస:–మహారాజా! శివభక్తుల నొకరేల రక్షింపవలయును? శివభక్తులే యందఱను రక్షింతురు. వారు శివునినైన రక్షింతురు.

బిజ్జ:–శివభక్తు లెవరినైన రక్షింతురు. నిజమే మీరు శివభక్తాగ్రేసరులు.

బస:–మహారాజా! మడివాలు మాచయ్య, గొడగూచి, నంబినైనారు మొదలైన మహాభక్తులముందు నేనెంతవాఁడను? మీరిచ్చిన యమాత్యపదముచే శివభక్తులలో నధముఁడనైన నే నధికుఁడనువలెఁ గన్పించుచున్నాను.

బిజ్జ:–బసవా! నాకుఁ గన్నుఁ గప్పకుము.

నిను నమ్మి సర్వమగు ధా
రుణి నేలఁగ నెంతు బసవనీ! దయఁగనుమా!
మనసున నినిచినభక్తిని
చెనఁటియైనఁగూడ వానిఁ జెఱుపరు భక్తుల్.

బస:–మహారాజా! తమరితో నిదివఱకే విన్నవించుకొంటిని, నేను శివభక్తుఁడ నగుటచేత యుద్ధములు గెల్పించుటయు రాజ్యముల నేలించుటయు శివభక్తివలనఁ జేయరానిపని యని.

నా నీతిఖడ్గమున ధా
త్రీనాయక! సర్వరిపులఁ ద్రెంచెదఁ ద్రుంతున్
ప్రాణములు సమర్పించెద
కానీ మతియొండు సేయఁగాదు నరేంద్రా!

బిజ్జ:–బసవా! నీ వింత కుచ్ఛితుండ వనుకోలేదు. కాలకూటవిషము పదివేలమందిచేతఁ ద్రావించిన నీ కేదిచేతఁగాదు?

కాలచుర్యులు సర్వదా శ్రీమండలమున కేకచ్ఛత్రాధిపతు లగుట నిశ్చయము లేదు కాఁబోలు. బిజ్జలుని చేతనైనచో సర్వ ధాత్రి యేలింపఁగాను. ఈ రాజ్యమంతయు నీవే పట్టమ్ము కట్టుకొనుము. నీకుఁ గొడుకున్నాఁడు. వానిచేత నేలింపుము. బసవా! నీకథయంతయు ద్రోణాచార్యుని కథవలె నున్నది. ఆయనయు నిట్లే సర్వధాత్రీతల మశ్వత్థామచేత నేలింపవలెనని దుర్యోధనుని యుద్ధములో మోసగించినాడు.

బస:—మహారాజా! నా యాథార్థ్యమును మీ రన్యథా భావించుచున్నారు.

బిజ్జ:—నీవు సత్యశీలుఁడ వను టిదియేనా? నాతో నీ వబద్ధములు తప్ప మఱియొకటి చెప్పలేదు. జగదేవుఁడు నీ మూలమున నోడిపోయినాఁడు. విసము త్రాగినవాఁడవు, త్రాగించినవాఁడవు శత్రుసైన్యములు గెలువకుండఁజేయ లేవా? సర్వధారుణి నొక్క గొడుగు క్రిందికిఁ దేలేవా?

బస:—అది నిజముగా నాచేతఁ గాదు.

బిజ్జ:—నీచేతఁ గానిచో సరే, పొమ్ము. బసవా! నేను దైలప దేవుని సంహరించినట్లు నీవు నన్ను సంహరింపించుము. రాజ్య మంతయుఁ బట్టము గట్టించుకొమ్ము. బ్రాహ్మణ సామ్రాజ్యము నిర్మింపుము. బసవా! వర్ణభేదములు లేవందువు కాని నీవు వీరశైవవుఁబోడుగు తొడిగికొనిన బ్రాహ్మణుఁడవు. కులభేదము లక్కఱలేదనువా రెల్లరు నింతే. వా రన్యప్రయోజనార్థులై యిట్టి వేసములు వేయుదురు.

బస:-మహారాజా! వృథా! యీ కఠోరవాక్కు లెందుకు? నీవు నా శక్తిసామర్థ్యము లెఱుంగక నేను దేవుఁడనని పొరపడుచున్నావు.

బిజ్జ:-బసవా! నన్ను హత్యచేయించిన తరువాత నీ రాజ్యము నీవు పట్టము కట్టుకొమ్ము. నీ కొడుకుచేత సర్వభారత క్షోణియు నేలింపుము నే నీ సంగతి మఱలఁ బ్రస్తావన చేయనులే.

(నిష్క్రమించును)

బస:-శివా! శివ!

[తెర]

సప్తమాంకము

(ప్రవేశము: జగదేవుఁడు, త్రిపురాంతకస్వామి, బ్రాహ్మణులు.)

త్రిపు:-జగదేవా! నీవు భోజనమునకుఁ బిలిచినచో బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే రాఁడు; వీరశైవు లందఱును వత్తురు. వారిపంక్తిని గూర్చుండి బ్రాహ్మణు లందఱును భోజనము చేయరు.

జగ:-నేను బసవేశ్వరు నొక్కనినే భోజనమునకుఁ బిలుతును. ఆయనపంక్తిని గూర్చుండి భోజనము చేయుటకు బ్రాహ్మణుల కేమైన నభ్యంతర మున్నదా?

బ్రా:-బసవనిపంక్తిని భోజనముచేయుటకు బ్రాహ్మణుల కెవ్వరికి నభ్యంతరములేదు. బసవఁడుజన్మచేత బ్రాహ్మణుఁడు, మహాభక్తుడు. సత్యశమదమాదిసద్గుణసంశోభితుఁడు. ఆయన బ్రాహ్మణ్యము వదలిపెట్టినను బ్రాహ్మణుఁడేకాని మీరు భోజనమునకుఁ బిలిచినచో నాయన యొక్కఁడే రాఁడు. శివభక్తులందఱను దప్పకుండ వెంటఁదెచ్చును.

జగ:-బసవేశ్వరుని యనుయాయులలోఁ జాలమంది శమదమాదిగుణసంపత్తి కల భక్తులున్నారు. వారువచ్చినచో?

బ్రా:-దండనాయకా! వారిలో శమదమాదులగు నాత్మగుణములు కలవారున్నను గులముచేత బ్రాహ్మణులు కారు. చాకలులు, మంగలులు భక్తులైనచోఁ గావచ్చును. వారు గణాచారులవంటివారు. వారిని మేము గౌరవింతుము. వారితోఁ గలసి భోజనము చేయము. వారు మహాభక్త

లని తోఁచినచో వారి పాదసేవ చేయుదును. వారి చేతి నీరు త్రాగము.

జగ:-అయ్యా! వారియొద్ద మనకంటె నెక్కువశక్తులు నెక్కువ శీలము నుండఁగా వారితో మన మేల గలసి భోజనము చేయరాదు?

త్రిపు:-జగదేవా! బిజ్జలుఁడు మనకు రాజు. మన మందఱ మాయన బంటులము. ఆయనను మహారాజా యని పిలుతుము. ఆయన యన్నచో మనకు భక్తి. కాని యాయనతోఁ గలసి మనము భోజనము చేయము.

జగ:-ఒకపని చేయుదును. బ్రాహ్మణులందఱు ముందు భోజనము చేయవచ్చును. తరువాత బసవాదులను బిలిచి భోజనము పెట్టుదుము.

త్రిపు-అట్లయినచో బసవన్నకుఁగోపమురావచ్చును. దేవతార్చనాద్యాదికములు మున్ను జరిపి బసవనిపంక్తి నారగించుట కిష్టములేని బ్రాహ్మణులను ముందారగింపించి తరువాత మనము కొందఱము బసవనితోఁ గలసి భుజింతము.

జగ:-అట్లయినచో నేను బసవామాత్యుని బిలిచివచ్చెదను. మీరు పోయి దేవతార్చనాదులు ముందు జరిపింపుడు.

(త్రిపురాంతకభట్టును బ్రాహ్మణులును నిష్క్రమింతురు)

జగ:-నే నిటు కర్మసిద్ధాంతమును వదలలేకున్నాను. అటు శివభక్తిని బరిత్యజింపలేకున్నాను. బసవా! నేను నీకు భక్తుఁడను. తర్కముచేత నెంత యాలోచించినను గర్మసిద్ధాంతమే ధ్రువపడుచున్నది. వర్ణాశ్రమధర్మాచారములే పరమవిశ్వాస్యములుగా నున్నవి. కాని-

బసవని [illegible] మైకప్పుచే నొడల్ పులకించినాడు
[illegible] యొడల్ పులకరింతు
బసవ[illegible] భావించితు
బసవ [illegible] చూతు

బసవ [illegible] ప్రాణలింగము [illegible]
[illegible] భక్తి[illegible]
[illegible] బసవ [illegible] పాపౌఘ [illegible]
[illegible]

నే నీ కర్మ భక్తి సిద్ధాంతముల మధ్య గతాగతకారినైన యయ్యోమయ స్థితి నొందుచున్నాను. ఇదిగో బసవామాత్యుని గృహము. బసవని నా మనఃకంటకునిగాఁ జూచెదను; కాని మాయయను జూచినంతనే తోడి యమాత్యుఁ డని పించుటయే వింతగా నున్నది. నా యాత్మ దేహసంసర్గము నందుఁ జిక్కువడి యీ భేదపుఁ ద్రాళ్ళు ద్రెంచుకొన లేకున్నది.

(తెర యెత్తఁగా బసవేశ్వరుడు ప్రవేశించును.)

బస:-జగదేవా! రమ్ము! ఏదో పనిమీఁద వచ్చినట్లున్నది.

జగ:-అమాత్యశేఖరా! నేఁడు నా కుమార్తె వివాహము. తమరు మా యింటికి భోజనమునకు రావలయును. మీరు వచ్చినచో నా యిల్లు పవిత్రము కాఁగలదు. నా జన్మ కృతార్థమగును. నాయందుఁ బరమశివునకుదయ కలుగును.

బస:-జగదేవా! నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు. నేను గులము లేని వాడను. నేను శివుఁడను. నీవు భవుఁడవు. నీయింటఁగుడుచుటకు నా కభ్యంతరము లేదు గాని, నాకు నీయింట భోజన మిడుటకు నీకు నీబంధుగులకు నభ్యంతర ముండవచ్చును.

నీ మాట యేమో, నీ బంధుగులకుఁ దప్పకుండ నడ్డంకి యుండును.

జగ:-వృషభావతారా! ఎవ్వరికిని నభ్యంతరము లేదు. నీవు నా యింట భోజనముచేయుటకు నా బంధుగులలో నెవరి కభ్యంతర మున్నదో వారందఱితో నా బంధుత్వ మీనాఁడు వదలుకొనుచున్నాను. నీవు నా యింటికి వచ్చి యుద్ధరించెదు నీళ్ళు పుచ్చుకొంటివా!

నా కులదైవంబు ప్రమథనాథుఁడు నా తనువెల్ల భక్తిపా
శై పరమేశలాంఛనమహాసువిభూతిసముజ్జ్వలంబు నా
నా పతి జీవ నా మనసునన్ దొలిబత్తిని గుత్తగొన్న తం
డ్రీ! పరమంపు జాతిఁ గనవే నిటలేక్షణవాహనాకృతీ!

బసవా! నీ పాదాంబుజమ్ములు ముట్టి ప్రార్థించుచున్నాను. నీవు నా యింటికి రాక తప్పదు.

బస:-దండనాయకా! ఇందుఁ జాలచిక్కులున్నవి. విచారించుకొనుము. నీ యింటికి వచ్చినచో నే నొక్కఁడను రాను. నాతో మడివాలుమాచయ్య వచ్చును. శివనాగుమయ్య వచ్చును. బడగర బ్రహ్మయ్య వచ్చును, ఇందులో నెవ్వరును బుట్టుకచేతఁగూడ బ్రాహ్మణులు కారుగదా! వారంద ఱపరశివులు. వీసమైన దోసమునైరించువారు కాదు. క్రుద్ధులైరి లయకాలరుద్రులవలె మండిపోదురు. జగదేవా! మన మైత్రి మైత్రిగా నుండనిమ్ము. నాయందు నీకు ప్రేమ యున్నచో దానిని ప్రేమగా నుండనిమ్ము. నీవు శివభక్తుఁడవై లింగవంతుడ వైనచో నీవు పిలువవచ్చును. నేను రావచ్చును. మనది యంగాంగి సంబంధము గాదు.

జగ:-బసవా! నేను లింగవంతుడను గాకపోయినను నీ భక్తుం డనే యగుదును. నీ శివభక్తులకొఱకు నేదైనం జేయుదును నీ కత్తితో నా హృదయమును దెఱచి చూడుము. అందు బసవేశ్వరుండు ప్రతిష్ఠింపంబడియున్నాండు. నీవు రాక తప్పదు. నీవు రాకపోతివేని శివభక్తులమీంద నొట్టిడుచున్నాను.

నీవు రావేని బసవ ! నర్తిదగ్గిపాప
సంగయుత ! మడివాలు మాచయ్యతోడు
నీవురావేని బసవ ! మనీషిరాక
సహితమునేపోత్తు శివనాగుమయ్యతోడు.

బస:-జగదేవా! జగదేవ! ఎంతయాన పెట్టితివి ? వచ్చెదను, వచ్చెదను, పొమ్ము. భోజనము వేళకు మఱల వచ్చి పిలువుము. నే నింతలో సిద్ధముగా నుండెదను.

జగ:-ప్రభూ! నేను కృతార్థుండ నైతిని. రెండు గడియలలో మఱలం దిరిగివత్తును.

శివుండు నా గృహపీఠి చెంతనేయుం గలండు
హరుండు నాయింటిముంగిట నాడంగలండు
మూర్తిమంతుండు బసవండు మ్రొగ్గగలండు
నా గృహాంగణగతతోరణముల యందు.

(నిష్క్రమించును.)

బస:-పురాతయ్యా! పురాతయ్యా! నీవు పోయి మడివాలు మాచయ్యను, శివనాగుమయ్యను, బరగడ బ్రహ్మయ్యను, కదిరి రెమ్మయ్యను, గోడల మల్లయ్యను బిలుచుకొని

రమ్మన్నా. నేఁడు జగదేవునియింట విందారగింపవలయునఁట. మిమ్మందఱను బసవఁడు రమ్మనుచుండెనని చెప్పుము.

పురాతయ్య:-(ప్రవేశించి) భోజనమునకెక్కడికి! జగదేవుని యింటికా! నేను బిలుచుకొనిరాను.

బస:-ఎందుచేతనయ్యా?

పురా:-ఎందుచేతనా? అతఁడు బ్రాహ్మణుఁడు; దైవములు కానివారిని దైవములని పూజించువాఁడు. వారు వారి దేవతలకు నివేదనచేసిన యుచ్ఛిష్టము ప్రాణలింగముల కారగింపఁబెట్టెదవా?

బస:-అట్లేఁ డట్లేల చేయును?

పురా:-అట్లేల చేయును? బ్రాహ్మణుఁడు గనుక చేయును. జగదేవునకు నీమీఁద భక్తియున్నదిగాని శివభక్తుల మీఁద లేదు

బస:-పురాతయ్యా! అతనికి శివభక్తులమీఁఁదఁగూడ భక్తి కలదు. మాచయ్యమీఁద శివనాగుమయ్యమీఁద నొట్టు పెట్టినవానికి శివభక్తులమీఁద భక్తి లేదా?

పురా:-మాచయ్యమీఁద, శివనాగుమయ్యమీఁదను గలదు. అందఱు శివభక్తులమీఁద లేదు. అతఁడు నేఁడు మీ ప్రాణలింగముల కుచ్ఛిష్టము నైవేద్య మిప్పింపఁబోవు చున్నాఁడు.

బస:-పురాతయ్యా! జగదేవుని నీ వెఱుఁగవు. అతఁడు నన్ను రమ్మని పిలిచినప్పుడు నీవు లేవు. ఉన్నచో నీ కాతని భక్తి తెలిసెడిది.

పురా:-అతనిభక్తి నాకు నిన్నుఁ బిలువరాకముందే తెలిసినది.

బస:-పురారాయ్యా! తీవ్ర పొరపాటు పడుచుంటివి.

పురా:-నా చెవులతో విన్నమాటలలో నేమిపొరపాటుండును?

బస:-ఏమి వింటివి? ఇవి యెవరన్నమాటలు?

పురా:-జగదేవుఁడును మతికొందరు బ్రాహ్మణులును గలసి యాలోచించుచుండిరి. అందరు బ్రాహ్మణులు దేవతా నివేదన చేసి యారగింతురట. తరువాత మీ పంక్తిని గూర్చుండి యారగించుట కభ్యంతరము లేనివారు మీతోఁ గలసి యారగింతురట.

బస:-ఏ విషయము వింటివి?

పురా:-జగదేవుఁడు శిష్యులకు చాటుననుండే వా రనుకొనుచున్న మాటలు వింటిని.

బస:-జగదేవుఁడు నన్నవమానించుటకా యీ పిలిచినది?

పురా:-కాదు, కాదు. జగదేవునకు మీయందు మహాభక్తి కలదు. మీ రెట్లయినను దన యింట భోజనము చేసినఁ జాలునని యాతని యాశ. కాని యితర బ్రాహ్మణుల కది యసహ్యముగా నుండకుండుట కిది యిట్లు చేసినాఁడు.

బస:-ఈ మాటలు నిజము నీ చెవులార వింటివా?

పురా:-విన్నాను.

బస:-ఛీ! నేను జగదేవునియింటికిఁ బోను. నీవుపోయి మాచయ్యను, బరగడ బ్రహ్మయ్యను బిలుచుకొని రమ్ము.

[పురారాయ్య నిష్క్రమించును]

జగ:-(ప్రవేశించి) బసవేశ్వరా! అంతయు సిద్ధముగానున్నది. మీరింక బయలుదేరి వచ్చుటయే యాలస్యము.

బస:-జగదేవా! బ్రాహ్మణు లందఱు మాతోఁ గలసి భోజనము చేయుదురా?

జగ:-అందఱును జేయరు. కొందఱే చేయుదురు.

బస:-తక్కినవారు మనభోజనము తైనతరువాతఁ జేయుదురా?

జగ:-కాదు. వా రిదివఱకే చేసిరి.

బస:-అయినచో వారు దేవతార్చనములు చేసిరికదా! ఆ యుచ్ఛిష్టము మా ప్రాణలింగములకు నైవేద్యము పెట్టుదుమా?

[నాచయ్యయు, బ్రహ్మయ్యయుఁ బ్రవేశింతురు.]

జగ:-బసవేశ్వరా! మీ కుచ్ఛిష్టము పెట్టింతునా? వేఱే వంటచేయించితిని.

బస:-జగదేవా! నీవు ముందు బ్రాహ్మణుల కారగింపించి తరువాత మమ్ముఁ బిలుచుటకు, నాతోఁ దరువాత మీరు కొందఱుకలిసి భుజించుటకు నీవు పన్నివచ్చితివా, లేదా?

జగ:-బసవేశ్వరా! నిజము చెప్పుచున్నాను వినుము. నీవు నాయింట నారగించుటయే నా కోర్కె. తక్కినవారితో నాకుఁ బనిలేదు.

బస:-ఛీఛీ! నీ మొగముచూడను. పురాతయ్యా! నడుమ తెర పట్టించుము. ఈ భవిమొగము నేఁ జూడఁజాలను.

(బ్రహ్మయ్యయుఁ బురాతయ్యయుఁ జెఱఁ బడ్డము పట్టుదురు.)

బస:-

ముల్లోకనాథుని ముట్టఁ గొల్చియును
గల్లరిలోకుల క్షణియింప దగునె
హరునకు వజ్జవం బాప్పు చేతులను
నరకవిపుర్రిలకాళ్ళు సరి కడ్గ దగునె

శివపాదజలములు శిరమునఁ దాల్చి
భవులకొసఁగితి వైనఁ బ్రసాద
శ్రీమహాదేవుఁ బూజించు నేఁడల్ల
పాపాలభక్తుల నప్పింపఁజేసితి
కర్మసంసారులఁగలసి కుడ్చితి యయ్యో
గర్మంబు కుడుచుట కాదె యట్టి యఘ
కళంకము శుద్ధి సత్యభక్తి యుక్తి
జరభుల గనియేల నమసూడుఁ జెప్పుము.

‘దర్శనా దపి పాపదా’ యన్నట్లు భవుల సంపర్క-భోజనా సన దానములు భక్తులకుఁ బనికిరావు. పొమ్ము పొమ్ము.

జగ:-బసవేశ్వరా! అనుగ్రహింపు మనుగ్రహింపుము. నేను గర్మబద్ధుఁడనైతిని, కష్టుఁడనైతిని, దుర్మదోపేతుడనైతిని, దుష్కృతాలయుండ నైతిని. దీని కింకఁ బ్రాయశ్చిత్త మేదియు లేదు. మాచయ్యా! నీకు నమస్కారము. బ్రహ్మయ్యా! నీకు వందనములు. పురాతయ్యా! నీకు మోడ్పుఁగేలు. ఇతరభక్తులారా! మీకు నా ప్రణామ ములు. బసవేశ్వరుఁడు నాయింట నారగించునన్న సంతో షములో నీ యపచారము నాకు గోచరింపలేదు. వేఱు వంటయైనను ముందు బ్రాహ్మణుల నారగింపించుట నాదే దోషము. బసనా! ఈ పాపమునకు నిష్కృతి యేమో చెప్పుము. (కత్తిదూసి) బసవా! ఈపాపమునకు నాప్రాణ ములతోఁ బ్రాయశ్చిత్తము చేసికొనెదను. మీ యాజ్ఞ యుండు. నా తల తఱిగి మీ పాదములయం దుంచు చున్నాఁడను.

బస:-(తెరలాగి) జగదేవా, సాహసమువలదు, నీవు నిజముగాఁ బ్రాయశ్చిత్తమును వాంఛించెదవేని నది నీ శిరముతోఁ గాదు. శివద్రోహులశిరములతో నా ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొనవలయును. అట్లు వాగ్దాన మిమ్ము.

జగ:-ఇదిగో, కత్తి ముట్టి ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను.

బస:-ఇంకఁ గొలఁది దినములలోఁ గల్యాణకటకమున శివద్రోహము పుట్టఁగలదు. నీ వా ద్రోహిశిరస్సు దొలంగించెదవేని శివుఁడు నీకుఁ బ్రసన్నుఁడగును.

జగ:-తప్పకుండఁ జేసెదను.

బస:-శివద్రోహము పుట్టినపుడు నేను నిన్నడిగెదను. ఆద్రోహి యెవఁడైనను నీవు చంపవలసియుండును.

జగ:-ఎవఁడైనను జంపెదను.

బస:-నీ కుమారుఁడైనచోఁ జంపెదవా?

జగ:-తండ్రియైనను సరే, కుమారుఁడైననుసరే, చంపెదను.

బస:-నీ గురువైనను జంపెదవా?

జగ:-గురువైనను సరే, నా దైవమైననుసరే చంపెదను.

బస:-రాజైనను జంపెదవా?

జగ:-రాజైననుసరే, రాజాధిరాజైననుసరే చంపెదను.

బస:-జగదేవా ! మాట తిరిగిపోరాదు. ఈ నిర్ణయమున కీశానుఁడు, ప్రమథగణములు సాక్షులు.

జగ:-ఈ నిర్ణయమున కీశానుఁడు, ప్రమథగణములు సాక్షులు.

బస:-ఈనిర్ణయమునకు మాచయ్యయు,బ్రహ్మయ్యయుసాక్షులు.

జగ:-ఈ నిర్ణయమునకు మాచయ్యాయు, బ్రహ్మయ్యాయు సాక్షులు.

బస:-ఈ నిర్ణయమునకు నీవు తిరిగిపోయినచో, శివభక్తులు నీ ప్రాణములు గొందురు.

జగ:-ఈ నిర్ణయమునకు నేను దిరిగిపోయినచో, శివభక్తులకు మున్న నేనే నా ప్రాణములు తీసికొందును.

బస:-పురాతయ్యా! ఈమహాద్రోహికంటకచ్ఛేదమహాకార్యా రంభమునకు జగదేవునకు వీరతాంబూల మిప్పింపుము.

(పురాతయ్య తాంబూలము తెచ్చియిచ్చును)

జగ:-

సాంబుండున్ బ్రమథుల్ గణేశ్వరుఁడు నాసాక్ష్యంబు బ్రహ్మయ్య సా
క్ష్యంబో మాచయ సాక్ష్యమా బసవఁడే సాక్ష్యంబు నిక్కంబుగాన్
దాంబూలంబు గ్రహించితిన్ శివదురంతద్రోహికంఠార్ద్రర
క్తంబున్ దాఁ జవిమాడఁ జేసెదను మత్ఖడ్గాహిజిహ్వాగ్రమున్

(తాంబూలము గ్రహించును)

బస:-జగదేవా! ఇంక నీవు పోవచ్చును.

జగ:-నీవు నాయింటికి భోజనమునకు రావలయును.

బస:-ఒక పూట భోజనమున కొక శివద్రోహికంఠము వెల పెట్టెదవా?

జగ:-బసవేశ్వరా! వాఁడు వట్టి శివద్రోహి కాకపోవచ్చును. ఎవడో, నా పుత్రుడో, నా గురువో, నా రాజో!

బస:-జగదేవా! ఒకపూట భోజనమునకు నీ ప్రాణము వెల కట్టితివి.

జగ:-బసవా! నాయొక్క ప్రాణమేకాదు. నా గౌరవము, నా భక్తి, నా జన్మలోని పరమార్థమంతయు వెలకట్టితిని.

బస:-నే నింత యూహింపలేదు.

జగ:-నే నంతయు నూహించియే ప్రతిజ్ఞ గైకొంటిని.

బస:-శివద్రోహభయముచేత నిట్లు చేయించితిని.

జగ:-బసవఁడు నాయింట నారగించు నని నే నిట్లు చేసితిని.

బస:-శివద్రోహ మేమైనను సరే! నీమాట నీవు తీసికొనుము.

జగ:-శివద్రోహ విషయముకాదు. నామాట యిచ్చినతరు వాత మఱలఁ దీసికోను.

బస:-ఇంక భోజన మేమి రుచించును?

జగ:-బసవా! నీకా? నాకా?

బస:-నాకు శివద్రోహివధయే ముఖ్యము.

జగ:-నాకు బసవఁడు నాయింట భోజనముచేయుట ముఖ్యము. నా కిపుడు భోజనము మిక్కిలియు రుచించును.

ఇదివఱకు వట్టి భక్తుఁడై యెలమికొఁడు
నై బసవఁ డేగుదెంచి తా నారగించు
నిపుడు నా ప్రాణలింగమై యీ మదీయ
మఖిల జన్మతిత్యార్థమై యారగించు.

ఇదివఱకు వట్టి బసవఁడై యేగుదెంచు
నిదివఱ కమాత్యుఁడైమాత్ర యేగుదెంచు
నిపుడు నా ప్రాణలింగమై యేగుదెంచు
నిపుడు శివపరతత్త్వమై యేగుదెంచు.

బస:-జగదేవా! బాహ్యలింగధారణమునందు నేను మిక్కిలి విశ్వాసిని. నీవు నన్ను విశ్వాసమునుండి కదలించుచున్నావు.

జగ:-గురూ! బసవేశ్వరా!

ఏతేరవయ్య నందీశ్వరస్వేచ్ఛావతార జగత్త్రయాధార వీర!
అరుదెంచవయ్య శివానందపవిత్రకళాసార మహాకృపాసార వీర!
విచ్చేయుమయ్య సంపత్ప్రయ ప్రారంభకార! భుక్త్యర్థప్రకార! వీర!
నడచిరావయ్య! బసవయ్య! నాథనాథ!
కదలిరావయ్య బసవయ్య గరళకంఠ!
యంటిరావయ్య బసవయ్య! యభయమూర్తి
తోడరావయ్య శివమతద్రోహిచండ!

బస:-జగదేవా! నీవు పదమా! నేను వెనుక వచ్చుచుంటిని.

జగ:-రా! రా!

(పరిక్రమించును. వెనుక తెరపడి బసవాదులు తిరోహితు లగుదురు)

జగ:-ఓహో! ఇది యేమిటి? నేత్రములయెదుట సాక్షాత్కరించుచున్నది. మొట్టమొదట సర్వము నీలాకాశముగాఁ గనిపించి క్రమక్రమముగా మూఁడుకొనలతోడి బల్లెము నేత్రములకుఁ గనిపించుచున్నది. కైలాసశిఖరము వెనుక నీ మున్మొనవాలు

గీ. నడుమ సితమండలమ్ము నాయెడను గించి
దరుణమండల మాపైని శ్యామలోగ్ర
మండలము మూఁడుగాఁ దోచి మంచుఁగొండ
స్వచ్ఛశిఖరమ్ము వెన్క సాక్షాత్కరించు.

ప్రత్యంతధాత్రి యందైయుఁ దెల్లనై శిఖర మాకాశపథమునం బెరుఁగుకొలంది క్రమక్రమముగ కలుపు విడిగి తెల్లనై శిఖరోర్ధ్వభాగము క్షీరపాథోధితరంగడిండీరశకలము వోలె గొగ్గిగొగ్గియై కనుపించుచున్నది. ఈ నీలాకాశము నీ త్రిశూలముయొక్క యర్థమేమి? త్రిశూలము పరమేశ్వరుని సంహారచిహ్నము. ఓహో! నేను సంహరణాయుధము నైతిని. త్రిశూలాంశ నాలోం జొచ్చుచున్నది. ఈ బరువు నేను బట్టలేను. కాదు, కాదు, బసవేశ్వరుఁడు నాయింటికి విందారగింపవచ్చుచున్నాఁడు. ఏఁడీ! బసవేశ్వరుఁడు. నేను దొందరగా నడచితిని గాంబోలు. వారు వెనుకపడినారు.

(మఱలఁ జెరయెత్తఁగా బసవేశ్వరాదులు కనిపింతురు)

జగ:-బసవేశ్వరా! మఱికొంచెము తొందరగా రెండడుగులు వేయవలయును. పదార్థములు చల్లారిపోవునేమో! రుచి తప్పిపోవునేమో! రా! రా! నా గృహదేహళియందు ముత్తయిదువ లారతులతో నెదురుచూచుచున్నారు. నీ దర్శన మైనంతనే మంగళవాద్యములు మ్రోఁగించుటకు వాద్యకులు ప్రతిలిప్తను నిరీక్షించుచున్నారు. బ్రాహ్మణులు నీకై వేదఘోషలతో నీవడుగుపెట్టు నిముసమునకు స్వరితము ప్రయోగించుటకు శబ్దమయలోకమును జాగ్రత్తతోఁ బరీక్షించుచున్నారు. రా బసవా! రా!

[తెర]

అష్టమాంకము

[ప్రవేశము : అల్లయ్య మధువయ్యలు]

అల్లయ్య:-మధువయ్యా! రాజు మన్నెందుకుపిలిచాడంటావు?

మధు:-ఆరోజున మనం బసవయ్య యింటికి భోజనానికి పోతూ రాజదివాణం ముందరగా రాజునేవో కొన్నిమాటలన్నాం. ఆయన వెళుతూ, పోయేవాళ్ళందఱినిచూస్తూనేవున్నాడు. మన మాటలు వినుంటాడేమో అనుకున్నాను.

అల్ల:-అప్పుడు మన మేమన్నామంటావు?

మధు:-ఏమన్నాం? చాలాఅన్నాం. మాకు బసవండే దేవుడు గాని, బిజ్జలుడి లెక్కేమి టన్నాం.

అల్ల:-నే నామాట లనలేదు.

మధు:-నీ నామాట లనలేదేమోకాని రాజును కావలిస్తే చంపేస్తానన్నావు.

అల్ల:-మధువయ్యా! అబద్ధాలు చెప్పకు. కొంపముంచి యెవరైనా వింటారేమో? బిజ్జలు డంటే నాకు చాలా గౌరవం; భక్తిన్నీ.

మధు:-నాకుమాత్రం లేదా భక్తీ గౌరవమున్నూ, ఆ రోజున ఉత్సాహములో అన్నాముగాని.

అల్ల:-ఆమాటలు రాజు విన్నా డంటావా ? వినియుండడు.

మధు:-విన్నా డనే నా అనుమానం ! అయినా తినబోతూ రుచులెందుకు? అక్కడికే వెళుతున్నాంగా. విన్నాడో లేదో నిమిషంలో తెలుస్తుంది.

అల్ల:-విం టే ప్రాణంమీదికి వస్తుందిగదా!

మధు:-రా జేమి చేస్తాడు?

అల్ల:-ఏం చేస్తా డేమిటి? రాజు యేంచెయ్యలేడు? తల నరికిస్తాడు, చాలునా?

మధు:-తల నరికిస్తే కష్ట మేముంది. నిమిషంలో చస్తాం. వెంటనే శివసన్నిధానానికి పోతాం.

అల్ల:-కాదు. తల నరికించకుండా యేదో బాధపెడతాడు. ఉదాహరణకి - కళ్ళు పీకిస్తాడనుకో. దాంతో యెంత బాధపడాలి?

మధు:-ఓయీ అల్లయ్యా! బసవణ్ణి దాటి రాజు యేమీ చెయ్యలేడు. బసవడంటే రాజుకు చాలాభయం. మనం బసవడి పరివారంలోవాళ్ళం. మనమీంద చెయ్యివేసి రాజు బతుకుతాడా? రాజుదగ్గరికి పోదాంపద.

అల్ల:-బసవడూ రాజూ మాట్లాడుతున్నారట గదా! బసవడక్కడే వున్నాడు గనుక భయంలేదు.

(నిష్క్రమింతురు.)

(ఇది విష్కంభము)

(తరువాత బిజ్జలుండును బసవామాత్యుండును ప్రవేశింతురు.)

బిజ్జ:-బసవా! ఇంక నీచేతం గాదన్నమాట నేను వినను. హానుమకొండ సైన్యమును గెలిపించి తీరవలయును. ఇది నీ చేతిలోని పని. హానుమకొండ సైనికులమీంద మహామారిని ప్రయోగింపుము. మీ కాలభైరవుని బంపి వారి సైన్యమును విఱువంగొడిపింపుము. మఱల సైన్యములు

సిద్ధము చేసితివి. ఈసారి బిజ్జదేవుఁడే యుద్ధమునకుఁ బంపు చున్నాఁడు. వెళ్ళినచో నీవుగూడ వెళ్లుము.

బస:-రాజా! వెళ్లుటకు నా కేమియు నభ్యంతరములేదు. నేను వారివిషయమై మహాశక్తిని బ్రయోగింపఁజాలను. నేను భూతవైద్యుండనుగాను. శాక్తేయుండను గాను.

బిజ్జ:-భూతవైద్యుఁ డొకరిద్దఱిమీఁదనే ప్రయోగముచేయఁ గలఁడు. శాక్తేయుఁ డొకకొంప కొంప నాశనము చేయ వచ్చును. నీ వట్లు కాదు. ఒక్క-దెబ్బనముప్పదివేలమంది చేత విషము త్రాగింపఁగలవు, వారిని జావకుండను జేయఁ గలవు; చంపనుగలవు.

బస:-రాజా! ఈపని నాచేతఁగాదు.

బిజ్జ:-నీచేతఁగాదా! కాదా! నీవు శివభక్తుఁడవు కాదా? గరళము త్రాగలేదా? నీవుచేసిన యద్భుతకార్యములన్నియు నెట్లుచేసితివి? ఆ కార్యములు చేయుటకు నీ కున్న శక్తి యీపనులుచేయుట కేల లేదు? బసవా! ద్రోహచింత మానుము. నేను సామ్రాజ్య మేలుట నీ కిష్టములేదా? నేను జక్రవర్తినైనచో నీవు సామ్రాజ్యమున కంతయు మహామాత్యుఁడవు కావా? బసవా! నీకంత యాశకలదేని సగముధాత్రియంతయు నీవు తీసికొనుము. మిగిలిన సగమే నా కిమ్ము.

బస:-రాజా! నాచేతఁగానిపనికి న న్నేందు కిబ్బందిపెట్టెదవు?

బిజ్జ:-బసవా! రాజ్యమంతయు నీవే యేలుము. పేరునకు మాత్రము నన్ను సార్వభౌముఁ డని యనుము.

[16]

బస:-బిజ్జలా! కొన్ని సమయములయందు శివుఁడు నన్ను రక్షించుట నాకొంపమీఁదకుఁ దెచ్చినది. నా కీ యమాత్యపద మక్కఱలేదు. నాదారిని నన్నుఁబోనిమ్ము.

బిజ్జ:-బసవా! నామాటలధోరణినిబట్టి నీవు నన్ను దురాశా పరుఁ డనుకొనుచున్నావు. నేను దురాశాపరుడనుగాను. ఈ ధాత్రియంతయు నొక్కగొడుగు క్రిందికి వచ్చుటయే నాయుద్దేశము. నీవు సర్వభారతదేశము నొక్కగొడుగు క్రిందికిఁ దెమ్ము. నన్నుఁజంపి నీ యిష్టమువచ్చినవానికిఁ బట్టముకట్టుము. ఉత్తరహిందూస్థానమున మొగలుల దాడు లెక్కువగుచున్నవి. వారుక్రమక్రమముగా దక్షిణా పథము నొత్తుకొనివత్తురు. నీవంటి మహాపురుషుఁడుమఱల జన్మింపఁడు. నీమాట కెదురాడలేక శివుఁ డేదైనను జేయును. బసవా! నీవు వట్టి బికారి శివభక్తుఁడ వైనచో నిన్ను నేనడుగను. నీవు మహామాత్యుఁడవు. నీబుద్ధితో నాలోచింపుము. ఇక్కడమనరాజ్యము,హనుమకొండలోఁ బ్రోలరాజరాజ్యము. ఆపైని నొర్ధులది. ద్వారసముద్ర మున హోయసాలులు. దేవగిరిలో యాదవులు. దక్షిణ మునఁ జోళపాండ్యులు. కనీస మొక్కదక్షిణాపథమంతయు నొక్కగొడుగుక్రిందికిం దెమ్ము. శైవమో, వైష్ణవమో, బ్రాహ్మణ్యమో, యీగడ్డమీఁదఁ బుట్టినవారిచేత నీయిల యెల్ల నేలింపుము. ఇట్లు మఃభావము వహింపరాదు. నీవు బదులు జెప్పుము.

(బసవఁడు నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:-ఎవండురా? అక్కడ?

ద్వారికుండు:-(ప్రవేశించి) ప్రభూ! ఆజ్ఞ.

బిజ్జ:-అల్లయ్యమధుపయ్యలు వచ్చిరా?

దౌవా:-వచ్చి సిద్ధముగానున్నారు, మహాప్రభూ!

బిజ్జ:-లోనికిఁ దీసికొనిరమ్ము.

(ద్వారికుడునిష్క్రమించును. అల్లయ్య, మధుపయ్యలు ప్రవేశింతురు.)

మధు:-మమ్మిరువురి నేలకో మహారాజులు పిలిపించినారఁట.

బిజ్జ:-మధుపయ్యా! నే నెక్కువా, బసవఁ డెక్కువా?

మధు:-ప్రభూ! మహారాజులు గనుక మీరెక్కువ. మహాభక్తుఁడు గనుక బసవయ్య యెక్కువ.

బిజ్జ:-అల్లయ్యా! నీవు చెప్పుము. నీవు నన్ను గౌరవింతువా, బసవేశ్వరుని గౌరవింతువా?

అల్ల:-ప్రభూ! మహారాజులని మిమ్ము గౌరవింతును. మహాభక్తుఁడని బసవేశ్వరుని గౌరవింతును.

బిజ్జ:-అల్లయ్యా! మధుపయ్య నేర్పినమాటలు పలుకుచుంటివి. మిమ్మిద్దఱి నడుగుచున్నాను. మీరు రాజద్రోహులవునా, కాదా?

మధు:-మే మేమి రాజద్రోహము చేసితిమి? రాజద్రోహ మనఁగా నేమి?

బిజ్జ:-బిజ్జలునియాజ్ఞకన్న బసవేశ్వరుని యాజ్ఞ నెక్కువగా మన్నించుట రాజద్రోహము.

అల్ల:-మహారాజా! ఆ లెక్కను వీరశైవు లందఱును రాజద్రోహులే.

బిజ్జ:-స్త్రీకిన్నరనారిమాట నాకుఁ దెలియదు. మీరిద్దఱును రాజద్రోహులని చే నెఱుఁగుదును.

అల్ల:-ప్రభూ! మేము చేసిన రాజద్రోహ మేదియో మాకుఁ దెలియదు.

బిజ్జ:-నీకుఁ దెలియదా? మధుపయ్యకైనను దెలియు నను కొందును.

మధు:-మహారాజా! ఆనాఁడు మే మనిన మాటలు ప్రభువులు విని యిట్లనుచున్నారు.

బిజ్జ:-నేను వినవలయుననియే శివభక్తు లట్లన్నారు.

మధు:-తగినశిక్ష విధించినచో ననుభవించుటకు సిద్ధముగా నున్నాము.

బిజ్జ:-ఆశిక్షమాట తరువాత. మీతో నే నొకమాట చెప్పఁ బోవుచున్నాను. ఒక కార్యము సాధించిపెట్టుఁడని యడుగుచున్నాను. మీ శివభక్తులలో మీ యిద్దఱ ని ట్లడుగుటకు నాకుఁ గలిగినంత వీలు మఱి యింకొకరితోఁ గలుగలేదు.

మధు:-ప్రభూ! ఆకార్య మేదియో చెప్పుఁడు. చేతనైనచోఁ దప్పకుండఁ జేసెదను.

బిజ్జ:-నాకోసము చేయనక్కఱలేదు. మీ ప్రాణముల కోసమే చేయవలయును.

అల్ల:-ప్రభూ! ఆకార్యమేదియో సెలవిండు.

బిజ్జ:-అల్లయ్యా మధుపయ్యలారా! బసవేశ్వరుఁడు మహాభక్తుఁడుకదా!

ఇద్దఱు:-అందుకు సందేహము లేదు.

బిజ్జ:-మాచయ్య యేనుఁగును జంపెనుగదా!

ఇద్దఱు:-చంపెను.

బిజ్జ:-అట్లే యొకవేయి యేనుఁగులను జంపలేఁ డనఁగలమా?

ఇద్దఱు:-అనలేము.

బిజ్జ:-బసవఁడు చెప్పినచో మాచయ్య యేపనినైనను జేయును గదా!

ఇద్దఱు:-తప్పకుండఁ జేయును.

బిజ్జ:-బసవయ్య ముప్పది నలుబదివేలమంది శివభక్తులచేత విషము త్రాగించెనుగదా!

ఇద్దఱు:-త్రాగించినాఁడు.

బిజ్జ:-ఇటు చూడుఁడు బసవని దయ లేనిచో నంతమందియు విషము త్రాగి యున్నాఁడు చావవలసినదే.

ఇద్దఱు:-చిత్తము, చిత్తము.

బిజ్జ:-అతఁడు చంపఁదలచుకొన్నచో నింతమందియు బ్రతికెడువారా?

ఇద్దఱు:-బ్రతుకరు, బ్రతుకరు.

బిజ్జ:-మధువయ్యా! బిజ్జలుఁడు వృషభావతారము. ఆయన యిది చేయఁగలఁడు; ఇది చేయలేఁడని లేదు. మీ రిద్దరును బోయి రాజిట్లు చెప్పెనని బసవేశ్వరునితోఁ జెప్పుఁడు

మధు:-ఏమని చెప్పవలయును?

బిజ్జ:-మూర్ఖుఁడా! భక్తిలో నున్న మూఢత్వము; భక్తిలో వివేకమో, సామాన్య విషయములం దది మూఢత్వమే యగుచున్నది.

అల్ల:—వేదపాఠి జడుఁడు; భక్తుఁడు మూర్ఖుఁడు. మాకు దయ చేసి విప్పిచెప్పుడు.

బిజ్జ:—మి మ్మిచ్చటి కెందుకుఁ బిలిపించితిమి

మధు:—మేము రాజద్రోహులమని.

బిజ్జ:—నేను బసవేశ్వరుని గుఱించి యేమి చెప్పితిని ?

మధు:—ఆయన మహాభక్తుఁడని. ఆయన మహాద్భుతకార్య ములు చేసెనని.

బిజ్జ:—చేయఁగలఁడనికూడఁ జెప్పితిని.

మధు:—చిత్రము.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరునితో నిదే పోయి చెప్పుఁడు.

అల్ల:—చిత్రము, చిత్రము.

బిజ్జ:—ఇంక మీరు పోవచ్చును. మీరు ఱే పుదయమున నిచ్చటికి వచ్చి బసవేశ్వరుఁ డేమనునో నాతోఁ జెప్ప వలయును. (ఇద్దఱును నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ:—ఎవఁడురా! అక్కడ?

దౌవారికుఁడు:—(ప్రవేశించి) ప్రభూ! ఆజ్ఞ.

బిజ్జ:—త్రిపురాంతకభట్టారకుని దీసికొనిరమ్ము.

దౌవా:—చిత్రము.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—భట్టారకుఁడు వచ్చెనా?

త్రిపు:—(ప్రవేశించి) బల్లహా! వచ్చితిని.

బిజ్జ:— భట్టారకా! గొల్లకళియంబను బసవఁడు చేతులతో నెత్తినప్పుడు మీ రొక యుక్తివాదమును జెప్పితిరి. జ్ఞాపకమున్నదా!

త్రిపు:-జ్ఞాపకమే కాదు; కొంతవరకు విశ్వాసముకూడనున్నది

బిజ్జ:-బసవేశ్వరుఁడు శివభక్తు లందరకు విషముపోసి తాను గూడఁ దాగినప్పుడు నేను, జగదేవుఁడు, మాచయ్య మొదలగు శివభక్తులు బసవనికిఁ జైజైకారము పట్టితిమి. అప్పుడు భట్టారకులుకూడఁ జైజైకారముపట్టితిరి. జ్ఞాపకమున్నదా?

త్రిపు:-ప్రభూ! జ్ఞాపకమున్నది. అప్పుడు నేనునువిశ్వసించితిని.

బిజ్జ:-మాయోపాయవలె సంపూర్ణముగా విశ్వసించితిరా? మీరు బ్రాహ్మణులు కావున బ్రాహ్మణపద్ధతిగా విశ్వసించితిరా?

త్రిపు:-ఆ యుత్సాహముతో నెవ్వరికి నొడలు తెలియలేదు. నాకును దెలియలేదు.

బిజ్జ:-తెలిసిన తరువాత యుక్తివాదము కుదిరినదా?

త్రిపు:-కుదరవచ్చును.

బిజ్జ:-కుదురునుఁడు.

త్రిపు:-మహారాజా! మన మెవ్వరమును బోయి యాగంగాళములలోనిది నిజముగా విషమో, కాదో కూడఁజూడలేదు. దూరమునకు విషపువాసన వేసినది. ఆ వాసన గుడిలోపలఁ గొందఱు పొగలుపెట్టి చేటలతో విసరి ప్రవర్తింపఁ జేయవచ్చును. వారు త్రాగినది భోజ్యవస్తువే కావచ్చును. మనము పోవునప్పటికే ముంతపొగవలె శృంగి, కాలకూటాదులు తగులఁబెట్టి యా పొగఁ బఱపింపవచ్చును.

బిజ్జ:-మనము పోయి గంగాళములలోనిది విషమో, కాదో చూడకపోవుట మనదే లోపము.

త్రిపు:-అప్పుడా వాసనమూలముగా మనకందఱకు విశ్వాసము కుదిరినది. అప్పుడా యూహా మనకుఁ దోఁచలేదు.

బిజ్జ:-అది నిజముగా విసమే కేమో?

త్రిపు:-మహాప్రభూ! ముప్పది నలుబది వేలమంది శైవులలోఁ బ్రతివాఁడును నంతశ్శుద్ధి కలవాఁడనుటకు వీలులేదు. కామక్రోధాదు లంతర్మలములు. అవి బసవేశ్వరుని కే పోలేదు. భక్తిపారవశ్యముచేఁ గొన్ని గడియలలో భక్తునకు మహత్వప్రాప్తి కలుగవచ్చును. అందఱకు నెల్లప్పుడట్లు కలుగదు.

బిజ్జ:-భట్టారకా! శివనాగుమయ్యచేతఁ బాలుపిండెను గదా బసవఁడు. దాని కేమందురు?

(త్రిపురాంతకభట్టారకుఁడు నవ్వును.)

బిజ్జ:-నేను గనులార చూచితిని; మీరును జూచితిరి.

త్రిపు:-బల్లహా! భక్తి వేఱు. ఇట్టి ట్రిక్కుడిపనులు వేఱు. విప్రవినోది మనము చూచుచుండఁగాఁ బాములను జేయును, ఎడమచేతి గుప్పిటిలోఁ బప్పతిమ్మక్కను బెట్టి కూయించును. అది వాని యఱచేతి కండరములలోని మెలకువ. గొంతులోని కండరములు కదపకుండఁ. పెదవులు మెదపకుండ ధ్వని పుట్టించుటకుసాధనచేసిన నేర్పు.

బిజ్జ:-పా లెచ్చటనుండి వచ్చెనయ్యా?

త్రిపు:-విప్రవినోది పెద్దపామును మన యొడిలోనుండి తెప్పించును. వానియొద్దనున్న చిన్నసంచిలో నంతపానుపట్టదు. వాఁ డెచ్చటనుండి తెచ్చును?

బిజ్జ:-భట్టారకా! మాచయ్య బ్రాహ్మణుని బంపెను. వస్తువు జంపెను. దాని కేమందువు?

త్రిపు:-ప్రభూ! చంపుట యనఁగా నెంతేనుంగకు నెంతె మును, వంకేఁ వలయు విడిగాఁ బడియుండుట మాత్ర బ్రతుకుట లేదు. దానితో నా కన్నులేమాయె నని. బ్రాహ్మణుని తలయు నెద్దుతలయు నేగిరేయెడ. అవి క్రిందఁ బడలేదు. ఏద్దుతలయు కల్పించలేదు. మాంసమును, గోడాదికిఁ వోలుపు లేకుండ నేఁటను శరీరము మాయమగుట యేమి? తల క్రిందఁబడకుంట యేమి? గారడీవాఁడు లేని మనుష్యుని మొక్కను జూపించును. చేత నాణె మిడుకొని గుప్పిట మూసి తెఱచి వట్టిచేయి చూపించును. మఱల మూసి మఱల తెఱచినచో, నాణె ముండే యుండును. ఇది కనుకట్టు.

బిజ్జ:-భట్టారకా! బసవేశ్వరాదులయందు భక్తివలనఁ గలిగిన మహాత్తు లేదందువా?

త్రిపు:-కొంత యున్నది. అంతయును గాదు.

బిజ్జ:-భట్టారకా! తమరి కేదైనఁ బని యుండవచ్చును.

త్రిపు:-చిత్తము. సెలవు తీసికొందును. (నిష్క్రమించును)

బిజ్జ:-ఎవఁడురా అక్కడ?

దౌవా:-ప్రభూ! ఆజ్ఞ.

బిజ్జ:-జగదేవదండనాథుని నేను బిలుచుచుంటి నని తీసికొని రమ్ము.

దౌవా:-చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:-ఈ భక్తియంతయు నిట్టి ముష్కరపుబసులకే కాని సామ్రాజ్యనిర్మాణమునకుఁ బనికిరాదు. పనికిరాదా?

నీల:-(ప్రవేశించి)

ఉమా ప్రాణనాథా, మహోరూపధారీ,
ప్రమాణత్వవేదీ, పరంధామ శూలీ,
జగన్నేత సాంబా, దృగంతాగ్నికుండా,
సమస్తాగమాంభోనిధీ! సర్వభూషా,
శిగంతావృతాంశుజ్వలద్దీప్తమూర్తీ
నిరాకార! ఈశా! నిరస్తాఘపాశా!

బిజ్జ:-నీలా! పోపో!! నాకుఁ బనియున్నది. నీ పాట లింకొక చోటికిఁ బోయి పాడుకొనుము.

నీల:-

అనంతప్రకాశా, హరా, చిన్మయాబ్ధీ
ఘృణాక్లప్తమూర్తీ, పరాత్పరదృశ్యా,
సుధాధామమౌళీ, విశుద్ధాంతరాత్మా,
ప్రభాశ్రేణిమూర్తీ! శుభప్రాప్తిహేతూ!

(నిష్క్రమించును)

జగదేవుడు:-(ప్రవేశించి) మహారాజా! వచ్చితిని.

బిజ్జ:-జగదేవా! నీవు నిన్న బసవేశ్వరుని భోజనమునకుఁ బిలచితి వఁటగదా! బసవేశ్వరుఁ డెవరియింటికిని రాఁడు; మీయింటి కెట్లు వచ్చెను?

జగ:-ఆ మహాప్రభువుదయ నామీఁద దొరలినది.

బిజ్జ:-జగదేవా: రాజులు చారచక్షువులుగదా!

జగ:-ప్రభూ! నే నేమిదోష మాచరించితిని?

బిజ్జ:-బసవేశ్వరుఁడు చేప్పు నీ రాజును జంపు మనును.

జగ:-మహాప్రభూ! అట్లనఁడు.

బిజ్జ:-అనినచో?

జగ:-నారాజు నాచేతిలోఁ జావఁడు. నారాజుచేతిలో వేయి గుణము లెక్కువ నైపుణ్యము గల ఖడ్గ మున్నది.

బిజ్జ:-నీ వాగ్దానమునందు రాజును వదలిపెట్టుట నీ విధియై యుండెను. నీ వట్లు చేయలేదు. జగదేవా! వృథావేశము భక్తికాదు. భక్తి జ్ఞానముతోఁ గూడియుండవలయును. దివ్యమైన తర్కముమీఁద నాధారపడియున్న మతమును వదలి గణాచారుల మత మవలంబింపకుము. అవలంబించితివిపో, రాజద్రోహము నందులో నిముడ్చకుము. నేను చనిపోయినచో, నాకొడుకులు రాజులగుదురు. నీవు కావు. బసవేశ్వరుఁడు కాఁడు. నా కొడుకులు బలహీనులైనచోఁ దైలపదేవుని సంతతివాఁడు సోమేశ్వరుఁడు రాజగును. బసవేశ్వరుఁడును గాఁడు. జగదేవుఁడును కాఁడు. నీ వాగ్దానమునుండి నీ విప్పుడు మఱలలేవు. జగదేవుని నే నెఱుఁగుదును. అందుచేత వాగ్దాన ముపసంహరింపు మని నేను జగదేవు నడుగను. కాని నీ రా జెవరో యాలోచించుకొనుము. ఏరాజు ఉప్పు నీవు తింటివో, యారాజును జంపి, నీవు శివలోకమునకుఁ బోలేవు. పోదువుపో, ప్రమథులలో నొక ప్రమథుఁడవై సూకరముఖుఁడవో, ఉష్ట్రముఖుఁడవో శునీముఖుఁడవో యొకఁ డయ్యెదవు. అప్పుడు నీ కేమి కన్పించినది?

జగ:-మహారాజా! త్రిశూలము కన్పించినది.

బిజ్జ:-సరిగా నిన్న యీవేళకు నాకుకు త్రిశూలము కన్పించి నది. నా కిది మూఁడవసారి కన్పించుట. మొదటిసారి నేను శైలపదేవుని సంహరించినప్పుడు కన్పించినది.

కపర్దంబున్ జటలున్ శలాకృతి గిరివెన్కన్ దీప్తిమన్మూర్తియై
విపులాకాశము నాక్రమించుచుఁ ద్రిధావిర్భూతితో శ్ఛటా
క్లుప్తమై సత్త్వరజస్తమోవికరణక్రీడా ప్రచండంబు తై
లపదేవుం డెటు చూచె నేనప్ త్రిశూలంబిది బట్టంగ నే జూచితిన్

జగ:-మహారాజా! త్రిశూలము నేనును సర్లే చూచితిని గాని, మనవలె నింత సువిస్పష్టముగా దానిని నిర్ణయించుకొన లేను. ఓదర్శనమునందు మీ వాక్కునకుఁ గలిగిన ప్రసా దము నాకుఁ గలుగలేదు.

బిజ్జ:-జగదేవా! నీ మనస్సునందు రాజనీతిశోభాజ్ఞానముపోయి, కవితాసౌందర్యజ్ఞాన మెక్కువైనది. నీ నుండి యమా త్యత్వశక్తి పోయినది.

జగ:- ప్రభూ! నా యమాత్యఖడ్గము నిందు వదలిపోయెదను.

బిజ్జ:-ఓయీ! ఖడ్గవిసర్జనము సేయకుము. వాగ్దానముమాట చూచుకొమ్ము. ఖడ్గరహితుఁడైన శత్రువునుమాత్రము తాఁకకుము, పొమ్ము.

(జగదేవుఁ డధోముఖుఁడై నిష్క్రమించును)

బిజ్జ:-అదిగో! త్రిశూలము!

నడుమ సితమండలమ్ము నాయెడఁ బొంగించి
దరుణమును ఛల మాపయిని శ్యామలోగ్ర
మండలమ్ము మున్నెత్తునవాలు మించుఁగొండ
స్వచ్ఛశిఖరమ్ము వెన్క ప్రకాశించు.

నేనో, జగదేవుఁడో!

(తెర)

పదహారవ రంగము

(ప్రవేశము: అల్లి, మధుకయ్యలు)

అల్లి:-మధుకయ్యా! బసవేశ్వరుఁ డేమన్నాఁ డని రాజుతో చెప్పాలి?

మధు:-మనము వ్రాయవలసిన పనేముంది? ఎంత జరిగిందో అంతే చెబుదాం.

అల్లి:-మధుకయ్యా! ఈ సమాచారం మన యిద్దరికీ సంబంధించింది మాత్రమే కాదు. నిజంగా ఆలోచిస్తే మనం యిద్దరమూ యీ వ్యవహారానికి నిమిత్తమాత్రులముగా కనబడుతున్నాము. ఇది యేదో కొంప ముంచుకోబోతున్నది. ఈ అప్రతిష్ఠ మనమీదుగా పోతోంది.

మధు:- బసవేశ్వరుఁ డున్నంత మట్టుకు మన కేమీ భయం లేదు. పైగా రాజు మనలను రాయబారమో, యేమిటో నడప మన్నాఁడు. బసవేశ్వరుఁడితో చెప్పమన్నాడు. చెప్పాం. మన మాపని చేసిపెడితే మనల్ని వదిలిపెడతా నన్నాఁడు గదా! ఆమాట ప్రకారం మనల్ని వదలిపెట్టాలి.

అల్లి—మనం యేపని చేసిపెట్టాం?

మధు:-బసవేశ్వరుడితో జెప్పమన్నాడు, చెప్పాం.

అల్లి:-అందరూ నాకన్న నువ్వు తెలివిగలవాఁడ వనుకుంటారు కాని, నేను నీకన్న తెలివిగలవాణ్ణి;

మధు:-కావచ్చు.

అల్లి:-కావచ్చు కాదోయ్. బసవేశ్వరుఁడితో యీ రెండు మాటలూ చెప్పేందుకు నువ్వూ నేనూ అక్కర్లేదు. రాజు

గారికి చాలమంది పరిచారకులు ఉన్నారు. మనయిద్దరి తలలూ కుదువబెట్టి రాజు యేదో బసవడితో రాజ్యాంగ వ్యవహారాలు నడుపుతున్నాడు. ఇందులో మనచావు మూడిందని బసవడికి తెలియదంటావా? తెలిసికూడా ఊరుకున్నాడు.

మధు:—ఏం వూరుకున్నాడూ?

అల్ల:—మనం చెబితే సరేనన్నాడు. సరేనంటే అర్థమేమిటి? రాజుపని అవునో, కాదో బసవడు చెప్పాలనికదా రాజు పంపించింది. బసవడు చెప్పలేదు, చూశావా? ఒకవేళ రాజు మనలను చంపితే, నింద మీరందరూ రాజుమీద వేస్తారేమో? నేనుమాత్రం బసవడిమీద వేస్తాను.

మ:—చచ్చినతరువాతనువ్వూ, నేనూ ఎవరిమీదా వెయ్యలేము.

అల్ల:—అందుకనే ముందరే చెబుతున్నాను.

మధు:—నాతో చెబుతున్నావు, నేను చచ్చిపోయేవాణ్ణే. బ్రతికిఉండేవాళ్ళతో చెప్పు.

అల్ల:—రాజుతో చెబుతాను. వెళ్ళటంతోటే చెబుతాను. ఇదిగో రాజప్రాసాదం? లోనికి పద.

(తెర యెత్తగా బిజ్జలుడు ప్రవేశించును)

అల్ల:—మహారాజా! నీయాజ్ఞప్రకారం వచ్చాము. నీవు మమ్మల్ని చంపుతావు. ఆ నింద నీదికాదు, బసవడిదే.

బిజ్జ:—నేను మిమ్మి చంపను. ఒకవేళ చంపితే, ఆనింద నాది యెట్లా కాకుండాపోతుంది? బసవడిది యెట్లాఅవుతుంది?

అల్ల:—నీవు చంపకపోతే చెప్పను.

బిజ్జ:—చంపుతాను, చెప్పు.

అల్ల:-ఆ-ఆ అసలంతా చంపేటట్టుగానే వుంది. చెబుతున్నా వినం. బసవయ్య మాకేమీ సమాధానం చెప్పలేదు. విని యూరకున్నాడు; నవ్వే పొమ్మన్నాడు. కొంత మనసుకు త్రం పడ్డాను. మనసగని, కష్టం తో పడ్డాను. అతని కళ్ళు మాత్రం భగ్గున మండినవి.

బిజ్జ:-మధుపయ్యా! నీవు పోయి బసవేశ్వరుని నేను రమ్మంటి నని చెప్పుము.

(మధుపయ్య నిష్క్రమణము)

బిజ్జ:-అల్లయ్యా! నీకు నా యమాత్యపదవి నిచ్చెదను, స్వీకరించెదవా?

అల్ల:-నేను పట్టి మందమతిని.

బిజ్జ:-నీవు మహామేధావివి.

అల్ల:-నా తెలివియంతయు నా ప్రాణముల మీదికి వచ్చినప్పుడే. తక్కినప్పుడు నేను మందమతిని.

బిజ్జ:-ఎప్పుడును నీవు నాయొద్ద నుండుము. ఎప్పుడును నేను నీ ప్రాణముల మీదికే దెచ్చుచుందును. ఎప్పుడును నీవు తెలివిగలవాడవై యుండుదువు.

అల్ల:-చచ్చిపోవుట యెప్పుడు?

బిజ్జ:-(నవ్వి) తెలివి యెప్పుడాగిపోవునో యప్పుడే చచ్చిపోవుట.

(బసవేశ్వరుడు. మధుపయ్యయు ప్రవేశింతురు)

బిజ్జ:-బసవేశ్వరా! వీ రిద్దరును రాజద్రోహులు. వీరి నేమి చేయు మందువు?

బస:-వారు చేసిన ద్రోహ మేమి?

బిజ్జ:—వారినే యడుగుము

మధు:—బసవేశ్వరా! మేము రాజును దృణీకరించితిమి. మాకు బసవయ్య రాజు గాని, బిజ్జలుఁడు రాజు కాఁ డంటిమి.

బస:—మహారాజా! వీ రీ మాటలు తమ యొడళ్ళు తెలిసి యున్నప్పు డనిరా? మరులుకొనినప్పు డనిరా?

బిజ్జ:—మరులుకొనుట యనఁగా శివ్రవి మరులుకొనుటయా? కడుపునిండ భోజనము దొరకినప్పుడు గూడ మరులు కొందురా?

బస:—త్రిభువనమల్లా! నీవాక్యములు మిక్కిలి తీక్ష్ణములుగా నున్నవి.

బిజ్జ:—వీరి కేమి శిక్ష విధింపఁబడవలయునో యమాత్యుఁడు నిర్ణయింపవలయును.

బస:—వీరు శివభక్తులు, వారి నేమియు శిక్షింపరాదు.

బిజ్జ:—మహామంత్రిశేఖరా! నీవు సింహాసనమునందా సీనుఁడవు కమ్ము.

బస:— ప్రభూ! అది రాజపీఠము.

బిజ్జ:—ఓహో! అవునవును. నీ వీ యమాత్యపీఠము నలంకరింపుము.

బస:—ప్రభూ! ఎందుకు?

బిజ్జ:—ఎందు కేమిటి? నీవు మహామాత్యుఁడవుగనుక నమాత్యపీఠమునందుఁ గూర్చుండు మంటిని.

బస:—చిత్తము. అట్లే కూర్చుండును.

(కూర్చుండును.)

బి:-తమ యమాత్యఖడ్గము నాచేతికొకసారి యిందు (బసవఁ డీయఁగా దీసికొని) బసవేశ్వరా!

సకల సామ్రాజ్యపూజ్యలక్ష్మికిఁ గెల్లఁ బ్రకటింపఁగా నీవ పతి వట్టు గాక
నా యర్థమానసుఁ బ్రాణమునకుఁ బతివి. కేయుంగ నేల శివే నేను బసవ.

బస:-సకలలోకైకరక్షకుఁ డగు శివున కొక సిమ్ము రక్షించు టకు నెంత పెద్ద. కావున మా లింగదేవుభక్తులకు సేవల వెలచుచుం డింతియ చాలు.

బి:-బసవేశ్వరా! నేను రాజును. నీ శివభక్తులు నాకు వెఱువవలయును. నీరాజును నీ శివభక్తులకు వెఱపించె దవా? ఏమి మంత్రిత్వమయ్యా! నీ శివభక్తులు నా రాజ్యమును విస్తరింపఁజేయుదురా? నా సైన్యములు యుద్ధములోనోడకుండఁజేయుదురా? విసపుఁబొగయూదర పెట్టి యందఱికన్నులలో దుమ్ముచల్లి శర్కరామిశ్రిత నవేక్షురసము త్రాగుటకాదు. విప్రవినోదివలె వట్టిచేతుల యందుఁ బాలు పిండించుటకాదు. బ్రాహ్మణుని సేన్గను గారడీచేసి తలలు కనిపించలేదు. ఉప్పరవీథి కెగిరిపోయిన వని వంచించుటకాదు. కళియంబతో నిదివఱకేయేర్పరచు కొన్న సంకేతము రాజుముందర మహిమవలెఁ బ్రకటిం చుటకాదు. అయినచో శివభక్తుఁడవు కమ్ము. కానిచో నమాత్యుఁడవు కమ్ము. అదియు నిదియు నొక్కసారి కాలేవు. కాఁగలుగుదువేనిఁ గమ్ము. నా కభ్యంతరము లేదు. కాని నీ శివభక్తులకు నేను వెఱువను.

బస:-(నిర్ఘాంతపోయి) రాజా! ఏమి యిది? శివభక్తులు సాక్షాత్ప్రమథులు.

బి:-బసవా! ప్రమథులను నేను నెఱుఁగుదును. ఒకఁడు సూకరముఖుఁడు. ఒకఁడు శునీముఖుఁడు. ఒకఁడు గార్దభ ముఖుఁడు. వా రందఱు శుకదర్దురాదులు. వారిమాట నాతోఁ జెప్పకుము. వారును, వారివంటి శివభక్తులును రాజనీతి కడ్డము రారు. ఎవఁడు రాజున కక్కఱపడునో వానిని రాజు సంరక్షించును.

బస:-ఎవఁడు శివు నారాధించునో, యెవఁడు శివభక్తుల నాద రించునో, వానికి శివుఁడును, శివభక్తులును విధేయు లగుదురు.

బి:-నేను శివు నారాధించుచున్నాను. నేను శివభక్తుల నాద రించుచున్నాను. ఈ యల్లయ్య, మధుపయ్యలు రాజ ద్రోహము చేసి కొన్నిమాసము లైనది. నేను వారి నింత వఱ కేమియు చనలేదు. శివుఁడును, శివభక్తులును నాకు విధేయులు గాకపోయినను సరే, నన్నాదరింతురేమోయని యిన్నాళ్లు నెదురుచూచితిని. ఈ శివభక్తియంతయు వట్టి బూటకమని యిప్పుడు తెలిసినది. కనుక మఱల రాజ నీతిమీదనే నేను నిలుచుంటిని.

బస:-బల్లహా! శివభక్తి ముక్తిపదము. అది నీకు రాజ్యములు సంపాదించిపెట్టదు. నిన్ను యుద్ధములో గెలిపింపదు. నీ యాంతరకలుషములను దొలఁగించి నిన్ను సచ్చిదానంద రూపమైన శివునిలో నొక చిత్కళగాఁ జేయును.

బి:-నీ శివభక్తులు నాకన్న నెక్కువ క్రోధవంతులు. మీ మాచయ్య పరమక్రోధి. మీ శివభక్తు లందఱు దురభి మానులు. బసవేశ్వరా! శివభక్తులు నా రాజ్యమున

సంరక్షింపఁబడవలయునేని, నీ వీ ముసుఁగు తొలఁగించు కొనవలయును. నీ వమాత్యుఁడవుగా నుండి యీ పదవి వెనుక శివభక్తు లని పేరుపెట్టి కొందఱు దొంగలచేతఁ జిందులు త్రొక్కింపకుము. శివుఁడు నిజముగాఁ బరమేశ్వరుఁ డైనచో, నీ మహత్తు లన్నియు నిజములై నచో, నా మహత్త్వప్రకటనము సర్వవిషయములందును నుండ వలయును. ఎల్లు శివభక్తులకే విఱిగి త్రొక్కినవారికి విఱుగ కుండఁబోదు. ఆ ముంటిబాధ యొక్క శివభక్తులకే తొలఁగవలయునా? అందఱకును దొలఁగవలయును. నేను స్వప్రయోజనార్థినై యడుగుటలేదు. యావద్భారతము కనీసము దక్షిణాపథ మొక్కగొడుగుక్రిందికి రావలయును. అది నీ మతమునకు, నామతమునకు, భారతదేశమునఁ బుట్టిన సర్వమతములకు రక్ష. అట్లు చేయఁజాలవేని నీమతము మతము కాదు. నీ మహత్తులు మహత్తులు కావు. ఈ మహత్తులు బోయవాండ్ర నోటిముందరి ప్రసాదము తొలఁగించుటకు, బ్రాహ్మణుల యాచార ములు పాడుచేయుటకు మాత్రమే పనికివచ్చును. ఈ మహాకార్యము చేసి నీ శివభక్తి నిలువఁబెట్టుకొనుము. కాదేని రాజనీతికి శరణమనుము.

బస:–రాజా! శివభక్తులజోలికిఁ బోకుము. వారు నిప్పుకణ ములవంటివారు.

బి:–నీవు రాజుతో వైషమ్యము పెట్టుకొనకుము. రాజు ప్రళయాగ్నిజ్వాలవంటివాఁడు. నీ మాచయ్యయొక్క యెన్ను తల నెగిరింపవచ్చును. రెండువేల యెన్నులు డీకొన్నచోఁ,

బదివేల గుఱ్ఱము లెదురునడచినచో,లక్షసైన్యము కత్తులు దూసినచో, బన్నిద్దఱు దండనాథు ల్రగయాయులైనచో, మొగనుండి బిజ్జలుఁడు నడిపించినప్పుడు నీ మాచయ్యాయు గీచయ్యాయుఁ బనికిరారు.

బస:-శివా! శివ! ఈ శివభక్తాపరాధము నేను వినలేను. నన్ను నీలోఁ గలుపుకొనుము.

(నిష్క్రమించును.)

బి:-బసవా! బసవ!

జగదేవుడు:-(ప్రవేశించి) మహారాజా!

బి:-బసవా!

జగ:-మహారాజా! నేను జగదేవుఁడను.

బి:-బసవేశ్వరుఁ డేడీ?

జగ:-మహారాజా! బసవయ్య వెళ్ళిపోయెను.

బి:-ఎక్కడికి?

అల్ల:-శివునిలోఁ గలసెద నని వెళ్ళిపోయెను.

బి:-ఎక్కడికి?

బి:-జగదేవా! నీవు పోయి బసవేశ్వరుని మళ్ళించుకొని రమ్ము.

(జగదేవుఁడుపోయి బసవనితోఁ బ్రవేశించును.)

బి:-బసవా! నీవు పోయి సంగమయ్యలోఁ గలియకుము. నీతో నా కింకను బనియున్నది. నీ కింకను గోపము తెప్పింపవలయును. తెప్పించెదనుపో!

(బసవఁడు నిష్క్రమించును.)

బి:-ఎవఁడురా, అక్కడ?

దావా:-(ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:-ఈ యల్లయ్య, మధుపయ్య లిద్దఱును రాజద్రోహులు. వీరి నిద్దఱను గొనిపోయి—

అల్ల:-రాజా! చంపుమందువా?

బిజ్జ:-నీకు వివేకము వృద్ధి కాఁగలదు.

మధు:-రాజా! ఉరితీయుమందువా?

బిజ్జ:-సేవకా! వీరి కన్నులు పెఱికించి యూరివెంటఁ ద్రిప్పుచు బసవయ్య యింటిముందు వదలిపెట్టి రమ్మనుము.

(అల్లయ్య యేడ్చుచుండఁగా సేవకుని భటులు గొనిపోవుదురు.)

జగ:-మహారాజా! ఇది శివద్రోహము.

బిజ్జ:-జగదేవా! నీవు పోయి శివద్రోహిని నీ వాగ్దానప్రకారము చంపుము. పొమ్ము.

జగ:-మహారాజా! ఇది బసవయ్యకు మిక్కిలి కోపకారణము.

బిజ్జ:-కాదయ్యా, కాదు. మహత్త్వప్రకటన హేతువు. మఱల వారికిఁ గనులు తెప్పించును. శివుఁడు మిక్కిలి కంటి వాఁడుకదయ్యా! ఆయనకు రెండుకన్నులు చాలును. ఎక్కువకన్ను పంచిపెట్టవచ్చును.

జగ:-మహారాజా!

బిజ్జ:-జగదేవా! రాజద్రోహులను శిక్షించితిని. శిక్షింప నక్కఱ లేదా? చెప్పుము:

జగ:-ప్రభూ! తప్పక శిక్షింపవలయును.

బిజ్జ:-సరే.

(తెర)

దశమాంకము

(ప్రవేశము: బసవేశ్వరుఁడు, మడివాలు మాచయ్య).

మాచ:-బసవేశ్వరా! ఈ ప్రళయం విన్నావా? అల్లయ్య, మధుపయ్యలకళ్ళు బిజ్జలు డూడబెరెకించాడట. ఇంకా శివభక్తు లీవూళ్ళో వుండటానికి వీలవుతుందా? ఈ బిజ్జ లుణ్ణి యేమిచెయ్యామంటావు? వాణ్ణి సర్వనాశనంచేస్తాను.

బస:-మాచయ్యా! అల్లయ్య మధుపయ్యలు రాజద్రోహం చేశారు. వాళ్ళను రాజు శిక్షించాడు.

మాచ:-రాజద్రోహమంటే యేమిటి? సృష్టిలో శివద్రోహ మంటూ వుంటుందిగాని, రాజద్రోహ మంటూ వుండదు.

బస:-బిజ్జలుడు శివద్రోహం యేం చేశాడు? శివభక్తుల కళ్ళు తీయించాడు.

మాచ:-శివభక్తుల కళ్ళు తీయించటం శివద్రోహమే.

(తరువాత మల్లయ్య, బ్రహ్మయ్యలు ప్రవేశింతురు.)

మల్ల:-బసవా! ఇంక నీయూరిలో శివభక్తులు బ్రతకడానికి వీల్లేదు. రాజు శివభక్తులమీదఁ గత్తులు నూరుతున్నాడు. బసవా! చౌడరాయడు, ఏకాంతరామయ్య, కిన్నర బ్రహ్మయ్య, కేశరాజయ్యా, కన్నడబ్రహ్మయ్య మొద లగు వారు కళ్యాణకటకం వదలిపోతున్నారు. శివభక్తు లందరూ మూటలు బుజాలను వేసుకొని ఊరు వదలిపెట్టి లేచిపోతున్నారు.

మాచ:-అయితే నేనూ వెళ్ళిపోతున్నాను.

బస:-నేనూ వస్తున్నాను.

మల్ల:-మీరందరూ వెళ్ళిపోయినా నేనుమట్టుకు అల్లయ్య మధుపయ్యల పగతీర్చకుండా రాను.

మాచ:-మల్లయ్యా! నీవు పోయి అల్లయ్య, మధుపయ్యలను దీసుకురా.

మల్ల:-నేను తీసుకురావట మెందుకు? రాజభటులే తీసుకు వస్తున్నారు. వారిద్దఱిని తాళ్ళాలు, తప్పెటలతో నూరేగించి బసవడియింటిముందు వదలిపెట్ట మని రాజు ఆజ్ఞ చేశాడు.

మాచ:-వీడు రాజుకాదు, రాక్షసుడు.

(తెరలోఁ గలకలము)

బ్రహ్మ:-అదిగో రాజభటులు అల్లయ్య మధుపయ్యలను దెచ్చి నట్లుగా వుంది.

బస:-బ్రహ్మయ్యా! నీవుపోయి వారిని లోనికి దీసికొనిరా.

(బ్రహ్మయ్యపోయి అల్లయ్య, మధుపయ్యలతో ప్రవేశించును)

అల్ల:-అయ్యో! నేను నడవలేకుండా వున్నాను.

మధు:-నే నీ బాధపడలేను. బిజ్జలా! నిన్ను శపిస్తున్నాను. నీరాజ్యం నాశనమవుతుంది. నీ యూరు వల్లకాడవుతుంది.

అల్ల:-బిజ్జలా! బిజ్జలా! కళ్ళు తీయించడంకన్న చంపితే బాగా వుండేదే.

మాచ:-అయ్యలారా! మీ కళ్ళు బాధగా ఉన్నవా?

అల్ల:-ఎవరా మాట్లాడేది, మాచయ్యగారా? కళ్ళు బాధగా ఉండవా? కళ్ళేమిటి, ఒళ్ళంతా బాధగావుంది. ఒంట్లో ఉన్న నెత్తురంతా యీపాటికే కారిపోయింది. నా కళ్ళు నిమ్మదించకముందే నేను చచ్చిపోతాను.

మాచ:-బసవా! నీ వూరకున్నా, నే నూరుకోను. ఇదిగో, పోయి రాజును చంపి వస్తాను.

బస:-మాచయ్యా! రాజవధ మహాపాపకార్యము. నీవు చేయరాదు.

మల్లయ్య బ్రహ్మయ్యలు:-మాకు పాపభయం లేదు. మేం చేస్తాం.

బస:-బిజ్జలుడు యుద్ధకళావిశారదుడు. మహాబలశాలి. మీ రిద్దరూ చెయ్యలేరు.

మాచ:-అయితే నేనే వెళ్ళి చంపుతాను.

బస:-మాచయ్యా! నీవంటి లోకోత్తరపురుషు డీ కార్యం చేయరాదు. పైగా నా కో అనుమానంవుంది. శివభక్తులను లోనికి రానియ్యరు.

మాచ:-కోట కోటంతా నిర్మూలం చేస్తాను.

బస:-మాచయ్యా! అట్టిపని మనం చెయ్యకూడదు. అట్లాంటి పని చెయ్యడానికి మొదలుపెడితే అల్లయ్య, మధుపయ్యల కళ్ళు పోయేవి కావు.

అల్ల:-బసవా! తప్పు నీదనుకొన్నాను. నన్ను క్షమించు. నీవు రాజుకన్న గొప్ప మేధాశాలివి.

బ్రహ్మ:-ఎదటివాళ్ళ తెలివితేటలు మెచ్చుకోవటానికి అల్లయ్యవంటి తెలివిగలవాడు కావాలి.

మల్ల:-బ్రహ్మయ్యా! ఊరుకో! ఈస్థితితో అల్లయ్య నాక్షేపించరాదు.

మాచ:-ఇప్పుడు బిజ్జలుణ్ణి చంపటం తప్పదు. అది యెవరు చేస్తారు?

బ్రహ్మ:-జగదేవుడు చెయ్యాలి.

మాచ:-జగదేవుడు మనకు వాగ్దానంయిచ్చాడు. బ్రహ్మయ్యా నీవుపోయి జగదేవుణ్ణి పిలుచుకురా!

బస:-జగదేవు డీపని చేస్తాడా?

మాచ:-నేనూ బ్రహ్మయ్యా సాక్షులముగా, కొడుకైనాసరే, గురువైనాసరే, రాజైనాసరే, యీపని చేస్తానన్నాడు.

బ్రహ్మ:-నేను . పోయి తీసుకువస్తాను. ప్రత్యక్షంలోనే కనుక్కుందాం. జగదేవయ్య చెయ్యనంటే జగదేవయ్యనే చంపుతాను.

(నిష్క్రమించును.)

బస:-మాచయ్యా! జగదేవుడిచేత యీపని చేయించటం బాగాలేదు జగదేవుడికి బిజ్జలుడు రాజు. నేను గురువును. జగదేవుడిచేత బిజ్జలుణ్ణి చంపించడం నన్నుగూడా చంపించుకోవడం.

మాచ:-బసవా! వెనక్కితీస్తున్నావు. ఆనాడు అల్లాంటి వాగ్దానం, యీనాడు యిలాంటిబెడద పుడుతుందనే కదా తీసుకోవడం.

బస:-ఇందుకోసమే తీసుకున్నామా? అతని మనస్సు పరిశీలించేందుకు తీసుకున్నామా?

(జగదేవుడు, బ్రహ్మయ్య ప్రవేశింతురు)

జగ:-బసవా! శివద్రోహము జరిగినది కాదా?

మాచ:-జరిగినది.

జగ:-నేను నా వాగ్దానము నెఱవేర్పవలయునా?

మాచ:-అవును. నెఱవేర్పవలయును.

జగ:—నేను విన్నడుగ లేదు. నీకు వాగ్దానము చేయలేదు. నేను వాగ్దానము చేసినది బసవనికి. బసవని నే యడుగుచున్నాను.
బస:—జగదేవా! అవును, వాగ్దానము నెఱవేర్పవలయును.
జగ:—నేను బిజ్జలునేనా వధింపవలసినది?
మాచ:—బ్రహ్మయ్యా! నీ వీయనతో సంగతులన్నియుఁ జెప్పి తెచ్చితివా?
బ్రహ్మ:—నేను నోరు మెదల్పలేదు. ఈయనతో నొక్క మాటాడలేదు.
జగ:—బసవా! త్రిభువనమల్లబల్లహాబిజ్జలునేనా వధించునది?
మాచ:—అతఁడే శివద్రోహము చేసెను. అతనినే వధింపవలయును.
జగ:—బసవా! మహాకర్మయోగి, బల్లహునేనా వధింపవలసినది.
బ్రహ్మ:—వాఁడల్లయ్య, మధుపయ్యల నేత్రములను దీయించెను. వానినే కత్తితోఁ బొడిచి చంపవలయును.
జగ:—బసవా! సర్వభారతైకచ్ఛత్రమహోన్నతభావధీవిభవాభిరాముఁడు, బిజ్జలునేనా వధించునది?
మధు:—వానినే వధింపవలయును.
అల్ల:—బిజ్జలు నేల వధింపవలయును? మాచయ్య మాకన్నులు తెప్పింపరాదా? బసవయ్య తెప్పింపరాదా? తెప్పించినచో బిజ్జలుని వధింపనక్కఱలేదు.
మల్ల:—వధించితీరవలయును.
జగ:—బసవా! విన్నడుగుచున్నాను. నావాగ్దానము నేను నెఱవేర్చుటకు సిద్ధముగానున్నాను. నావెంట నా కొడుకును

గూడఁ దెచ్చితిని. అడుగో! అచ్చట నాకొడుకు! ఇడుగో ఇచ్చట నాగురువు బసవేశ్వరుఁడు. అచ్చట నారాజు బిజ్జలుఁడు. ఈ ముగ్వురు నా కొక్కటియే. ఇందులో నెవరి తల నెగురవేయవలయును?

మాచ:-నీవు రాజుతల నెగురవేయవలయును.

జగ:-ముందు రాజుతల నెగురవేసి తరువాత నా కొడుకుతల నెగురవేసి—

మాచ:-తరువాత బసవనితల నెగురవేసెదవా?

జగ:-తరువాత నాతల తెగఁగోసికొందును.

బస:-జగదేవా! నీవు వాగ్దానము చేసితివి.

జగ:-చేసితిని.

బస:-ఆ వాగ్దానము నెఱవేర్చుట కిది వేళ.

జగ:-ఆనాఁడే నీతోఁ జెప్పితిని. రాజుతల వెలకట్టితి నంటివి. అప్పుడు నే నేమంటిని?

బస:-(మౌనము)

జగ:-ఏమంటినో మీకు జ్ఞాపకములేదు. ఒక్క గురువుతల వెలకాదు, ఒక్క కొడుకు తల వెలకాదు, ఈ నా ప్రాణము, ఈ నాజన్మయొక్క పరమార్థమునంతయు వెలకట్టితినంటిని.

బస:-(మౌనము)

జగ:-బసవేశ్వరా! అట్లే కానిమ్ము. నాజన్మపరమార్థమంతయు నీ వొక్కపూట నాయింట నారగించుటకు ఫలమునందు లొంగిపోవును. లొంగిపోయినది బసవా! ఒక్కటియే నిన్నడుగుచున్నాను. నేను బిజ్జలుని జంపి వచ్చులోపల నీవు కప్పుడి సంగమయ్యలో నైక్యము పొందకుము. పొంది

త్రిపో నాజన్మ సంతయు నికృష్టము చేసినవాఁడ వగు దువు. నేను నీయానతి బిజ్జలుని వధించుటకుఁ బోవు చున్నాను. నాతో నింకెవరైన వత్తురా?

మల్లయ్య బ్రహ్మయ్యలు:-మే మిద్దఱము వత్తుము.

మాంచ:-అల్లయ్య మధుపయ్యలారా! శివునిదయవలన మీకు నేత్రములు వచ్చుచున్నవి. మీరు శివద్రోహివధఁ గను లారఁ జూడవచ్చును.

మధు:-(కనులు తెఱచి) నేనింక నే చేతులు నా కనులు పెఱి కించెనో, యాచేతులు విఱుగుట చూచెదను.

అల్ల:-(కన్నులు దెఱచి) నే నీరాజద్రోహము జరిగిన పుర ములో నుండను. నే నీపురమునుండి వెడలిపోవుచున్నాను. బసవా! బిజ్జలుఁడు శివద్రోహము చేయలేదు. నీవును శివ భక్తులందఱును, మేమును రాజద్రోహము చేసినాము. శివ ద్రోహమునకు శిక్షయుండి రాజద్రోహమున కుండకపోదు.

జగ:-శివద్రోహమునకుఁ గళ్యాణకటకము నశించుచున్నది. రాజద్రోహమునకు వీరశైవమతము నశించుచున్నది.

బస:-జగదేవా! నీవు బిజ్జలుని వధింపనక్కఱలేదు.

జగ:-బసవా! వాగ్దానము చేసినది నేను. ఇదివరకే వధింపు మని యాజ్ఞ యిచ్చితిని. నేను మాట తిరిగిపోను.

బస:-నీవు మాట తిరిగిపోవని నాకును బిజ్జలునకు నిద్దఱకుఁ దెలియును. నీచేత నా వాగ్దానము చేయించుట—సంగా! సంగ!

(ఇది విష్కంభము.)

(తరువాత శయ్యామందిరగతుఁడై బిజ్జలుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:-మొన్నఁ గోపపడినప్పటినుండియు నీల నా దగ్గఱకు వచ్చుటలేదు. ఆరోజు పాడినపాటకూడా నాకు విసుగే కలిగించినది. నీలకు వివాహము చేయవలయును. ఈ పఱి పొత్తుకొనుచున్నది. నీల మునుపు చాల మంచి పాటలు పాడెడిది. ఈ నడుమ పాడుచువచ్చినవానిలో వట్టి సంబోధనలే తప్ప భావనాబలము లేదు. మా నీల గొప్ప కవయిత్రి. బసవనిపాటలకన్న బాగుగా నున్నవా నీల పాటలు. బసవఁడు మహాకవి. ఈపాట యెంత యద్భుతముగా వ్రాసినాడు.

అక్కజం బక్కజం బక్కజం బయ్యె
నిక్క లోకం బెల్ల నీలకంఠుండె
హరునికంఠము చివురాకులో నుండె
హరునిజటాకృతి శరవణం బయ్యె
శివుని లేఁజిఱునవ్వు ఓలుపూవు లయ్యె
భవుని మైబూది గేదగిపుప్పొడయ్యె
అక్కజం బక్కజం బక్కజం బయ్యె
నిక్క లోకము లెల్ల నీలకంఠుండె
తూరుపుకోనలోఁ దోచినమబ్బు
తొలిసామి మెయికాంతి దోచినదేమి
కొసనల్లమబ్బొండు కోసగాఁ దేలి
పసలజటాజూటభావ మొందినది—అక్కజం—
ప్రజయెల్ల హృదయాంతరాళంబునందు
హరుని వైఖరి నచ్చిదానందు డైరి
మహి జడమ్ములు జంగమమ్ములుఁ గూడ
వహించె శివదేవు బత్తిక్రొమ్మరులు—అక్కజం—

నాకు నిద్ర వచ్చుచున్నది.

నీల:-(ప్రవేశించి)

రమ్మన్నాడోయ్ పరమశివుఁడు నను రమ్మన్నాడోయ్
రమ్మని కనుసన్నలఁజేసెన్ చిమ్మి చేతిఁ బ్రేలాడించెన్
నను రమ్మని రమ్మని కనువిసిరాడోయ్—
రాజ మౌళిగల తలయాడించుచు—రమ్మన్నా—
పంపించాడోయ్ అమ్మను నను పట్టించుకురమ్మని పంపించాడోయ్
తమ్మియడుగు లిలపై నుంచుచు నెమ్మదినెమ్మదిగా మాయమ
వచ్చినది—రమ్మన్నాడోయ్
కరములు చాచిందోయ్, అమ్మ నన్ను రమ్మన మని చివురుల—
కరములు సాచిందోయ్
కంకణములు ఘలుఘల్లని మ్రోగఁగ ముంకెనపూవులు చూపులు
చూచుచు రమ్మన్నాడోయ్

బిజ్జ:-నీలా! ఎవరు రమ్మన్నారు?

నీల:-పరమశివుఁడు నను రమ్మన్నాడోయ్.

బిజ్జ:-ఎక్కడకు రమ్మన్నాడు? మఱి నీవు వెళుతున్నావా?

నీల:-

ఘలంఘలలుగా కాలిగజ్జియలు కదలిపోయెడిని నీలలోచన
తలతలలుగా వెండికొమ్మలూ తళుకుతళుకు లా వెండిలోయలకు
హాలాహలము తిన్నట్టిసామి జోహారుసేసి యెన్నాళు లైనదియొ
నీల చిక్కినది నీల స్రుక్కినది నీల లోన గగ్గోలుపడ్డది
ఏదో పురాకృతపు శాపవశమునా యిలకురాక మతి తప్పదయ్యెడిని
హాలా! హాలా! మహేశిదేవీ! హాలా! హాలా! వారాహిదేవీ
సఖుల్ వచ్చితిని మీరు నన్ బరిష్వంగమందునా పూనగావలె
సుఖంబన్నది ధారుణిలేదే సారిదిమిమ్ముఁ గలియఁగ వచ్చెద నిదె

—ఘలంఘలలుగా—

బిజ్జ:-నీలా! ఎక్కడికి పోయెదవు?
నీల:-నా తొలినివాసమైన శివలోకములకు పోతున్నాను.
బిజ్జ:-అమ్మా! పెండ్లియాడువచ్చిన పిల్లవు. ఇట్లల్లరిగాఁ దిరిగినచో మర్యాదకాదు, తల్లీ!

నీల:-

ఈడు లేదు శివలోకభూములను, జోడు లేదు శివలోకభూములను
కూడి వయసు కాలమ్ము సర్వమును, జోడుకట్టవా శివలోకమ్ముల
లేనిమాట లేమిటికాడెదవో, లింగరూప మొక్కటియే మలపై
కానిపోని యపవాదులు పలుకకు, లేనిపోని మర్యాదలు చెప్పకు
—ఈడు లేదు—

పరమశివుడు కనుమూయుటతోఁ దెరలు తెరలుగాఁ జిమ్మజీకటులు
తెరలి వేడిలేని యెండయమంచు సురియని వెన్నెల కూడియాడెడివి
—ఈడు లేదు—

వెలుగుపందిరులు విచ్చెడు నెల్లెడ కలుగునొక్కడే సుఖభావ మ్మది
కలుగబోవు సంకల్పవికల్పము లలఘువులై శివలోకభూములను
—ఈడు లేదు—

నీల:-నేను వెళుతున్నాను.
బిజ్జ:-నీలా! ద్వారబంధము లన్నియు మూయబడియున్నవి.
నీల:-నేను బంధములన్నియుఁ దీయఁగలను.
బిజ్జ:-నీలా! కొన్ని గడియలు పైన నున్నవి. చిన్నపిల్లవు నీ కందవు. కొన్నిటికి నునవగుదియ లడ్డము వేసియున్నవి. వాని నెత్తుటకు నీ పసిచేతులకు బలము చాలదు.

నీల:-

ఎచటిదో ఆకాశమే తలపాగ శివుని కందును చిట్టచివరితారకలే
స్వామి చేయెత్తి జల్లలరాలఁ గొట్టు ఈతారలు గాని యింతింతవూ...

ఇలకు మింటికిఁగాని యేమూడుపురములా ఆలమిచేతులతోడ
నార్పఁబో శివుఁడు
వానిబాహులలోన బలమెంతకలదో! కౌనరాఁ ద్విభుండు కలఁడు
నాదారిలో—

(నీల పోఁబోవును)

బిజ్జ:-నీలా! నీవు పోయి సుఖముగా నిద్రింపుము. రేపు మఱలఁ గొన్ని పాటలు పాడవచ్చును.

నీల:-నా పాట లైపోయినవి. నే నింకఁబోయి నిదురపోతాను.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:-నాకును నిద్రవచ్చుచున్నది. నీల నిజముగాఁ దలుపులు తెఱచుకొని పోవునా? రక్షకభటు లున్నారు. పోనీయరు. వా రొకవేళ రాజకుమార్తె యని తలుపులు తెఱతు రేమో! నీల పోయి నిద్రపోదు నన్నది. పోయి నిద్ర పోవును. ఈ పాటలు ప్రతిదినము నున్నవే.

(నిద్రించును)

(జగదేవుడు మల్లయ్య, బ్రహ్మయ్య ప్రవేశింతురు)

మల్లు:-రక్షకభటులందఱను జంపితిమి తలుపు లన్నియు నీల తెఱచి వెడలిపోయినది.

బ్రహ్మ:-నీల యీ యర్ధరాత్రమున నెచ్చటికిఁ బోవుచున్నది.

జగ:-అదిగో! బిజ్జలుఁడు. మహారాజా! జగదేవుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

బిజ్జ:-(మేల్కాంచి) జగదేవా! ఇచ్చటి కెట్లు వచ్చితివి? రక్షకభటులు ని న్నెట్లు రా నిచ్చిరి? తలుపు లెవరు తెఱచిరి?

బ్రహ్మ:-రక్షకభటులను నేను జంపితిని.

మల్లః:—నీల తలుపులు తెఱచినది.

బిజ్జః:—ఓహో! మీ రిద్ద్వురు శివభక్తులే. ఇంత యర్ధరాత్రమున నేల వచ్చితిరి? బసవేశ్వరున కపాయ మేమియు లేదుకద! జగదేవా! బసవేశ్వరుఁడు సుఖియైయున్నాఁడా? చూచితివా! నే నల్లయ్య మధుపయ్యల నేత్రములఁ దీయించితిని. బసవేశ్వరుఁ డా దుఃఖముచేత నాత్మహత్య చేసికొనలేదుగద! నిజముగా నీల వెళ్ళిపోయినదా? వెళ్ళిపోయినదా? ఎక్కడికి వెళ్ళిపోయినది? బసవేశ్వరుఁడు సుఖముగా నున్నాఁడా? ముం దది చెప్పుము.

జగః:—మహారాజా! సుఖముగా నున్నాఁడు.

బిజ్జః:—ఆయనకుఁ గోపము రాలేదుకద!

జగః:—కొంత వచ్చినది, కొంత రాలేదు.

బిజ్జః:—అల్లయ్య మధుపయ్యలకు మఱలఁ గన్నులువచ్చినవా?

జగః:—వచ్చినవి.

బిజ్జః:—మీ రిప్పుడు వచ్చినపని యేమి?

బ్రహ్మః:—శివద్రోహిని నిన్ను వధించుటకు వచ్చితిమి.

బిజ్జః:—జగదేవా! నీవు కానిచో నిప్పు డేమిచేసెడివాఁడనో నీకుఁ దెలియునా? కన్నుమూసి కన్ను తెఱచునంతలో నేను పరమలఘువుగా దాఁటి, యీ మంచము మీ శిరములందు వేసి నొక్కి, మీ చేతులయందలి ఖడ్గములతో మిమ్ముఁ బొడిచి చంపెడివాఁడను.

(మల్లయ్య బ్రహ్మయ్యలు రాజును బట్టుకొనఁబోదురు)

జగః:—తుచ్ఛులారా! వెనుకకు నుండుఁడు. పవిత్రమైన రాజదేహము మీయపవిత్రస్పర్శచేతఁ గలుషితముచేయకుఁడు

మహారాజా! కళ్యాణకటకమునుండి ప్రజలందఱును వెడలి పోయినారు. బసవేశ్వరాదులు కప్పడి సంగమయ్యా దర్శనార్థ మరిగినారు. ఇప్పు డీ కళ్యాణకటకమున నున్నది మేము ముగ్గురమే.

బిజ్జ:—జగదేవా! నాకు నిదురమత్తు వదలినది. నీవు వాగ్దానము చెల్లించుటకు వచ్చితివి కాఁబోలు.

జగ.—ప్రభూ! చిత్తము.

బిజ్జ:—జగదేవా! నా యనంతరము నాకొడుకు రాజగును. నీవును బసవేశ్వరుఁడును వానికమాత్యులుగండు. నాకొడుకు రాజగుట బసవేశ్వరున కిష్టము లేనిచో బసవేశ్వరుని కుమారునకుఁ బట్టాభిషేకము చేయుము. చివరకు దక్షిణాపథమంతయు నొక్కఁడుగు క్రిందికిఁ దెచ్చి మహాసామ్రాజ్యముచేసి సనాతనమత మెంత చిరస్థాయియో యంతచిరస్థాయియైన రాజ్యము నిర్మింపుము. ఏమతమును దన్మతరక్షకుఁడైన రాజు లేనిచో నిలువదు. జగదేవా! బసవేశ్వరుఁ డింత యనూహాశాలి యనుకొనలేదు. కళ్యాణకటకము పాడువడినచో బిజ్జలునిరాజ్య మొక్కఁటే పోదు, వీర శైవమతముకూడఁ గ్రమక్రమముగా నశించును.

జగ:—నేను బసవేశ్వరున కా సంగతి మనవిచేసియే వచ్చితిని.

బి:—నేనింకఁ జెప్పవలసినమాట లేమున్నవి? తిరిగిపోయి బసవేశ్వరునితో నీ మాటలు తప్పకుండఁ జెప్పవలయును. నేను మిమ్ము ముప్వురిని దేలికగాఁ జంపఁగలను. కాని కటకము పాడువడిన తరువాత నేను గత్తిముట్ట నని ప్రతిజ్ఞచేసితిని. అదిగో! త్రిశూలము! చూచితివా?

జగ:-మహారాజా!

(సీ. "పర్యంతధాత్రి సర్వము నల్లనై క్రమశశ్శ్వేతమై పైకి సాగుకొలది"
మున్నగు పద్యము చదువును.)

బిజ్జ:-జగదేవా! మొదటిసారి యీ త్రిశూలదర్శనము నేనును దైలపదేవుఁడును జేసితిమి. నేను దైలపదేవుని సంహరించి కాలచుర్యవంశము స్థాపించితిని. ఇప్పుడు మన మిర్వుర మును దర్శించితిమి. నీవు నన్ను సంహరించి నా తుదికోర్కి యీ మహాసామ్రాజ్యమునకుఁ బునాది వేయుము. బస వేశ్వరునితో నిది నాయాజ్ఞ యని చెప్పుము. బసవఁ డీయాజ్ఞ నతిక్రమించెనేని నేను శపించుచున్నాను. అతని శైవమతము నిర్మూలమగును. ఆంధ్రకర్ణాటరాజ్యములు నశించినట్లే వానిమతముకూడ నశించిపోవును. ఈ నేలఁ బుట్టిన మతములకుఁ జిట్టెఁడు నీళ్ళు పుట్టకుండఁబోవును.

జగ:-

(తనకత్తి చంకలోఁ బెట్టుకొనఁగా దానిచివర జగదేవుని ముందుకుఁ గనిపించుచుండును)

బిజ్జ:-జగదేవా! నీవు నాకు బాల్యమిత్రమవు. నాకమాత్యుఁ డవు. నా యుద్ధములు గెలిపించినాఁడవు.

గెలిచితి శత్రువులఁ డెల్ల నీకత్తికొన జ్వలజ్జ్వాలదగ్నికణము లురుల
నేలితి ధారుణి నెల్ల నీ నీతివెల్గులు ధగద్ధగదధ్వములను జూప
పాలించితిని నెల్లప్రజల నీ కరుణార్ద్రోవలు జగజ్జనముల వశులఁజేయ
నపహరించితి నల్పనృపులశ్రీ నీ తేజ మల నమచ్చిగులుగా నాచరింప

మాటతిరుగనివాఁడవు మంచివాఁడ
వన్నతమాడనివాఁడవు నధికభక్తి
పూతహృదయాంతరాళుండవు జగదేవ!
నిన్నుఁ గౌఁగిటఁ బూనఁగా నెమ్మి కలదు.

(కౌగిలించుకొనఁగా జగదేవుని కత్తి రాజుహృదయములోఁ దూఱిపోవును.)

జగ:- హాహా! రాజా! నావాగ్దానము వృథా చేయుచుంటివి. స్నేహితునివలె మాటాడి నన్ను వంచించితివి. ఇదిగో నీ కింకను గొనయూపిరియున్నది. ఈకత్తితో నీకంఠ మెడపుచున్నాను.

(మల్లయ్య, బ్రహ్మయ్యలు దూరముపోవుదురు.
బిజ్జల జగదేవులమీదఁ తెరపడును)

మల్లయ్య:- బ్రహ్మయ్యా! మనము పాఱిపోవలయును. జగదేవుఁడు వచ్చి మనల నిద్దఱిఁ జంపును.

బ్రహ్మ:- మనము పాఱిపోయినను మనలను వెదకి పట్టుకొని చంపును. మల్లయ్యా! నాలోనుండి శివభక్తి వెడలిపోయినది. నామనస్సులో రాజభక్తి యుప్పొంగుచున్నది.

జగ:-

(ప్రవేశించి)

భ్రాతయగు సమ్మాత్యుని కరవాలధార
త్రుంగి మరణించుటయె శివద్రోహఫలము
తన్ప్రభువంటిరాజును జంపి తినదిగాడ
పాపిని చేసట దుష్టవాగ్దానఫలము

నే నింకను మాటాడుచుంటినా? మాటాడుచుంటిని. ఇంకను నాకత్తి నాగుండెలలో దిగఁబడలేదా? దిగఁబడలేదు. ఇదిగో నాగుండె యాడుచునేయున్నది. నాకత్తి చేతిలోననే యున్నది.

బ్రహ్మ:- జగదేవా!

మల్ల:- జగదేవా!

జగ:- మీరిద్దఱు నిచ్చటనే యున్నారా?

క్రుద్ధుఁడౌ జగదేవుని క్రూరతర కు
ఠారధారావమద్రక్తధారములంగ
మీ గళమ్ములు తెగఁ దున్నె గరగర
కోసికొండోయి మీరు మీ గొంతుకలను

మల్ల:-బ్రహ్మయ్యా! గతిలేదు.

జగ:-గతిలేదు.

విష్ణుచే రాజహత్య గావించినారు
ఇతనిచే రాజహత్య చేయించినారు
కోరి శివభక్తహత్యలు కూడను జగ
దేవుచేతఁ జేయింపక చావఁబోండు

మల్ల:-జగదేవా! ఇదిగో! చచ్చుచున్నాను.

(పొడుచుకొని చచ్చును)

బ్రహ్మ:-జగదేవా! నేను చావను. నేను సంగమయ్యలోఁ గలసిపోయెదను.

జగ:-ఓహో! నీ వెవ్వరవు? కిన్నెర బ్రహ్మయ్యవా? అవునవును. సంగమేశ్వరునిలోఁ గలసిపొమ్ము నిన్నిందాఁకటి నుండియు నే నెవ్వరో యనుకొనుచుంటిని. నీవు కిన్నెర బ్రహ్మయ్యవని నాకింతవఱకుఁ దెలియలేదు. బ్రహ్మయ్యా! మీ యింటిపేరు కిన్నెరవారని యెట్లు వచ్చినది?

బ్రహ్మ:-నాసంగీతమునకు మెచ్చి నారదుఁడు నాకీ బిరుదము నిచ్చెను.

జగ:-ఆసంగీతము నాకొక్కసారి విన్పింపుము. నాయాత్మలో నుండి సంగీతమే పోయినది. మఱల నా యాత్మలోనికి సంగీతము ప్రవేశపెట్టుము.

బ్రహ్మయ్య:-

ఇరమ్మదములా సరస్సులం జీమూతరంగలందున విహారించెన్
పరాత్పరుఁడు తన మృదంగచర్మము కరాంచలముఁ బ్రహరించెఁ
ధరాప్రసభమై యోంకారధ్వని నిరాతంకముగఁ జెలరేగెఁ
నిరాకృతింగాని నిరస్తసుఖమై నిరంతమై యొక తెలి వేచెఁ
గరుద్దీప్తమై కనత్కనకరుచి విహంగపతి యొకఁ డరుదెంచెన్
ఇరమ్మదములా గరుచ్ఛటలఁబడి హృషీకసంతతి విశ్వారెన్.

జగ:-నారదుఁడు నీకుఁ జక్కనిబిరుద మిచ్చినాఁడు. నేను బసవేశ్వరుని జూడఁబోవుచున్నాను. దయచేసి నా ప్రాణోత్క్రమణవేళ నింకొక పాటపాడి పొమ్ము. (పరిక్రమించి) బ్రహ్మయ్యా! ఇదియే బసవేశ్వరుని సౌధము. కల్యాణ కటకవీథు లన్నియు ని ర్జ న ము లు గా నున్నవికదా! మాటాడుట కొక్కపురుగైనలేదు. అదిగో! సూర్యోదయమైనది. పూర్వము సూర్యోదయవేళఁ గళ్యాణకటక మెట్లుండెడిది? బ్రహ్మయ్యా! నీవుపోయి యింట బసవేశ్వరుఁ డున్నాఁడేమో చూచిరమ్ము.

(బ్రహ్మయ్య నిష్క్రమించును.)

జగ:-బసవేశ్వరునితో నేను దిరిగివచ్చువఱకు నుండుమంటిని. ఆయన నన్ను మోసముచేసి పోయినాఁడేమో? ఛీఛీ! నాచేత గురుహత్యగూడఁ జేయింపకుండఁ బోయినాఁడు. ఏమి బసవఁడు?

బ్రహ్మ:—(తిరిగి వచ్చి) జగదేవా! బసవేశ్వరుఁడును దక్కిన భక్తు లందఱును గూడలిసంగమునకుఁ బోయినారఁట! ఈపాటికి కక్కడ సంగమయ్యలో నైక్యమందియుందురఁట!

జగ:—ధిక్ ధిక్. బ్రహ్మయ్యా! బసవనికి దేహముమీఁదఁ నింత యభిమాన మెందులకు? తనదేహ మెన్నటికైన శివునిలో నొక భాగమగునా? తన యాత్మ యెప్పుడైన శివునకు దూరముగా నున్నదా? జగదేవుని నరకస్వర్గముల మధ్య నూఁగులాడఁజేసినాఁడు. పోనిమ్ము! నీవు చావఁ బోవు చావే చచ్చెను. బిజ్జలా! బిజ్జలా! బల్లహా! బల్లహా! త్రిభువనమల్లా! త్రిభువనమల్ల! రాజకుమారులును రాజసైన్యమును వచ్చి చంపకముందు నాచేతులతో నన్ను నేనే చంపుకొని నీయొద్దకు వచ్చుచున్నాను.

[తెరలో ధ్వని]

జగ:—బ్రహ్మయ్యా! వింటివా? బిజ్జలుని పుత్రులు విజృంభించి సర్వనాశనము చేయుచున్నారు. దేశమునందు వీరశైవులను వెదకి వెదకి చంపుదురు. నీ పవిత్ర దేహము వారిచేఁ జిక్కనీయకుము. బిజ్జలుఁడు శివుని యవతారము. అతని పుత్రు లందఱును రాక్షసులు. వారిచేతి చావు పాపలోకములయందు దించును. బ్రహ్మయ్యా! నేను బొడుచుకొనఁబోవుచున్నాను. నారదుఁడు నీ కా బిరుద మిచ్చినప్పుడు నీవు పాడినపాట పాడుము.

బ్రహ్మయ్య:—

పెళపెళ పెళపెళ నగేంద్రకన్యక జలజల జలజల పువ్వులు కురియున్
గలగల గలగల పసిండియువ్వలు సలసల సలసల తరంగనుయ్యాలు
కదంగాడెన్ మెదంగాడెన్ వణికియించెన్ ఘటియించెన్ గణగణ గాడెన్
కనకన కనకన నగేంద్రకన్యక పొనపొన పొనపొన కరుణలు చిందఁగ
రణరణ రణమని మృదంగరవములు ధణధణ ధణమని వృషేంద్రుఁడు ఱంకెలు
ప్రహరించెన్ విహరించెన్ తహతహలాడెన్.

(పాడుచుండఁగా జగదేవుఁడు పొడుచుకొని చచ్చును)

(తెర పడును.)

బ్రహ్మయ్య:—సంగా! సంగ...

సమాప్తము.

